KIVONAT

a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Közgyűlés
2023. február 23-án megtartott ülésének jegyzőkönyvéből

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYEI KÖZGYŰLÉS
17/2023. (II.23.)
önkormányzati határozata

a TOP-5.1.1-15-SB1-2020-00002 számú „Foglalkoztatási-gazdaságfejlesztési együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében" című projekt keretében készített „Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégia" című dokumentum elfogadásáról

A Vármegyei Közgyűlés

a TOP-5.1.1-15-SB1-2020-00002 számú „Foglalkoztatási-gazdaságfejlesztési együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében" című projekt keretében készített „Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégia" című dokumentumot – a határozat melléklete szerinti tartalommal – elfogadja.

A határozatot kapják:
1. Vármegyei Paktumiroda, Helyben
2. Vármegyei Önkormányzati Hivatal, Helyben

Nyíregyháza, 2023. február 23.

SESZTÁK OSZKÁR
a közgyűlés elnöke

Szabolcs-Szatmár-Bereg * Vármegye Önkormányzata *

DR. PAPP CSABA
vármegyei jegyző

SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYEI HELYI TERMÉK- ÉS SZOLGÁLTATÁSFEJLESZTÉSI STRATÉGIA

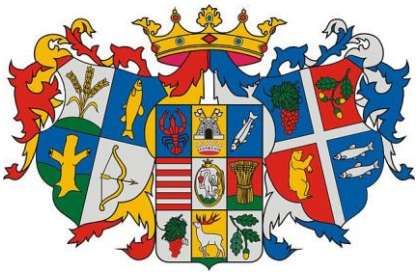

„FOGLALKOZTATÁSI - GAZDASÁGFEJLESZTÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG MEGYÉBEN” CÍMŰ TOP-5.1.1-15-SB1-2020-00002 AZONOSÍTÓSZÁMÚ PROJEKT

A SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYE ÖNKORMÁNYZATA MEGBÍZÁSÁBÓL KÉSZÍTETTE

MEGAKOM TANÁCSADÓ IRODA

2023. január

TARTALOMJEGYZÉK

1 VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ 4

2 BEVEZETÉS 7

2.1 Előzmények 7

2.2 Tervezési folyamat és módszertan bemutatása 8

2.2.1 Települési kérdőíves felmérés 8

2.2.2 Lakossági kérdőíves felmérés 8

2.2.3 Helyszíni látogatás 9

2.2.4 Stratégiaalkotó workshopok 10

2.2.5 Szekunder adatgyűjtés és -elemzés 10

2.2.6 Dokumentumelemzés 11

3 A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK AKTUÁLIS TRENDJEI 12

3.1 A helyi termék és szolgáltatás definíciója és kategóriái 12

3.2 Jogi szabályozás 15

3.3 Keresleti és kínálati viszonyok 19

3.4 Gazdasági, társadalmi és környezeti hatások 21

4 HELYZETFELTÁRÁS 24

4.1 A vármegye helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szempontjából meghatározó általános jellemzői 24

4.2 Helyi termékek és szolgáltatások kereslete és kínálata Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 26

4.2.1 Kínálat 26

4.2.2 Kereslet 33

4.3 Értékesítési lehetőségek Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 36

4.3.1 Helyi piacok 36

4.3.2 Helyi termék bolt, szociális bolt, falusi kisbolt 39

4.3.3 Helyi termék polc 40

4.3.4 Mozgóbolt, mozgó árusítás 41

4.3.5 Szállás- és vendéglátóhelyek 41

4.3.6 Közétkeztetés, egyéb közösségi funkciók 42

4.3.7 Bevásárlóközösségek 42

4.3.8 Online értékesítés 42

4.4 Létező együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 43

4.4.1 Made in Nyíregyháza 43

4.4.2 Nyíregyházi Kosár Közösség 44

4.4.3 LEADER akciócsoportok 45

4.4.4 Vidékfejlesztési program együttműködési támogatási konstrukciója 46

5 HELYZETÉRTÉKELÉS 48

5.1 SWOT-elemzés 48
5.2 Szintézis 50
6 STRATÉGIAI CÉLRENDSZER 52
6.1 Jövőkép 52
6.2 Célok 53
6.2.1 Stratégiai célok 53
6.2.2 Horizontális célok 54
7 INTÉZKEDÉSEK A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉRE, ELŐÁLLÍTÁSÁRA, ÉRTÉKESÍTÉSÉRE ÉS FOGYASZTÁSÁNAK ÖSZTÖNZÉSÉRE VONATKOZÓAN 57
7.1 A helyi termékek portfóliójának egységesítése és bővítése 58
7.1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése 58
7.1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése 62
7.1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése 64
7.2 A helyi termelői kapacitás bővítése 68
7.2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése 68
7.2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése 70
7.3 A helyi termelők vállalkozói készségének fejlesztése 73
7.3.1 Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása 73
7.3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése, az innováció ösztönzése 74
7.4 A helyi termékek értékesítési lehetőségeinek bővítése 78
7.4.1 Helyi termelői piacok fejlesztése 78
7.4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése 81
7.4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek ösztönzése 83
7.4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában 85
7.4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban 88
7.5 Egységes vármegyei szintű helyi termék- és szolgáltatásmarketing 90
7.5.1 Fogyasztásösztönzési kampányok 90
7.5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása 94
7.5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása 97
8 A STRATÉGIA MEGVALÓSÍTÁSA 101
8.1 Szervezeti keretek 101
8.2 Pénzügyi keretek 104
8.3 Ütemterv 105
8.4 Monitoringrendszer 106
8.5 Kockázatok elemzése és kezelése 110
9 FELHASZNÁLT IRODALOM 113

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A paktum tevékenységei 8
2. ábra: A helyi termékek fő kategóriái 13
3. ábra: Gyümölcstermesztés Magyarország vármegyéiben 28
4. ábra: Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyi termékei a kérdőíves felmérés alapján 28
5. ábra: Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye hagyományos ételei mint helyi termékek 29
6. ábra: A helyi termékek általános kínálata a kérdőíves felmérés eredményei alapján..... 30
7. ábra: Az egyes helyi termék típusok kínálata a kérdőíves felmérés eredményei alapján 30
8. ábra: Százezer lakosra jutó természetes fogyás vármegyénként (2022. I. félév) 33
9. ábra: Az élveszületések és a halálozások alakulása Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében (2020-2022. I. félév) 34
10. ábra: Havi nettó átlagkereset a vármegyékben (2022. I. félév)..... 35
11. ábra: A vendéglátóhelyek megoszlása típusonként 36
12. ábra: Hagyományos piacok Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 36
13. ábra: A Nyíregyházi Kosár Közösség Termék Minősítő Rendszere 45
14. ábra: A VP3-16.4.1-17 támogatási konstrukció Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei nyertesei 47
15. ábra: A prioritások és intézkedések bemutatása..... 57

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Összefoglaló adatok a paktumprojektről..... 7
2. táblázat: A lakossági kérdőíves felmérés helyszínei és időpontjai..... 9
3. táblázat: A helyi termékek altípusai 13
4. táblázat: LEADER akciócsoportok Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében..... 46
5. táblázat: Helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos SWOT elemzés 48
6. táblázat: A Stratégia cél- és eszközrendszere 100
7. táblázat: Monitoring és értékelés közötti különbség 106
8. táblázat: A Stratégia indikátorai 108
9. táblázat: Kockázatelemzés..... 110

1 VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal közösen valósítja meg a **„Foglalkoztatási - gazdaságfejlesztési együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében”** elnevezésű projektet 2020.12.18. és 2023.06.30. között 1 644 360 067 Ft költségvetéssel. A projekt keretében önként vállalt tevékenység a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés, amelynek keretében – többek között – **kidolgozásra kerül egy Helyi Termék- és Szolgáltatásfejlesztési Stratégia**. A dokumentum épít a már meglévő jellegzetes helyi termékekre és szolgáltatásokra, valamint azonosítja azokat a lehetséges beavatkozásokat, amelyek megvalósításával jelentős előrelépés érhető el a helyi termékek és szolgáltatások kínálata és kereslete terén. A Stratégia kidolgozását, legitimációját és elfogadottságát széles körű partnerség, primer kutatás, valamint szekunder adat- és dokumentumelemzés biztosítja.

A **helyi termékek** fogalmával kapcsolatosan két megközelítés terjedt el: az egyik szerint az tekinthető helyi terméknek, ami egyedi, csak az adott térségre jellemző, hagyományos eljárással készült termék, a másik jobban fókuszál az előállítási és ellátási oldal fizikai kapcsolatára. Jelen Stratégiában helyi termék alatt alapvetően a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye területén jellemzően kisüzemi keretek között, helyi alapanyagokból előállított és többnyire, de nem kizárólag ott értékesített terméket értjük, amelyek lehetnek feldolgozás nélküli vagy feldolgozott élelmiszerek, nem élelmiszerjellegű mezőgazdasági termékek és kézműves termékek (beleértve a hagyományos mesterségek végtermékeit is). A **helyi szolgáltatások** közül a Stratégiában azokat indokolt venni, amelyek a vármegye egyedi turisztikai kínálatát képezik, illetve valamilyen módon kapcsolódnak a helyi termékek előállításához, népszerűsítéséhez és/vagy értékesítéséhez.

A helyi termékek és szolgáltatások vármegyei **kínálat**át nagymértékben befolyásolják a változatos táji, természeti és térszerkezeti adottságok, a mezőgazdaság növekvő vízigénye, a termelési hagyományok, az élelmiszer- és egyéb célú növénytermesztés közötti, illetve a kis- és nagyüzemi termelés közötti konkurencia. Az ország gyümölcskertjének nevezett Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye a növénytermesztésben (pl. alma, meggy, szilva, görögdinnye, burgonya, dohány, uborka, káposzta) és az állattenyésztésben (tyúk, juh, kecske, méh) is fontos szerepet tölt be. Az ezekhez szükséges szaktudás és tapasztalat is rendelkezésre áll.

A helyi termékek iránti **kereslet** a helyi lakosságból, a turistákból, valamint az üzleti szegmensből, azaz a szállás- és vendéglátóhelyekből tevődik össze. A kereslet mértékét alapvetően befolyásolja egyfelől a helyi termékek és szolgáltatások mennyiségi és minőségi kínálata, elérhetősége, ismertsége és ára, másfelől a potenciális fogyasztók száma, képzettsége és vásárlóereje – mindezen szempontokat figyelembe véve Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyzete inkább kedvezőtlennek tekinthető. Ezzel szemben pozitív tényezőnek tekinthető a kedvező geopolitikai és földrajzi helyzet és ebből fakadóan a hagyományosan erős határon átnyúló együttműködés.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a helyi termékek és szolgáltatások elsősorban az alábbi **értékesítés**i csatornákon keresztül érhetők el: helyi piacok, helyi termék boltok, helyi termék polcok, szállás- és vendéglátóhelyek, közétkeztetés és egyéb közszolgáltatások, közösségi és online értékesítési csatornák, közvetlenül a termékelőállítás helyén történő értékesítés.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye fejlesztésének fókuszában a népességmegtartás, illetve a versenyhátrányok csökkentése áll, amelynek fontos eszköze lehet a **vidékfejlesztés** is, amelyhez erőteljesen kapcsolódik a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés – kiemelt figyelmet fordítva a kapcsolódó kulcságazatokra (élelmiszeripari vertikum, turizmus), valamint a COVID-19 járvány és az orosz-ukrán háború hatásaira (önellátásra való törekvés, online vásárlás térnyerése, belföldi turizmus leállása, majd robbanásszerű újraindulása, infláció, energiaválság).

Mindezen adottságok és kihívások figyelembevételével került meghatározásra a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés cél- és eszközrendszere az alábbi **jövőkép** elérése céljából:

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye a helyi termékek széleskörű kínálatát nyújtja az itt élők és a turisták számára, ami lehetővé teszi a hagyományos eljárások és a tapasztalatok átörökítését, valamint az identitás és a társadalmi kohézió megerősítését, valamint szervesen beépül a vármegye arculatába. A helyi termelők összefogásban kínálják magas minőségű termékeiket: az előállítás, a raktározás, a szállítás és az értékesítés is koordinált keretek között zajlik. A helyi termékek iránti növekvő kereslet stabil fejlődési pályát jelent a vármegye agrárvertikumában és egyéb releváns gazdasági szektorokban érintett szereplők számára – segítve az önellátásra való törekvést, a rövid ellátási láncok kiépítését és megerősítését, ezzel együtt pedig mérsékli a környezeti terhelést.

A jövőkép megvalósulását **három stratégiai cél** szolgálja, míg a tervezett prioritások és intézkedések végrehajtása során **három horizontális cél**t is figyelembe kell venni.

STRATÉGIAI CÉLOK	S1. A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK MINŐSÉGÉNEK EMELKEDÉSE	S2. BŐVÜLŐ HELYI TERMÉK- ÉS SZOLGÁLTATÁSI KÍNÁLAT	S3. NÖVEKVŐ KERESLET A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK IRÁNT
HORIZONTÁLIS CÉLOK	H1. DIGITALIZÁLTSÁG ERŐSÖDÉSE		
	H2. KLÍMASEMLEGESSÉG ÉS KLÍMAADAPTÁCIÓ		
	H3. TERÜLETI KIEGYENLÍTŐDÉS ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS		

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye Helyi Termék- és Szolgáltatásfejlesztési Stratégiája 5 prioritást és 15 intézkedést tartalmaz, amelyek reagálnak a helyzetfeltárás és helyzetértékelés során azonosított adottságokra, külső és belső problémákra, kihívásokra.

1. A helyi termékek portfóliójának egységesítése és bővítése	•1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése •1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése •1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése
2. A helyi termelői kapacitás bővítése	•2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése •2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése
3. A helyi termelők vállalkozói készségének fejlesztése	•3.1 Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása •3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése
4. A helyi termékek értékesítési lehetőségeinek bővítése	•4.1 Helyi termelői piacok fejlesztése •4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése •4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek ösztönzése •4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában •4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban
5. Egységes vármegyei szintű helyi termék- és szolgáltatás-marketing	•5.1 Fogyasztásösztönzési kampányok •5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása •5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása

A Stratégia eredményes és hatékony megvalósíthatóságát garantálják az átgondolt szervezeti keretek, a széleskörű partnerség, a pénzügyi források előzetes azonosítása, a logikus ütemezés, a kidolgozott monitoringrendszer, valamint a lehetséges kockázatok kezelését szolgáló tevékenységek.

2 BEVEZETÉS

2.1 Előzmények

Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal közösen valósítja meg a „Foglalkoztatási - gazdaságfejlesztési együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében" elnevezésű projektet a 2014-2020 közötti időszakra vonatkozó Terület- és Településfejlesztési Operatív Program keretében.[1]

1. táblázat: Összefoglaló adatok a paktumprojektről

A projekt azonosító száma	TOP-5.1.1-15-SB1-2020-00002
Konzorciumvezető	Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata
Konzorciumi tag	Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal
A projekt költségvetése	1 644 360 067 Ft
A finanszírozás forrása	Európai Szociális Alap és állami társfinanszírozás
A támogatás intenzitása	99,72%
A megvalósítás időtartama	2020. december 18. – 2023. június 30.

Forrás: Támogatási Szerződés alapján saját szerkesztés

A projekt általános célja, hogy a korábbi növekedési modellek hiányait pótolva egy rugalmasabb, fenntarthatóbb fejlődési szakasz vegye kezdetét a gazdaságfejlesztésben. Ezzel párhuzamosan közelebb hozza egymáshoz a munkavállalói és munkáltatói oldalt, és ennek hatására a munkáltatói oldalon felmerülő igényekre a munkavállaló megfelelően képzett és felkészült módon tudjon reagálni. A projekt célja még az aktív és kölcsönös kommunikáció fenntartása a gazdasági szereplők között, valamint a keresleti és kínálati oldal összhangja által egy versenyképesebb gazdaság megteremtése.

A paktum során két fő tevékenységet kell megvalósítani, amelyeket további két választott tevékenység egészít ki a pályázati felhíváshoz illeszkedve.

[1] A Stratégia kidolgozása során lépett életbe Magyarország Alaptörvényének 11. módosítása (2022. július 19.), amelynek értelmében 2023. január 1-től a korábbi megye megnevezés vármegyére módosul, de a szervezetek nevében ezt még nem kötelező átültetni. Mindezek értelmében a Stratégiában következetesen a vármegye kifejezést használjuk az alábbi kivételekkel:

- egyes szervezetek neve, amelyeknél még hivatalosan nem történt átnevezés,
- a jogszabályváltozás előtt megkezdett, illetve elkészült projektek, illetve dokumentumok címe, amelyekben a megye szó szerepel,
- a jogszabályváltozás előtt megszervezett rendezvények megnevezése.

1. ábra: A paktum tevékenységei

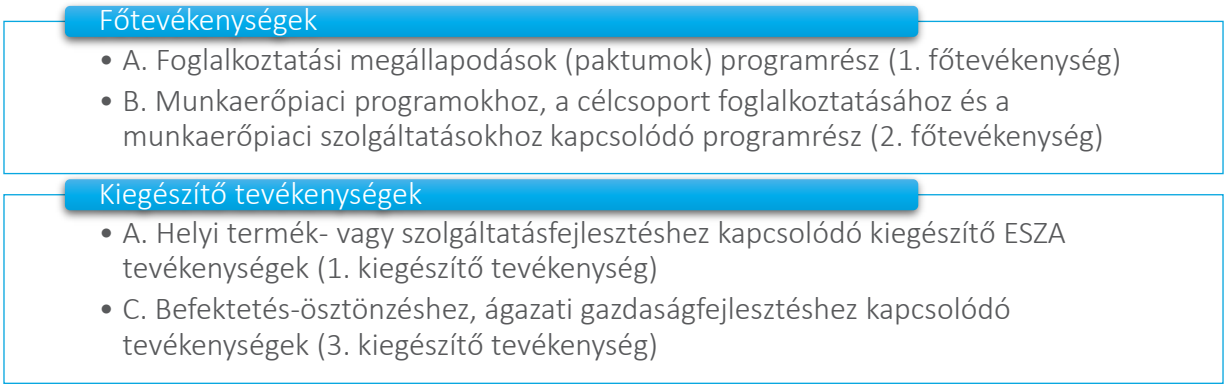

Forrás: Támogatási kérelem alapján saját szerkesztés

A A választható, önállóan nem támogatható tevékenységek közé tartozó „Helyi termék- vagy szolgáltatásfejlesztéshez kapcsolódó kiegészítő ESZA tevékenységek" keretében Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzatának önként vállalt feladata egy Helyi Termék- és Szolgáltatásfejlesztési Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) kidolgozása, amely egyrészt épít a már meglévő jellegzetes helyi termékekre, másrészt azonosítja azokat a lehetséges beavatkozásokat, amelyek megvalósításával jelentős előrelépés érhető el a helyi termékek és szolgáltatások kínálata és kereslete terén.

2.2 Tervezési folyamat és módszertan bemutatása

A Stratégia célrendszerének, beavatkozásainak meghatározása egy részletes helyzetelemzésre épül, amelynek alapját a különböző forrásokból származó primer és szekunder adatok, információk jelentik.

2.2.1 Települési kérdőíves felmérés

Egy részletes kérdőív került összeállításra, amelynek kitöltésével a vármegye valamennyi települési önkormányzata információt szolgáltathatott a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos adottságaikról és kihívásaikról, a jelenlegi helyi termékeiről és termelőiről, a településen megtalálható értékesítési lehetőségekről, valamint a szükséges fejlesztésekről a témával kapcsolatosan.

A kérdőív kitöltésére 2022. szeptember 1. és 20. között volt lehetőség, amely idő alatt a 229 település egyharmada adott részletes válaszokat a megfogalmazott kérdésekre, a felmérés eredményeiből összefoglaló készült.

2.2.2 Lakossági kérdőíves felmérés

Az Önkormányzat és a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal egyéb rendezvényein lehetőség nyílt arra is, hogy a lakosság véleményét és tapasztalatait is feltárják egy rövid lakossági kérdőíves felmérés keretében, amely az alábbi témákra fókuszált:

- a vármegye legismertebb, legjellegzetesebb termékei,
- lehetőség és hajlandóság a helyi termékek vásárlására,
- a helyi termékek vásárlásának előnyei.

Az alábbi táblázat összefoglalja, hogy mely helyszíneken és időpontokban zajlott a lakossági kérdőíves felmérés.

2. táblázat: A lakossági kérdőíves felmérés helyszínei és időpontjai

Rendezvény megnevezése	Település	Dátum
„Hagyományok útján”- Megyei értéktalálkozó	Nyírlugos	2022.08.27.
„Hagyományok útján”- Megyei értéktalálkozó	Nyírpazony	2022.09.24.
„Dönts jól, jövőd a tét!” - a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kormányhivatal rendezésében	Nyíregyháza	2022.10.06.

Forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata

2.2.3 Helyszíni látogatás

A paktumiroda keretében alkalmazásra került egy helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési koordinátor, aki szoros kapcsolatot épít ki a témában illetékes szervezetekkel és a települési önkormányzatokkal. Ennek érdekében szisztematikusan felkeresi azokat a vármegyei településeket, amelyek a leginkább meghatározóak a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szempontjából (pl. járásközpontok és egyéb városok, a Tokaj és Nyíregyháza turisztikai térségbe tartozó községek, továbbá azon községek, amelyek kitöltötték a kérdőívet, és rendelkeznek helyi termékkel, helyi piaccal és/vagy tervezik annak létrehozását).

A helyszíni egyeztetésen elsősorban az alábbi témaköröket járják körül a település szakemberei a koordinátorral közösen:

- a település, a szűkebb térség és a vármegye legfontosabb helyi termékei,
- helyi termékek kínálata a településen,
- legfontosabb helyi termelők a településen, illetve a velük való kapcsolattartás módja, rendszeressége,
- hagyományos mesterséget folytató személyek a településen,
- települési, tájegységi értéktár és annak kapcsolódási lehetőségei a helyi termékekhez,
- a helyi termékek iránti kereslet,
- a helyi termékek értékesítési lehetőségei a településen,

- rendszeresen megszervezett egyedi rendezvények, amelyek lehetőséget nyújtanak a helyi termékek értékesítésére,
- a helyi termelők helyzetét és termékeik értékesítését nehezítő tényezők,
- fejlesztési lehetőségek és szükségletek a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatosan,
- elvárt szakmai segítség a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzatától, illetve kifejezetten a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési koordinátortól.

A helyszíni látogatások a Stratégia kidolgozását és elfogadását követően is folytatódni fognak az aktuális információk összegyűjtése, valamint a szoros szakmai kapcsolat kialakítása és fenntartása érdekében.

2.2.4 Stratégiaalkotó workshopok

A Stratégia szakmai megalapozottságát és egyúttal beágyazódását is nagymértékben elősegíti az, ha a releváns szakmai szervezetek között intenzív párbeszéd jön létre. A szakmai ismeretek, tapasztalatok és vélemények – a kokreatív folyamat során egymást hatékonyan megtermékenyítve – becsatornázódnak a helyzetértékelő és a stratégiai fejezetekbe.

A Stratégia kidolgozása során három stratégiaalkotó workshop került megrendezésre:

- 2022. szeptember 28.: Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye adottságainak és kihívásainak feltárása a helyi termékek előállításával, értékesítésével és fogyasztásával kapcsolatosan, valamint a lehetséges stratégiai célok meghatározása,
- 2022. november 16.: Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési prioritásainak és intézkedéseinek meghatározása.
- 2023. január 20.: a Stratégia véleményezése és társadalmasítása, amely növeli a dokumentum legitimitását és elfogadottságát

2.2.5 Szekunder adatgyűjtés és -elemzés

A helyzetfeltárás szakmailag elfogadott eszköze a releváns statisztikai adatok összegyűjtése, rendszerezése és elemzése. A legfontosabb információforrás a Központi Statisztikai Hivatal, amely hiteles és megbízható adatokat nyújt a longitudinális összehasonlító vizsgálatok elvégzéséhez az általános társadalmi-gazdasági helyzet feltárásához. Ágazati jellegű információk bemutatásához a 2020. évi agrárcenzus részletes, területi alapú adatai, valamint a Nemzeti Agrárgazdálkodási Kamara adatbázisai kerültek felhasználásra, emellett szükség volt online forráskutatásra elsősorban az értékesítési lehetőségek és az aktuális folyamatok feltárásával kapcsolatosan.

2.2.6 Dokumentumelemzés[2]

A helyzetelemzés kidolgozásának alapvető részét képezi a releváns dokumentumok beható tanulmányozása és az abban foglaltak legalább közvetett megjelenítése, érvényesítése a Stratégiában, így biztosítható a szakmai folytonosság és egymásraépülés. Ezek lehetnek

- korábban elkészített szakmai tanulmányok, elemzések, kutatások,
- hatályos szakpolitikai dokumentumok (pl. jogszabályok, módszertani útmutatók, ágazati stratégiák),
- valamint vármegyei szintű általános és ágazati szintű koncepciók, stratégiák és egyéb dokumentumok.

[2] A figyelembe vett dokumentumok listáját a 6. fejezet tartalmazza.

3 A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK AKTUÁLIS TRENDJEI

3.1 A helyi termék és szolgáltatás definíciója és kategóriái

A helyi termék és szolgáltatás fogalma sem európai uniós, sem hazai szinten nincs egzakt módon meghatározva. A már hatályát vesztett 123/2009. FVM rendelet[3] kiindulási alapként figyelembe vehető: eszerint a **helyi termék** *„helyben előállított, helyben honos vagy helyben megtermelt alapanyagból hagyományos, illetve az adott térségre jellemző technológiával, eljárással készült nem nagyüzemi termék, vagy gyáripari technológiával, eljárással készült, mikro- vagy kisvállalkozás által előállított, feldolgozott termék”*.

Mind szakmai, mind hétköznapi értelmezésben kétféle megközelítés terjedt el:[4] az egyik szerint az tekinthető helyi terméknek, ami egyedi, csak az adott térségre jellemző, hagyományos eljárással készült termék, míg a másik jobban fókuszál az előállítási és ellátási oldal fizikai kapcsolatára. Ez utóbbi szemléletmód esetében alapvetően a távolságot szokták mérvadó szempontnak tartani:

- egyfelől az alapanyag előállítása és a termelés helyszíne közötti távolság,
- másfelől a termelés és az értékesítés helyszíne közötti távolság,

azonban ezekre sem adható meg egy konkrét szám, mivel függ az adott ország, illetve térség nagyságától és belső térszerkezetétől.

Jelen Stratégiában helyi termék alatt alapvetően a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye területén előállított és ott értékesített terméket értjük az alábbi kitételekkel:

- a felhasznált alapanyag elsősorban a vármegye területéről származik (kivéve azokat az összetevőket, amelyek Magyarországon nem termelhetők meg),
- az előállítás többnyire kisüzemi keretek között, helyi termelő által történik,
- a terméket jellemzően, de nem kizárólag helyben értékesítik.

A késztermék szállítási távolság definiálása azért nem indokolt és lehetséges, mert a vármegyére jellemző termékek megjelenhetnek az ország más részein, akár külföldön is, ezt a folyamatot pedig az online értékesítés jelensége fel is erősítette. Mindazonáltal a helyi termékek komplex hatásait nézve fontosnak tartjuk a helyben történő értékesítés dominanciáját, mert így alakítható ki a rövid ellátási lánc, ami különösen az élelmiszerek esetében elsődleges. Ezzel együtt nem lehet eltekinteni a nagyobb távolságra történő

[3] 123/2009. (IX. 17.) FVM rendelet a Helyi Vidékfejlesztési Közösségek és a LEADER helyi akciócsoportok részére az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK tanácsi rendelet keretében nyújtott támogatás részletes feltételeiről szóló 141/2008. (X. 30.) FVM rendelet módosításáról

[4] Dr. G. Fekete Éva.: Helyi termékek előállítása és értékesítése a Zala Termálvölgyében. Zalaszentgrót, Zala Termálvölgye Egyesület, 2009. p. 5.
http://zalatermalvolgye.hu/sites/default/files/helyi_termek_tanulmany_zalatermalvolgye_0.pdf

értékesítéstől sem, hiszen az országos terjesztés piacbővülést, gazdasági növekedést, a megyébe történő jövedelembeáramlást eredményez.

Ezen kívül – illeszkedve a fentiekben bemutatott megközelítésekhez – a Stratégiában a helyi termékeken belül nagy hangsúlyt kell fektetni az egyediségre és a tradicionális eljárások, mesterségek megőrzésére – az ilyen, nagyobb márkaértékkel rendelkező termékek külön kategóriát képeznek a helyi termékek között. Ez alapján kijelenthető, hogy nem minden helyben előállított termék helyi termék, de minden helyi termék helyben előállított termék. A helyi termék rendelkezik egyfajta többlet jelentéstartalommal, mivel erőteljesen beágyazódik az adott fizikai és közösségi térbe.

A helyi termékeket négy fő kategóriába lehet sorolni az alapanyag jellege és a feldolgozottság mértéke szerint.

2. ábra: A helyi termékek fő kategóriái

Feldolgozás nélkül árusított élelmiszerek

Feldolgozott élelmiszerek

Nem élelmiszerjellegű mezőgazdasági termékek

Kézműves és egyéb termékek

Forrás: saját szerkesztés

Az alábbi táblázat részletes áttekintést nyújt a helyi termékek altípusairól és általános példákat is felsorol ezekhez kapcsolódva.

3. táblázat: A helyi termékek altípusai

Főkategória	Alkategória	Példa
Feldolgozás nélkül árusított élelmiszerek	növényi eredetű termékek	gyümölcsök, zöldségek, erdei termékek, gyógy- és fűszernövények
	állati eredetű termékek	tojás, tej, tőkehús, baromfihús

Főkategória	Alkategória	Példa
Feldolgozott élelmiszerek	növényi eredetű termékek	gabona őrlemény, tésztafélék, pékáruk, sütemények, sajtolt vagy préselt olajok, savanyúságok, konzervált zöldségek, gyümölcsök, zöldség- és gyümölcslé, szörp, aszalt gyümölcs, fűszerek, tinktúrák
	állati eredetű termékek	húskészítmények, tejtermékek, méz, méhészeti termékek
	készétel különlegességek	nyírségi gombócleves, szabolcsi töltöttkáposzta, cinke, garbolci csodakifli
	italok	ásványvíz, szikvíz, alkoholtartalmú italok
Nem élelmiszerjellegű mezőgazdasági termékek	kertészeti termékek	virág, balkonnövény, virágpalánta, szőlőoltvány, facsemete
	tüzelőanyagok	tűzifa, pellet, brikett, mezőgazdasági termelés és feldolgozás melléktermékei
Kézműves és egyéb termékek	fából készül termékek	kádár termékek, asztalos termékek, faműves termékek
	kőből készült és kőműves termékek	kemence, kőedény, kőfaragás
	vasból készült termékek	öntött- és kovácsoltvas
	kerámia és üvegműves termékek	fazekas termékek, cserépkályha, üvegfestés
	textilipari termékek	fonás, csomózás, szövés, nemezelés, kézimunka, selyemfestés, viseletkészítés
	fonott termékek	szalmafonat, csuhé, vesszőfonat
	virágkötészeti termékek	koszorú, virágkompozíció, ikebana
	viaszból, faggyúból készült termékek	viaszfigura, viaszgyertya, szappan
	egyéb dísztárgyak	festett tojás, szaru tárgy
	vegyipari termékek	testápolási cikkek, tisztítószerek
	papírtermékek	csomagolóanyagok, használati tárgyak

Forrás: saját szerkesztés

A **helyi szolgáltatás** a helyi terméknél is nehezebben megragadható fogalom. A jogi definícióból kiindulva[5] szolgáltatási tevékenységnek tekintendő *„bármely önálló, üzletszerűen - rendszeresen, nyereség elérése érdekében, gazdasági kockázatvállalás mellett - végzett gazdasági tevékenység, kivéve a termelő tevékenységet és a közhatalom gyakorlását”*. A KSH által kiadott Szolgáltatások Jegyzéke[6] alapján a szolgáltatás *„olyan tevékenység eredménye, amely a szükségleteket jellemzően a fogyasztóval kialakított közvetlen kapcsolat keretében elégíti ki; általában nem ölt anyagi-tárgyi formát, hanem a gazdasági egységek, objektumok, személyek állapotának hasznos megváltoztatásában, illetve megőrzésében nyilvánul meg … általában az jellemzi, hogy a fogyasztóval kialakított közvetlen kapcsolat keretében elégíti ki a szükségleteket úgy, hogy a szolgáltatás végzése (termelése) és igénybevétele (fogyasztása) időben részben vagy teljesen egybeesik”*. Tág értelemben bármilyen szolgáltatás beleérthető a helyi szolgáltatás fogalmába a fodrászattól kezdve a kerékpárjavításon át a könyvelésig, amelyeket elsősorban a helyi lakosok vesznek igénybe, azonban ezek a szolgáltatók inkább egy általános helyi vállalkozásfejlesztési stratégia hatókörébe tartoznak, valamint sokkal inkább kötődnek az általános életminőség megtartásához. Egy helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégiában kétféle szolgáltatási típust célszerű figyelembe venni:

- egyfelől azokat, amelyek közvetlenül vagy közvetett módon kapcsolódnak a helyi termékek előállításához, népszerűsítéséhez és/vagy értékesítéséhez (pl. helyi termék bolt, falusi vendégasztal, fesztiválok és vásárok, turisztikai élményelemek [lekvárfőzés, disznóvágás, kézműves foglalkozás]),
- másfelől azt az unikális – nagyrészt – turisztikai kínálatot, amely csak Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyére jellemző, máshol nem érhető el (pl. gyógy- és vallásturizmus, máriapócsi búcsú, középkori templomok útja, élményalapú turisztikai szolgáltatások).

3.2 Jogi szabályozás

Az Európai Gazdasági Közösség (EGK) már az 1990-es évek elején kialakította az első közösségi oltalmi formát, a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek eredetmegjelöléseinek és földrajzi jelzéseinek (földrajzi árujelzők) oltalmát. Az erre vonatkozó jogszabályok az alábbiak voltak: a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról szóló rendelet (2081/92/EGK rendelete) és a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek különleges tulajdonságainak tanúsításáról szóló rendelet (2082/92/EGK rendelet). Ezen rendeletek 2006-ban hatályukat vesztették, amikor újabb rendeletek léptek életbe: a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékekről és élelmiszerekről (509/2006/EK rendelet), illetve a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek földrajzi jelzéseinek és eredetmegjelöléseinek oltalmáról (510/2006/EK rendelet). Ezeket a rendeleteket 2012-ben

[5] 2009. évi LXXVI. törvény a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól
[6] KSH: Szolgáltatások Jegyzéke (SZJ ’03). Második, javított kiadás, Budapest, 2003

újabb rendelet váltotta fel, amely jelenleg is hatályos: az Európai Parlament és Tanács 1151/2012/EU rendelete[7] a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek minőségrendszereiről.

„A rendelet célja a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek előállítói számára segítséget nyújtani abban, hogy a vásárlókat és a fogyasztókat tájékoztassák termékeik és az élelmiszerek jellemzőiről és termelési sajátosságairól, biztosítva ezáltal, hogy:

a) *az értéknövelő jellemzőkkel és sajátosságokkal rendelkező mezőgazdasági termékek és élelmiszerek termelői és előállítói tisztességes versenyfeltételek mellett tevékenykedhessenek;*
b) *a fogyasztók számára a szóban forgó termékekkel kapcsolatban megbízható információk álljanak rendelkezésre;*
c) *a szellemi tulajdonjog védelmét tiszteletben tartsák; továbbá*
d) *a belső piac integritása ne sérüljön.*

A rendeletben meghatározott intézkedések célja támogatni a kiváló minőségű termékekkel kapcsolatos mezőgazdasági és feldolgozási tevékenységeket és gazdálkodási rendszereket, és ezáltal hozzájárulni a vidékfejlesztési politika célkitűzéseinek megvalósításához.

A rendelet minőségrendszereket hoz létre, amelyek alapul szolgálnak különösen az olyan mezőgazdasági termékek jelölésére vagy leírására szolgáló elnevezések és kifejezések megkülönböztetéséhez és – adott esetben – oltalmához, amelyek: a) értéknövelő jellemzőkkel rendelkeznek; vagy b) az előállításuk során alkalmazott termelési vagy feldolgozási módszereknek, illetve előállítási vagy forgalmazási helyüknek köszönhetően értéknövelő sajátosságokkal rendelkeznek."

A rendelet kimondja az oltalom alatt álló eredetmegjelölések és oltalom alatt álló földrajzi jelzések rendszerének létrehozását. A rendelet magában foglalja az eredetmegjelölésekre és a földrajzi jelzésekre vonatkozó követelményeket.

Az „eredetmegjelölés" elnevezés olyan terméket jelöl:

a) amely egy meghatározott helyről, régióból vagy – kivételes esetekben – országból származik;
b) amelynek minősége vagy jellemzői alapvetően vagy kizárólag egy adott földrajzi környezetnek és az ahhoz kapcsolódó természeti és emberi tényezőknek köszönhetők;
c) amely előállításának valamennyi szakasza a meghatározott földrajzi területen történik.

A „földrajzi jelzés" elnevezés olyan terméket jelöl:

a) amely egy meghatározott helyről, régióból vagy országból származik;
b) amelynek valamely tulajdonsága, hírneve vagy más jellemzője alapvetően földrajzi eredetének tulajdonítható;
c) amely előállításának legalább egy szakasza a meghatározott földrajzi területen történik.

[7] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R1151&qid=1668082850221&from=EN

A jogszabályokban és a szakirodalomban az eredetmegjelölést és a földrajzi jelzést együtt földrajzi árujelzőnek nevezik.

Az uniós szinten elismert földrajzi árujelzőkről az Európai Bizottság „eAmbrosia" néven nyilvántartást vezet[8]. Az uniós oltalom alatt álló magyar földrajzi árujelzők listája és termékleírásai is online elérhetőek: https://gi.kormany.hu/foldrajzi-arujelzok.

A mezőgazdasági termékpiacok közös szervezésére vonatkozó uniós rendelet (1308/2013/EU rendelet a mezőgazdasági termékpiacok közös szervezésének létrehozásáról[9]) megteremti a lehetőséget az oltalom alatt álló eredetmegjelöléssel vagy oltalom alatt álló földrajzi jelzéssel ellátott mezőgazdasági termékek kínálatának szabályozására.

Az európai uniós előírásoknak megfelelő, legfontosabb vonatkozó hazai jogszabályok az alábbiak:

- 1997. évi XI. törvény a védjegyek és a földrajzi árujelzők oltalmáról,
- 158/2009. (VII. 30.) Korm. rendelet a mezőgazdasági termékek és az élelmiszerek, valamint a szeszes italok földrajzi árujelzőinek oltalmára irányuló eljárásról és a termékek ellenőrzéséről,
- 2008. évi XLVI. törvény az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről (Éltv.),
- 15/2008. (II. 15.) FVM rendelet a hagyományos különleges terméknek minősülő mezőgazdasági termékek és élelmiszerek elismerésének és ellenőrzésének rendjéről.

A helyi termékek előállításával és értékesítésével kapcsolatos további hazai jogszabályok a következők:

- 52/2010 (IV.30.) FVM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről,
- 51/2012. (VI. 8.) VM rendelet a helyi termelői piacokon történő árusítás élelmiszer-biztonsági feltételeiről,
- 59/1999. (XI.26.) EüM rendelet a vásári, piaci és vásárcsarnoki árusítás közegészségügyi szabályairól,
- 530/2017. (XII. 29.) Kormányrendelet a hagyományőrzéssel és a néphagyomány gondozásával kapcsolatos állami szerv kijelöléséről, valamint a népi iparművészeti és a népművészeti alkotások minősítéséről,
- 378/2017. (XII. 11.) Korm. rendelet a kulturális szakemberek szakmai továbbképzésének nyilvántartásba vételi szabályairól,

[8] https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/food-safety-and-quality/certification/quality-labels/geographical-indications-register/

[9] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1308&from=HU

- 55/2009. (III. 13.) Korm. rendelet a vásárokról, a piacokról, és a bevásárlóközpontokról,
- 2020. évi CXXIII. törvény a családi gazdaságokról,
- 676/2020. (XII. 28.) Korm. rendelet a közétkeztetés tárgyú közbeszerzések tekintetében alkalmazandó eljárások sajátos szabályairól,
- 2013. évi CII. törvény a halgazdálkodásról és a hal védelméről,
- Adótörvények (SZJA Tv., ÁFA Tv.), amelyek egyes rendelkezései kapcsolódnak a kézműves termékek előállításához és értékesítéséhez.

A helyi termékekkel kapcsolatos legfontosabb hazai tudnivalókat, aktuális jogszabályi előírásokat a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara kiadványa, a Helyi Termék Kézikönyv 2022 foglalja össze (https://www.nak.hu/kiadvanyok/kiadvanyok/4349-helyi-termek-kezikonyv/file). A kézikönyv az alábbi fő témákat tartalmazza:

1. A földrajzi árujelzők és a hagyományos különleges termékek: A kézikönyv bemutatja a földrajzi árujelzők uniós oltalmát, az oltalom megszerzésének lépéseit, illetve a hagyományos különleges termékek[10] elismerését, és az ezeket segítő 3 programot: Földrajzi Árujelző Program, Hagyományok-Ízek-Régiók, Közösségi Díj a Hagyományos Termékekért.
2. Nemzeti minőségrendszer – Kiváló Minőségű Élelmiszer védjegy: A fogyasztók bizalmának kialakítását segítik a helyi termékekhez kapcsolható minőségrendszerek. A nemzeti minőségrendszer új, hazai tanúsító védjegyét (Kiváló Minőségű Élelmiszer) kizárólag a magas minőségű termékek viselhetik. A kézikönyv bemutatja a védjegyet és az azzal kapcsolatos tudnivalókat.
3. Az őstermelői és kistermelői tevékenységek, élelmiszer-jelölés: Új szabályozás vonatkozik az őstermelőként végezhető tevékenységek körére és módosult a kistermelői élelmiszer értékesítés szabálya. A kézikönyv tartalmazza a termékelőállítással, értékesítéssel, élelmiszer-jelöléssel kapcsolatos szabályokat.
4. Az élelmiszer-biztonsági és -higiéniai előírások: A helyi termékek előállítása során is kiemelt fontosságú az élelmiszer-biztonság, a közfogyasztásra előállított élelmiszerek esetében különösen fontos a biztonság kérdése. Az élelmiszer-biztonság érdekében figyelembe kell venni az élelmiszer-termelési folyamat minden szakaszát. A kézikönyv összefoglalja a biztonsággal kapcsolatos legfontosabb szabályokat.
5. A rövid ellátási lánc meghatározása és értelmezése: A kézikönyv külön fejezetben foglalkozik a rövid ellátási lánc (REL) kérdéskörével, mivel egyre hangsúlyosabb kérdés mind hazai, mind uniós szinten, hogy hogyan csökkenthető az élelmiszerek szállítási útja, és hogyan kerülhet a termelés, a feldolgozás, az értékesítés és a fogyasztó a lehető legközelebb egymáshoz.

[10] A hagyományos különleges termék (HKT) kifejezés olyan terméket jelöl, amely az adott termékre jellemző hagyományos előállítási, vagy feldolgozási módszerrel, vagy hagyományos összetétellel készül. A hagyományos különleges termékként bejegyzett elnevezés nem védjegy, és nem is földrajzi árujelző. A termék akkor „hagyományos", ha a hazai piacon bizonyítottan legalább 30 éve jelen van.

6. A közétkeztetés: A helyi termékek fontos szerepet tölthetnek be a közétkeztetésben, mint a hazai termékek egyik fontos felvevő piacával. A kézikönyv összefoglalja ennek jogszabályi, közbeszerzési lehetőségeit.
7. Az élelmiszer-pazarlás és megelőzése: Külön fejezet foglalkozik az élelmiszer-pazarlás kérdésével és annak megelőzési lehetőségeivel, mivel jelenleg az élelmiszer-hulladék jelentős fenntarthatósági problémát jelent.

3.3 Keresleti és kínálati viszonyok

A globalizáció lehetőséget teremtett arra, hogy számos termék és szolgáltatás a világ minden táján elérhető legyen, ami pozitív megtérülést jelent az élelmiszeripar jövedelmezősége és a fogyasztók számára. A globális ellátási láncok bővülése megváltoztatták a fogyasztók vásárlási és étkezési szokásait: a vásárlás színterei a helyi piacokról és üzletekből a nagyobb szupermarketekbe és bevásárlóközpontokba költöztek, ahol egyetlen megállással megvásárolhatják az összes szükséges élelmiszert. A piac bővülése azonban negatívan érintette a helyi termelőket, amelyek több okból (pl. alacsony termelési kapacitás, nem versenyképes árak, logisztikai hálózat hiánya stb.) nem tudtak részt venni ebben a globális versenyben[11].

Az elmúlt évtizedekben az élelmiszerellátás rendszere azonban jelentős változáson ment keresztül világszerte, aminek egyik legszembetűnőbb eleme, hogy egyre inkább nagyobb a kereslet a helyi, ellenőrizhető forrásból származó termékek és a helyi szolgáltatások iránt. A helyi termékek és szolgáltatások iránti igényt elsősorban a középosztály globális megerősödése, az egyre tudatosabb fogyasztók és bizonyos fogyasztási trendek (slowfood, 100 miles diet) növelték. A következőkben a helyi termékek és szolgáltatások keresletét és kínálatát meghatározó és befolyásoló tényezőket ismertetjük röviden.

Kereslet

A helyi termékek és szolgáltatások iránti keresletet fogyasztói oldalról elsősorban a potenciális fogyasztók – a helyi lakosság, valamint a turisták – száma, képzettsége, belső motivációi és vásárlóereje, másodsorban pedig a termékeket és szolgálatatásokat felhasználó üzleti vállalkozások, a szállás- és vendéglátóipari egységek igényei határozzák meg. A kereslet mértékét továbbá jelentős mértékben befolyásolja a kínálat mennyisége és minősége, valamint a termékek és szolgáltatások elérhetősége és ismertsége.

Egy új kutatás szerint az európai fogyasztók egyre inkább érdeklődnek a helyben előállított termékek vásárlása iránt: tíz vásárlóból hét erősen azonosul az etikus vásárlási gyakorlatokkal,

[11] Cappelli A - Cini E. (2020): Will the COVID-19 pandemic make us reconsider the relevance of short food supply chains and local productions? Trends Food Sci Technol. 2020 May; 99:566-567. doi: 10.1016/j.tifs.2020.03.041. Epub 2020 Mar 31. PMID: 32288230; PMCID: PMC7138154.

és egyértelműen a helyi eredetű termékek vásárlását preferálja[12]. A magyar fogyasztók többsége a kedvező ár-érték arányt és az alacsony árakat részesítik előnyben[13], ugyanakkor a bérek növekedésével a fogyasztói magatartás elmozdult az élelmiszerekre fordított kiadások növekedése, valamint az egészséges, bio élelmiszerek iránti növekvő érdeklődés felé[14]. Érdekes tény, hogy a helyi termékek vásárlására a 35 év feletti lakosság jóval fogékonyabb, mint a 18 és 34 éves lakosság, akik a globális márkákban jobban bíznak.

A világon és Európában is sok olyan régió van, ahol a turizmus erőteljesen épít a jellegzetes helyi termékekre, vagy termelési eljárásokra. Az ételek és italok hatással vannak a turisták utazási motivációira[15], ebből adódóan a turizmus – a szálloda- és vendéglátóipar – egyre inkább fontos szerepet tölt be a helyi termékek iránti kereslet szabályozásában. A turizmuson belül a gasztronómiai turizmus az egyik olyan ágazat, ami a legnagyobb mértékben tud építeni a helyi termékek jelenlétére[16].

Fontos megjegyezni azonban, hogy a helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet igen érzékeny a külső gazdasági és környezeti tényezőkre. A koronavírus járvány például az eleve növekvő keresletet még inkább felerősítette, hiszen megnőtt a helyben előállított élelmiszerek iránti igény a beszerzési források beszűkülése, a rövid ellátási láncban mozgó termékek iránti nagyobb bizalom, valamint az egyénre szabott új, közvetlen értékesítési módok miatt[17].

A pandémia alatt ugyanakkor az ellátási láncok szakadozásával, a hiánytól való félelemmel párhuzamosan az árak is emelkedtek, amihez az elmúlt években további árnövelő tényezők – Ukrajna Oroszország általi megtámadása, a 2022-es aszály, valamint az energiaválság – is csatlakoztak. Jelen bizonytalan gazdasági és geopolitikai helyzetben, a növekvő élelmiszerárak miatt valószínűleg csökkenni fog az eleve drágább helyi termékek iránti kereslet.

Kínálat

A helyi termékek és szolgáltatások vármegyei kínálatát elsősorban egy térség termelési adottságai (talajadottságok, klimatikus viszonyok, átlagos birtokméret stb.), a meglévő termelési hagyományok, valamint a termékek és szolgáltatások értékesítési csatornáinak megléte határozza meg.

A helyi termékek a legtöbb esetben valamilyen mezőgazdasági termékhez köthetők, így a helyi termékek kínálatát nagyban befolyásolják a mezőgazdasági termelést meghatározó külső tényezők:

[12] 'Local brands are winning hearts and minds': Rising demand for local food in Europe (foodnavigator.com)
[13] Gellert Golya (2020): Exporter Guide – Hungary, United States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service, 2020
[14] EIT Food (2020): Food Foresight: A COVID-19 hatása Közép- és Kelet-Európa élelmiszer-ágazatára (eitfood.eu/foodforesigh)
[15] Pamukçu, H. et.al. (2021): The Effects of Local Food and Local Products with Geographical Indication on the Development of Tourism Gastronomy; Sustainability 2021, 13, 6692.; https://doi.org/10.3390/su13126692
[16] Takeagreenstep | The local products that make your restaurant a really different experience (europa.eu)
[17] Inzsöl Renáta Orsolya (2022): A rövid ellátási lánc társadalmi-gazdasági és területi összefüggései termelői oldalról Vas megye példáján – Doktori (Ph.D) értekezés, Soproni Egyetem, 2022

- A globális klímaváltozás hatására az egyre extrémebb időjárás (aszályok, csökkenő talajvízszint, extrém mennyiségű csapadék stb.) és újonnan megjelenő betegségek és kártevők kiszámíthatatlanná teszik a mezőgazdasági termelést.
- Közvetve pedig a növekvő üzemanyag és energiaárak szintén meghatározzák a mezőgazdasági termelés és a helyi termékek előállításának jövedelmezőségét.

A helyi termékek és szolgáltatások kínálatának egyik fontos tényezője az értékesítési csatornák – mint például termelői piac, webáruház, helyitermék-adatbázis, helyitermék-bolt, bevásárló kör, helyitermék-fesztivál, a termékelőállítás helyén történő értékesítés (kistermelőtől, háztól), egyéb csatornák (pl. csúcsgasztronómia beszállítói) – megléte, azok szerepe a termék- és szolgáltatás fogyasztókhoz történő eljuttatásában.

A helyi lakosságnak történő árusítás általában helyi piacokon történik, ugyanakkor a városi fogyasztókhoz a helyi termékek egyre nagyobb arányban online értékesítés útján (webáruház, bevásárló kör) jut el. Az e-kereskedelem térnyerése várhatóan további növekedést fog mutatni a helyi termékek értékesítésében. Értékesítés szempontjából további kínálatot befolyásoló tény, hogy az értékesítés helyben történik, vagy a helyi piactól távolabb, mivel az befolyásolja a termék csomagolását, ami azonban jelentősen megdrágítja a termék előállítását.

3.4 Gazdasági, társadalmi és környezeti hatások

A helyi termékek és szolgáltatások fogyasztásának hatásai rendkívül szerteágazók. A helyi termékek és szolgáltatások vásárlása és igénybevétele mellett érvelők egyrészről azt állítják, hogy a helyi élelmiszerek finomabbak, ízletesebbek, egészségesebbek és biztonságosabbak, mint a nem helyi alternatívák, valamint, hogy a helyi termékek és szolgáltatások vásárlása jobb a helyi gazdaságnak, környezetnek és közösségnek[18].

Nem cáfolva, vagy alátámasztva az állítás első, empirikusan nehezebben bizonyítható részét, jelen fejezetben a helyi élelmiszerek és termékek, valamint szolgáltatások helyi gazdaságra és közösségre, valamint a tágabb környezetre gyakorolt pozitív hatásait mutatjuk be röviden.

Helyi gazdaságra gyakorolt pozitív hatások

A helyi termékek vásárlásának és a helyi szolgáltatások igénybevételének egyik fő oka, hogy azzal a vásárlók a helyi gazdaságot támogatják. Ha a helyi lakosok bevételeik egy részét helyben előállított termékekre és szolgáltatásokra költik, a gazdasági haszon a közösségen belül marad, ami a helyi gazdaságban multiplikátorhatáshoz vezet[19].

[18] Ferguson B. and Thompson C. (2021): Why Buy Local?, Journal of Applied Philosophy, Vol. 38, No. 1, February 2021 doi: 10.1111/japp.12459 – Why Buy Local? - Ferguson - 2021 - Journal of Applied Philosophy - Wiley Online Library
[19] Ibid.

A helyi lakosok, valamint az általuk helyben előállított termékek és szolgáltatások a helyi gazdaság legfontosabb alkotó elemei. A helyi termékek és szolgáltatások gazdasági szerepe különösen az elmaradottabb helyzetű, főként vidéki térségekben meghatározóak. Az elmaradottabb térségekben a helyi termékek és szolgáltatások helyi szintű és térségi kínálata és értékesítése fontos eszköz a helyi gazdaság megfelelő működésében, munkahelyteremtő, megélhetést biztosító hatása lehet az adott térségek esetében[20].

A helyi termékek jelentős részét kis, családi gazdaságok állítják elő – részben olyan eljárásokkal, amelyeknek az élő munkaigénye is sokszor nagyobb, így tevékenységük fontos a munkahelyek megtartásában, új munkahelyek létesítésében. A helyi termékek és szolgáltatások szerepe továbbá nem elhanyagolható a városi marketing, a települési image kialakításában, valamint a helyi turisztikai kínálat megerősítésében.

Környezeti előnyök

A helyi termékek és szolgálatátok vásárlásának talán legfontosabb oka a környezetvédelem: az a tény, hogy a helyi termékek vásárlása környezetbarátabb, ökológiai lábnyoma jóval alacsonyabb, mint a globális termékek vásárlásáé.

Környezetvédelmi szempontból kiemelkedően fontos tényező, hogy a helyi termékeknek ahhoz, hogy az előállítás helyszínétől eljusson a fogyasztóhoz, nem kell több ezer kilométert utazni – így is csökkentve a levegőszennyezést, a CO_2 kibocsátást. A Nature Food „Global food-miles account for nearly 20% of total food-systems emissions" cikke szerint az élelmiszeripar szén-dioxid-kibocsátásának közel egyötödét az összetevők és élelmiszerek szállítása teszi ki[21].

További fontos érv a helyi termékek vásárlása mellett, hogy a legtöbb esetben jóval kevesebb csomagolóanyag szükséges a helyi termékek értékesítéshez, ami által csökkenthető a hulladék, valamint a csomagolóanyagok gyártása során keletkező káros anyagok mennyisége.

Helyi közösség megerősítése

A helyi termékek és szolgáltatások vásárlásának helyi közösségekre gyakorolt pozitív hatásai ugyan nehezebben számszerűsíthetők, mint annak környezeti vagy gazdasági előnyei, ugyanakkor nem elhanyagolhatók.

A rövid ellátási láncok esetében a termelés, feldolgozás, szállítás és fogyasztás egymáshoz közel történik, a termelő és fogyasztó közötti szereplők száma minimális, ezért személyesebb kapcsolat alakulhat ki a termelő és a fogyasztó között. A helyi termékek értékesítésének elsődleges helyszínei, mint például a városi piacok, közösségi terek, vagy fogyasztói közösségek online felületei hozzájárulnak ahhoz, hogy a fogyasztók és a termelők személyesen kapcsolatba kerüljenek egymással: a termelő megossza történetét a fogyasztóval, a fogasztó pedig elmondja véleményét a termékkel kapcsolatban.

[20] Bótáné Horváth N. (2014): Helyi termékek értékesítésének lehetőségei és korlátai vidéken, Agrártudományi Közlemények, 2014/58., Debrecen

[21] Environmental and Economic Benefits of Eating Locally - Impakter

E kommunikáció egyrészről hozzájárul a fogyasztói bizalom erősítéséhez – a fogyasztó saját maga győződhet meg a termék minőségéről, valamint fontos szerepet tölt be a termékfejlesztésben, hiszen a termelők közvetlenül a fogyasztóktól kapnak visszajelzést termékeikkel kapcsolatban[22].

A helyi termékek és szolgáltatások vásárlása továbbá hozzájárul helyi hagyományok megőrzéséhez, a helyi identitás erősítéséhez azáltal, hogy a helyi termelőknél meglévő tudás fennmarad és az generációról generációra tovább öröklődik.

[22] Turizmus Online - Miért éri meg egy településnek a helyi termékek fejlesztése?

4 HELYZETFELTÁRÁS

A Helyi Termék- és Szolgáltatásfejlesztési Stratégia szakmai megalapozását szolgálja a részletes helyzetfeltárás, amely Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye rövid, általános bemutatását követően[23] feltárja a helyi termékek és szolgáltatások keresleti és kínálati folyamatait, az értékesítési lehetőségeket, valamint a már létező együttműködéseket, továbbá azonosítja a kritikus pontokat és elemzi a felmerülő problémák okait. A helyzetfeltárás célja egy átfogó helyzetkép bemutatása annak érdekében, hogy a Stratégia egyértelműen a vármegye adottságaira épüljön és problémáira reflektáljon.

4.1 A vármegye helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szempontjából meghatározó általános jellemzői

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye Magyarország északkeleti részén, az ukrán, román és szlovák határ mentén helyezkedik el. **Kedvező geopolitikai helyzet**éből adódóan meghatározóak a határmenti együttműködési kapcsolatok, a közlekedési infrastruktúra fő hálózati elemei kiépültek, határmenti területei ugyanakkor a szomszéd országokba átnyúló összefüggő perifériát alkotnak. Ez visszatükröződik a vármegye külső elérhetőségi viszonyaiban és belső közlekedési összekapcsoltságában is: egyfelől a vármegye területén több jelentős nemzetközi szállítási útvonal halad át, másfelől egyes perifériális térségekből a centrumjellegű települések megközelítése nehéz és rugalmatlan, ami befolyásolja a termékek áramlását is.

Az 539,2 ezer fős lakónépességű vármegye a legtöbb gazdasági és társadalmi mutató esetében jelentősen elmarad az országos átlagtól, ezt a **relatív leszakadás**t támasztja alá a kedvezményezett járások besorolásáról szóló 290/2014. (XI. 26.) Korm. rendelet is: az ország 37 komplex programmal fejlesztendő járása közül 9 itt található, ezenkívül 2 fejlesztendő és 1 kedvezményezett járás is van a vármegyében. Mindez a lakosság **alacsony átlagos jövedelmi szint**jében is megmutatkozik, ami a helyi termékek és szolgáltatások értékesítésében meghatározó tényező, ugyanis a különböző kutatások eredményei azt mutatják, hogy a magasabb jövedelmi státuszú társadalmi csoportok jellemzően nyitottabbak ezek fogyasztására.

Településhálózatára jellemző:

- a vármegyeszékhely, Nyíregyháza domináns centrumfunkciója a gazdaság és a társadalom minden területén,
- három, jelentős vonzáskörzettel és gazdasági potenciállal rendelkező decentrum jelenléte,

[23] Az általános bemutatáshoz forrásként felhasználásra került a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Koncepció is (I. Kötet: Előkészítő fázis, feltáró munkarészek, helyzetelemzés, helyzetértékelés, TOP-1.5.1-20-2020-00021, Nyíregyháza, 2021. február)

- fejlesztendő járásközpontok és részben funkcióhiányos kisvárosok viszonylag magas száma,
- a tipikusnak mondható középvárosok hiánya,
- továbbá az aprófalvas és tanyás térségek nagy aránya.

Az alföldi jellegű vármegye **változatos természeti-táji adottságok**kal bír, ami leképeződik a helyi termékek és szolgáltatások kínálatában is. Jóllehet az elmúlt évtizedekben jelentősége valamelyest mérséklődött, de **az élelmiszeripari vertikum hagyományosan fontos** szerepet tölt be a vármegye gazdaságában, amely a vidékfejlesztési politika és a felzárkózás kiemelt eszköze. Az elsődlegesen (de nem kizárólag) gyümölcstermesztésen alapuló – ugyanakkor fejlett és minőségi termékfeldolgozó – élelmiszeripar az európai piacon is aktív szereplő. Az elmúlt időszak negatív tendenciái (pl. a termelési volumen csökkenése, a technológiai beruházások ellenére nemzetközi összehasonlításban alacsony termelékenység és feldolgozottság, tartós munkaerőhiány) megfordítandók és megfordíthatók, ebben pedig a magas minőségű helyi termékek előállítása és fogyasztásuk ösztönzése is kulcsszerepet tölthet be – ellensúlyozva az exportpiacok kiszámíthatatlanságát.

A helyi termékekhez és szolgáltatásokhoz kapcsolódva kiemelt jelentőséggel bír a turizmus is. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye számos vonzerővel rendelkezik, amelyek hosszú távon stabil alapot biztosítanak mindenekelőtt a belföldi, részben pedig a határmenti turizmus számára. A vármegye 49 települése a **Tokaj és Nyíregyháza turisztikai térség**be tartozik, ami lehetőséget teremthet kiemelt fejlesztések megvalósítására. A vármegye négy turisztikai desztinációja (Szatmár-Beregi kultúrtáj, Nyírségi turisztikai gyűrű, Nyíri Mezőségi idegenforgalmi tengely, Rétközi turisztikai tengely) elsősorban az egészségügyi, a kulturális, a vallási, a falusi, a vízi és a kerékpáros turizmus számára kínál már jelenleg is kiváló feltételeket. Ezekhez kapcsolódhat szinergikus módon a helyi termékek és szolgáltatások kínálata: az egyik oldalról az egyedi és magas minőségű termékek erősítik a vármegye turisztikai arculatát, a mások oldalt nézve pedig a magasabb szintű turisztikai forgalom automatikusan növelheti a helyi termékek és szolgáltatások iránti keresletet.

A vármegye unikális kínálatát meghatározza a gyógy-, az egyházi, a kulturális és a természeti turizmus, amelyek közül – a Stratégia fókuszához kapcsolódóan – az alábbi példák emelhetők ki:

- az önállóan és szervezett keretek között is felfedezhető középkori templomok útja,
- Máriapócs, amely a világ legnagyobb görögkatolikus búcsújáró helyeként szintén egyedülálló szolgáltatásokat nyújt,
- Sóstó és az ott elérhető szolgáltatások, amelyek nemcsak tematikusan érdekesek, hanem abból a szempontból is, hogy egy jól körülhatárolható fizikai térben a turisztikai élmények rendkívül változatos kínálata elérhető (pl. állatpark, gyógy- és élményfürdő, múzeumfalu),

- a természeti adottságokra építő turisztikai szolgáltatások (vadászati, horgász- és víziturizmus),
- nemzetközi szinten is ismert nagyrendezvények (pl. Cantemus Nemzetközi Kórusfesztivál).

Ezek egyfelől önmagukban is vonzó szolgáltatásként értékelhetők, másfelől lehetőséget nyújtanak helyi termékek és szolgáltatások értékesítéséhez.

4.2 Helyi termékek és szolgáltatások kereslete és kínálata Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében

4.2.1 Kínálat

A helyi termékek és szolgáltatások vármegyei kínálatát nagymértékben befolyásolják a következő tényezők:

- a természeti környezet adottságai, amelyek közül kiemelendők az Alföld egyes részeihez képest viszonylag kedvezőtlen talajviszonyok, a napsütéses órák száma, a védett természeti területek relatíve nagy kiterjedése, a vármegye belső táji tagozódása,
- a mezőgazdaság növekvő vízigénye – különös tekintettel a klímaváltozás negatív hatásaira, amelyek részben a csapadék mennyiségének csökkenésében, illetve egyenlőtlenebbé váló eloszlásában mutatkoznak meg,
- a termelési hagyományok és az egyes terményekhez, termékekhez kapcsolódóan felhalmozódott tudás,
- az élelmiszercélú és az egyéb – például takarmányozási, energetikai – célú növénytermesztés közötti versenyhelyzet,
- a kisüzemi, extenzív és a nagyüzemi, intenzív termelés közötti konkurencia, amely minőségi és mennyiségi tekintetben is megmutatkozik.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyét hagyományosan Magyarország gyümölcsöskertjének tartják, amit az alábbi térkép is jól szemléltet.

Részletesebben megnézve a 2020-ban elvégzett agrárcenzus adatait látható, hogy Magyarország összes törzses **gyümölcstermesztő terület**ének (78 517 hektár) csaknem **40%-a található Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében**, ezek közül is kiemelkedik az alma terméterülete ⅔-os aránnyal (18 108 hektár) és a dióé 44%-os részesedéssel (3 936 hektár). Természetesen a termőterület összesített nagysága nem feltétlenül jelenti a helyi termékek meglétét, a képet árnyalja a gazdaságok mérete és száma is: az 1 hektár alatti gazdaságok az összes gyümölcstermelő gazdaság több, mint 60%-át teszik ki, az 1 és 10 hektár közötti gazdaságok további mintegy 30%-ot, a legalább 10 hektáros gazdaságok adják a gyümölcstermelők 5,5%-át. Egyes gyümölcsök, elsősorban az alma, továbbá a szilva és a meggy

annak ellenére is azonosíthatók a vármegye egyedi – ha nem is helyi, de arculatképző – termékeiként, hogy a feldolgozás sokkal inkább nagyüzemi keretek között történik.

3. ábra: Gyümölcstermesztés Magyarország vármegyéiben

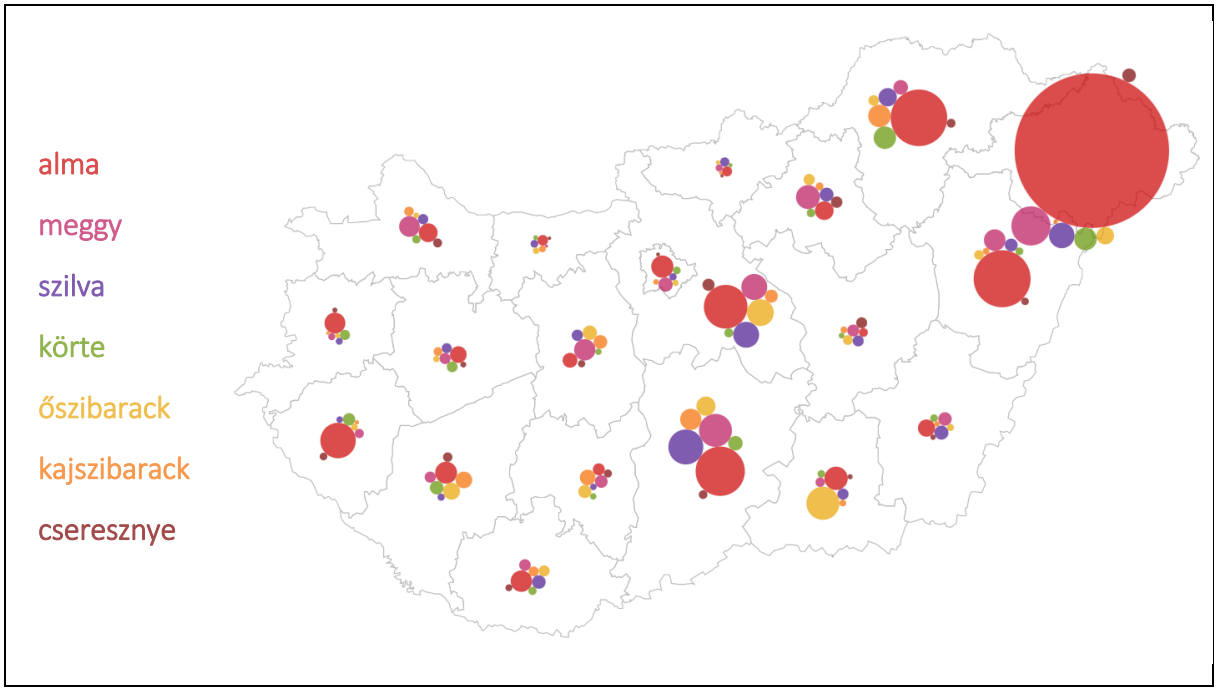

Forrás: https://www.ksh.hu/interaktiv/storytelling/gyumolcs/index.html

Az **egyéb növénytermesztés**en belül kiemelkedik a dohány (a hazai termőterület 81,5%-a) az uborka (72,7%), a görögdinnye, (39,5%), a zöldpaprika (28,7%), a fejes káposzta (24,8%) és a sárgadinnye (24,6%). A burgonya is Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye kiemelkedő növényének tekinthető: 1 646 hektáros termőterületével (15,4% az országos értékből) Csongrád-Csanád vármegye után a 2. helyet foglalja el. Az édesburgonya termőterülete ehhez képest elhanyagolható (országosan 140-170 hektár), azonban a vármegye ebből a szempontból is versenyképes az innovatív megoldásoknak köszönhetően.

Az **állattenyésztés** területén is azonosíthatók azok az alágazatok, amelyekben Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye meghatározó szereplő, bár részben ezekre is a nagyüzemi gazdálkodás jellemző: a tyúk esetében a teljes hazai állomány 16,9%-a található a vármegyében, az 5,3 milliós állomány egyben a legnagyobb is a vármegyék között. Emellett a juh és a kecske esetében a vármegye a 3. helyen áll, részesedése 12,9%, illetve 9,6%, fontos továbbá kiemelni, hogy az Országos Magyar Méhészeti Egyesület adatai alapján Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében van a legtöbb méhész (2200 fő, 124 000 méhcsaláddal).

A bemutatott adatok alátámasztják azt az állítást, miszerint **Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye diverzifikált mezőgazdasága megfelelő alapot nyújthat az élelmiszerjellegű helyi termékkínálat fejlesztéséhez** – ezt a 2022 szeptemberében lebonyolított települési kérdőíves felmérés eredményei is alátámasztják –, amelynek egyik kulcseleme a magasabb feldolgozottsági fok elérése, ezzel együtt pedig a jövedelmezőség növelése.

4. ábra: Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyi termékei a kérdőíves felmérés alapján

A termőhelyi viszonyokhoz illeszkedő alapanyagok hagyományosan megjelentek az élelmezés területén, a **tradicionális ételkészítési eljárások** évtizedek alatt háttérbe szorultak, de az elmúlt időszakban egyre fontosabbá vált ezeknek a megőrzése, továbbadása és újragondolása. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében hagyományosan a levesek és az ezt követő tésztaételek párosítása biztosította az ár és tápérték szempontjából egyaránt hatékony megoldást. A helyi alapanyagok népszerűsítésével újra elterjeszthetők ezek az ételek a háztartásokban, a közétkeztetésben és a vendéglátás területén is.

Forrás: saját szerkesztés

5. ábra: Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye hagyományos ételei mint helyi termékek

Előételek	Főételek, köretek	Desszertek, tészták
Bableves tirpák módra	Cinke	Garbolci csodakifli
Cibereleves	Kacsás kása	Kukoricamálé
Csipetkés bableves	Káposztás paszuly	Lapcsánka
Kaszás leves	Káposztás/rakott/túrós puliszka	Rongyos lapótya
Kötött tésztaleves	Kásás/szabolcsi töltött káposzta	Sárgatúró
Nyírségi gombócleves	Szatmár tepsis hús	Szilvalekváros fánk/fonott kalács/gombóc/rétes
Rántott levesek	Tirpák tarhonya	
Savanyú levesek	Törtpaszuly	
Halászlé	Halételek, sülthal	

Forrás: MEGAKOM (2020) alapján saját szerkesztés[24]

A települési kérdőíves felmérés eredményei (2022) alapján szemléletes helyzetkép ábrázolódik ki a helyi termékek és szolgáltatások vármegyei kínálatáról. A válaszadók többsége szerint kicsi

[24] MEGAKOM (2020): GINOP-1.3.4-17-2018-00005 A Tokaj - Felső-Tisza - Nyírség kiemelt turisztikai térség fejlesztése és pozicionálása. Helyi termékek integrálása a turizmusba.

a termékkínálat, mindössze néhány termék esetében lehet széleskörű kínálatról beszélni, de olyan települések is vannak, ahol egyáltalán nem azonosíthatók helyi termelők és termékek.

6. ábra: A helyi termékek általános kínálata a kérdőíves felmérés eredményei alapján

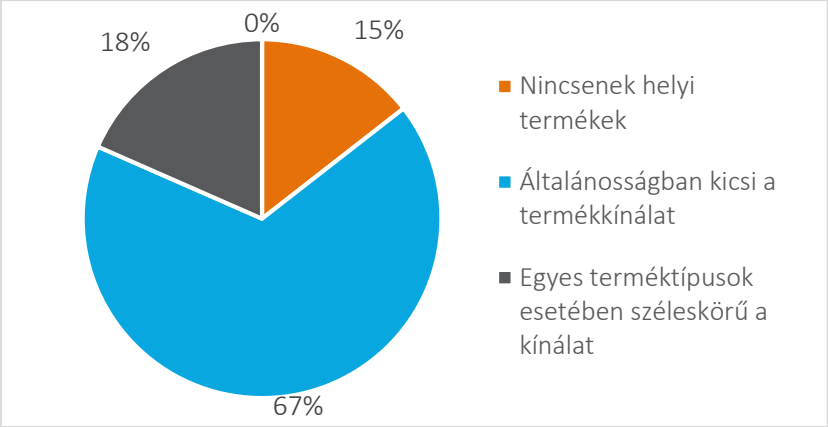

Forrás: saját szerkesztés

Részletesebben megvizsgálva az egyes termékkategóriákat kijelenthető, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyi termékei – alátámasztva a fentebbi megállapításokat – valóban a mezőgazdasági termelésre épülnek: leggyakrabban a friss és/vagy feldolgozott gyümölcsök, zöldségek, állati eredetű termékek és a gabonafélék jelennek meg, ezzel szemben a használati tárgyak, de a sütőipari és a tejtermékek is alárendeltek.

7. ábra: Az egyes helyi termék típusok kínálata a kérdőíves felmérés eredményei alapján

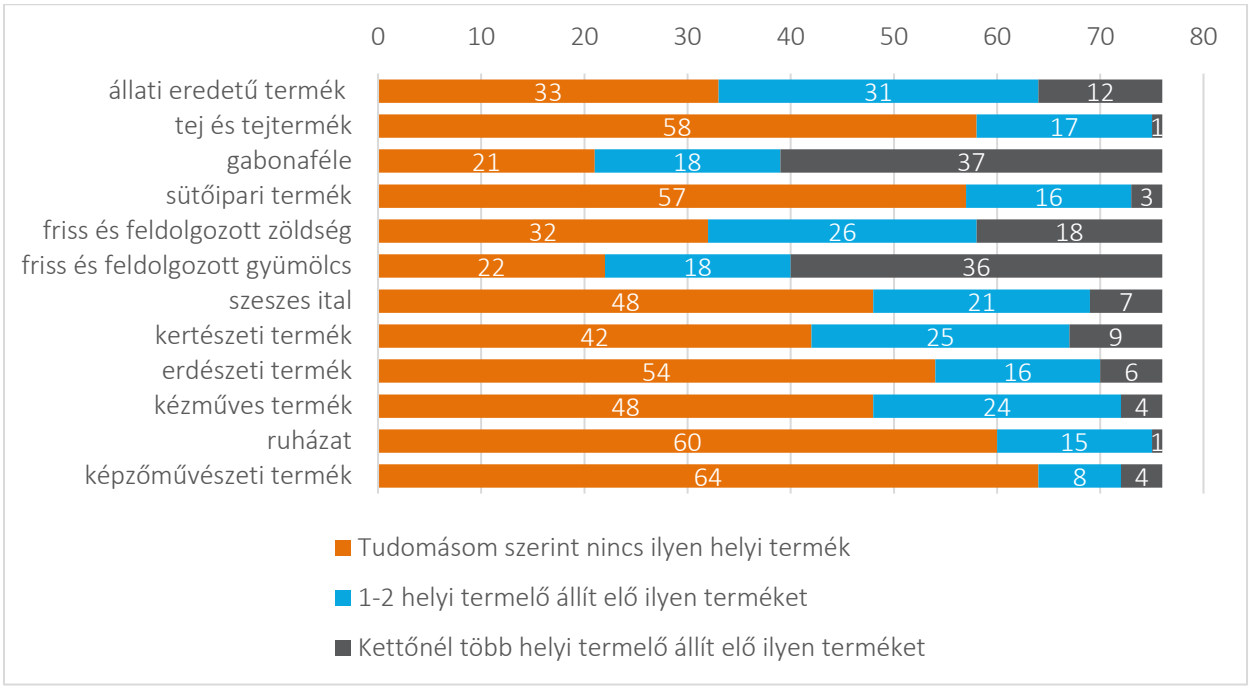

Forrás: saját szerkesztés

A helyi termékek hatékonyan integrálhatók a magyar, a vármegyei, a tájegységi és a települési értéktárakba is. A Hungarikumok Gyűjteményében Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyét a Felső-Tisza-vidéki beregi keresztszemes hímzés, valamint Máriapócs Nemzeti kegyhely és a pócsi búcsúk képviselik mint a nemzeti szinten megőrzendő kulturális örökség részei, valamint a vármegyéhez kapcsolódik a „Béres Csepp" és a „Béres Csepp Extra" Kabay Jánosnak, az Alkaloida Gyógyszergyár alapítójának életműve (egészség és életmód kategória). Az agrár- és élelmiszergazdaság, illetve turizmus és vendéglátás területén kifejezetten Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei értékek nem szerepelnek, de az alábbiak ebben a vármegyében is jellemzőek:

- hízott libából előállított termékek,
- magyar akác és akácméz,
- magyar gulyásleves,
- magyar pásztor- és vadászkutyafajták,
- pálinka,
- szikvíz.

A kiemelkedő nemzeti értékek között megjelenik a szatmári szilvalekvár, az újfehértói fürtös meggy és kulturális turisztikai értékként Szatmár, Bereg és Kárpátalja középkori templomai.

A vármegyei értéktárban az alábbi helyi termékként vagy szolgáltatásként is értelmezhető, illetve újraértelmezhető tételek szerepelnek:

- Baráth Sándor Kristóf fafaragó, faszobrász alkotó munkássága,
- Beregdaróci vászonvirág,
- Beregi keresztszemes hímzés és Felső-Tisza-vidéki keresztszemes hímzés,
- Koszta Zoltán kisvárdai bőrműves mester ősi magyar motívumkincsre és bőrműves hagyományokra épülő művészete,
- Magyar szablya, magyar szablyavívás és a Borsody-vívórendszer,
- Makrai Zsuzsa zománcművész művészeti tevékenysége,
- Milotai dió,
- Nagydobosi sütőtök,
- Nyíregyházi bokortanyák,
- Panyolai szilvásétel,
- Paszabi szőttes,
- Pál Gyula festőművész munkássága,
- Sóstói Múzeumfalu, mint néprajzi értékek gyűjtőhelye,
- Sukta Bertalanné keresztszemes hímző – népi iparművész munkássága,

- Szabolcsi almatermesztés hagyománya,
- Szabolcsi dohány fajta,
- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei eredetvédett pálinkák helyi változatai,
- Szatmári szilvalekvár,
- Tiszaadonyi kecskesajt,
- Tuzséri jonathan alma,
- Tuzséri pálinka manufaktúra,
- Újfehértói fürtös meggy és ágyas meggypálinka,
- Zema ékszerek.

Tájegységi és települési szinten lényegesen kevesebb értéktárat hoztak létre, és azokon belül is viszonylag ritka a helyi termékek megjelenítése. A kérdőíves felmérés keretében a települések az alábbi értékeket sorolták fel:

- Alma (naményi jonathan, batul, beregi sóvári, kenézi sóvári, tiszaháti sóvári)
- Nemtudom szilva és szilvával kapcsolatos termékek, panyolai szilvásétel, panyolai szilvalekvár
- A krumpli termesztésének és feldolgozásának rétközi hagyománya,
- Kerülő Ferenc festőművész életműve,
- Lekvárok, aszalványok,
- Füstölt sajtok,
- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei eredetvédett pálinkák helyi változatai,
- Garbolci csodakifli,
- Háziipari és beregi keresztszemesek, szőttesek
- Képzőművészeti termékek
- Koszta Zoltán bőrdíszműves,
- Kruppa József növénynemesítő.

Fontos változás, hogy a magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról szóló 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendelet értelmében a jövőben csak olyan érték terjeszthető fel a vármegyei értéktárba, amely tájegységi vagy települési értéktárban már szerepel.

4.2.2 Kereslet

A helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet esetében három jelentős csoport különböztethető meg:

- a helyi lakosság, amely a háztartásuk hétköznapi fenntartásához és működéséhez szükséges termékek és szolgáltatások rendszeres vásárlójaként jelenik meg, számukra a folyamatos elérhetőség és rendelkezésre állás, a kiszámíthatóság, valamint egy ár-érték arányban optimális árfekvés az elsődleges szempont;
- a vármegyébe érkező turisták az egyedi, az adott régióra, tájra jellemző termékeket és az ezzel összefüggő élményeket keresi, hajlandó lényegesen magasabb árat fizetni a termékekért és a helyi termékekkel is összefüggő kiegészítő turisztikai szolgáltatásokért;
- rendszeres, nagytételű keresletet jelenthet az üzleti szegmens, azaz a szállás- és vendéglátóhelyek, illetve – bár ez Magyarországon egyelőre ritka – a közszolgáltatást végző intézmények is.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye esetében a **lakossági kereslet**et alapvetően befolyásolja a lakónépesség száma, képzettsége és vásárlóereje. Évtizedek óta tartó folyamat a népességcsökkenés, amelynek elsődleges oka a szelektív elvándorlás: jellemzően a fiatalabb és képzettebb társadalmi csoportok költöznek el – először sok esetben – ideiglenesen (pl. tanulás céljából), illetve tartósan a vármegyéből. Ezzel párhuzamosan a halálozások száma is rendszeresen meghaladja az élveszületésekét, de ez kevésbé érinti a 3. legnagyobb népességű Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyét, mint az ország más részeit, ezzel párhuzamosan később indult meg a társadalom elöregedése is.

8. ábra: Százezer lakosra jutó természetes fogyás vármegyénként (2022. I. félév)

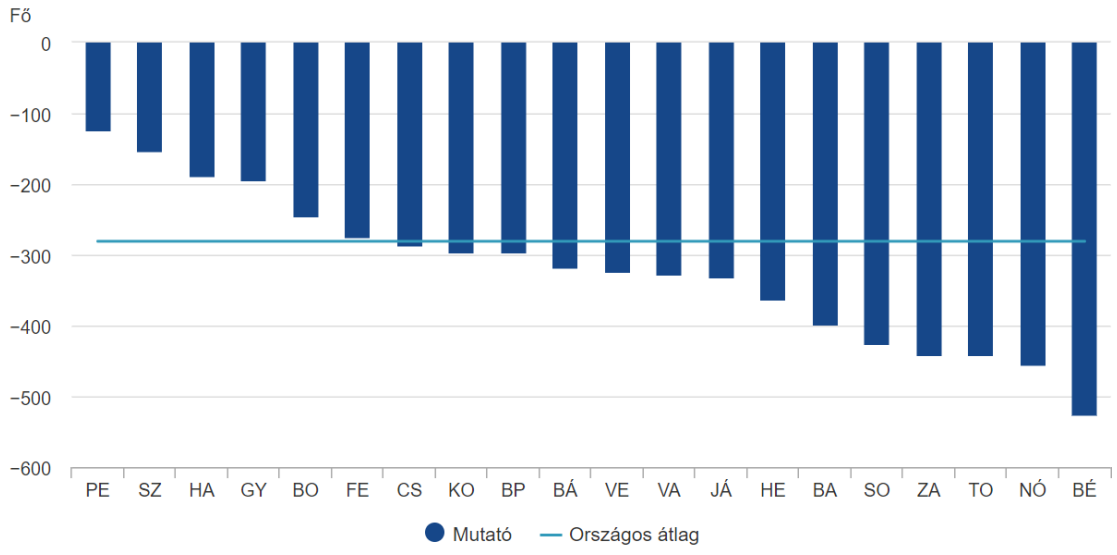

Forrás: KSH

Az elmúlt öt évben Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakónépességének 4,1%-át veszítette el: míg 2017. január 1-én még 562,1 ezer fő élt a vármegyében, 2022. január 1-re ez a szám 539,2

ezerre csökkent, amiben mindenképpen közrejátszott a COVID-19 járvány is. A népességcsökkenés negatívan hat a helyi termékek és szolgáltatások iránti keresletre, ezért fontos, a népességmegtartó erő növelése, a fiatalok helyben tartása és visszavonzása – nemcsak fogyasztóként, hanem akár helyi termelőként és szolgáltatóként is.

9. ábra: Az élveszületések és a halálozások alakulása Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében (2020-2022. I. félév)

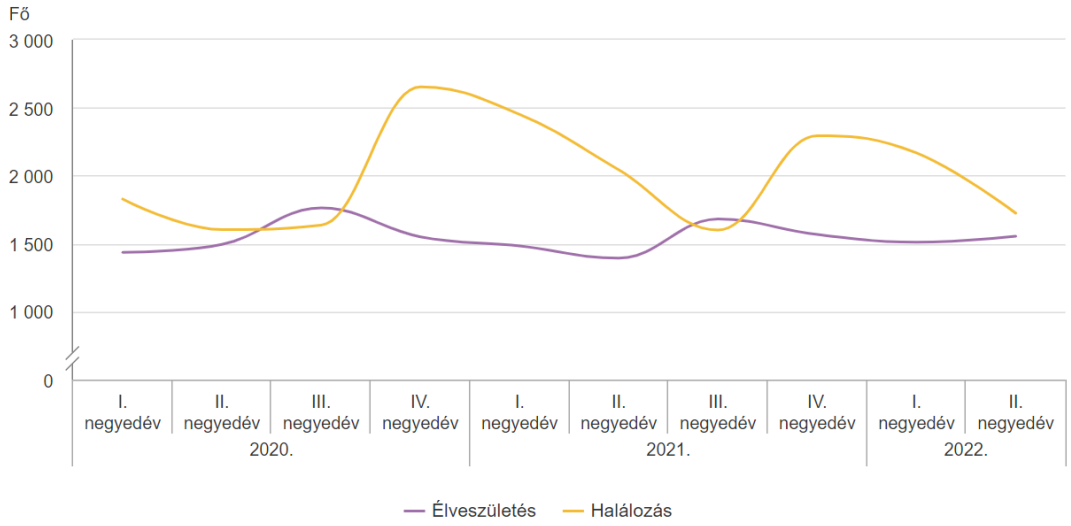

Forrás: KSH

A népességszámon kívül a helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet szempontjából a képzettségi szint két szempontból is meghatározó tényező:

- egyfelől a magasabb képzettségűek jellemzően inkább hajlandóak és képesek a magasabb árkategóriájú termékeket megvásárolni, számukra fontosabbak az ezzel együtt járó természeti, társadalmi és gazdasági értékek;
- másfelől a képzettség alapvetően befolyásolja a rendelkezésre álló jövedelmet is.

2022 első félévében Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye az országos lista utolsó helyén állt a havi nettó átlagkeresetek szempontjából, amely a hazai átlag ¾-ét sem érte el (239 050 Ft szemben az országos 336 006 Ft-tal). Minél kisebb az elkölthető jövedelem, annál nagyobb az árérzékenység, azaz a – méretgazdaságosság alapelvei miatt – jellemzően inkább magasabb árfekvésű helyi termékek iránti kereslet az átlagos bérszinttel egyenes arányosságot mutat.

10. ábra: Havi nettó átlagkereset a vármegyékben (2022. I. félév)

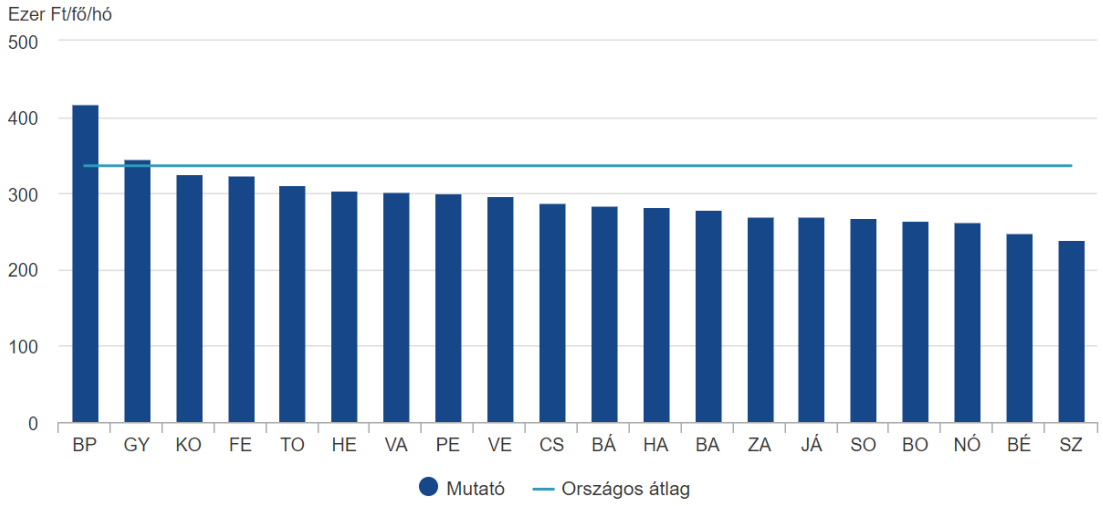

Forrás: KSH

Állandó bevételi forrást jelenthetnek a helyi termelők számára a szállás- és vendéglátóhelyek. A **szálláshelyek** két irányból is értékesítési lehetőséget biztosítanak a helyi termelők számára: egyfelől maguk a szálláshelyek kínálhatnak az étkezések során helyi termékeket és azokból készített ételeket, másfelől az ide érkező **turisták** potenciális vásárlói kört jelentenek, ezért mindkét szempontból megvizsgáljuk a szálláshelykínálatot.

A kereskedelmi szálláshelyek (szálloda, panzió, közösségi szálláshely, kemping, üdülőháztelep) közül a szállodákra érhető el számszerű adat, amely szerint 30 szálloda működik Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye területén 2 407 férőhellyel. Az összes kereskedelmi szállásférőhelyszám 7 049, ahová 126 450 vendég érkezett, többségük szállodákban töltött el átlagosan 2,1 éjszakát. A kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága 23,3%-os, ami a 4. legalacsonyabb érték a vármegyék rangsorában.

A helyi termékek szempontjából legalább ilyen meghatározó az egyéb – jellemzően magán – szálláshelyek szerepe: az 553 szálláshely 4 901 férőhelyet biztosít, ahol összesen 25 878 fő vendéget fogadtak (köztük 3 627 külföldit). Az átlagos tartózkodási idő 2,6 éj, amely a legalacsonyabbak közé tartozik az országban.

Az összes eltöltött vendégéjszakák száma 2022 első félévében lényegesen meghaladta a COVID-19 előtti időszak értékét: míg 2019-ben január és június között a kereskedelmi szálláshelyeken 158 638 vendégéjszakát regisztráltak, addig 2022-ben ugyanez az érték mintegy 240 ezer volt, amiben azonban az utazási korlátozások is szerepet játszhattak, ami a belföldi turizmus fellendülését is magával hozta. A jelenlegi kedvezőtlen és bizonytalan gazdasági helyzetből kiindulva tartósan a rövidebb, belföldi utazások térnyerésével számolhatunk.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 2021-ben 2 206 **vendéglátóhely** üzemelt, számuk a koronavírus előtti időszakhoz képest 5,2%-kal csökkent, ami nem jelent igazán nagy visszaesést. A helyi termékek fő felvásárlóhelyei az éttermek és büfék (37,9%), a munkahelyi, rendezvényi és közétkeztetést végző vendéglátóhelyek (14,1%), valamint a cukrászdák (9,9%) lehetnek.

11. ábra: A vendéglátóhelyek megoszlása típusonként

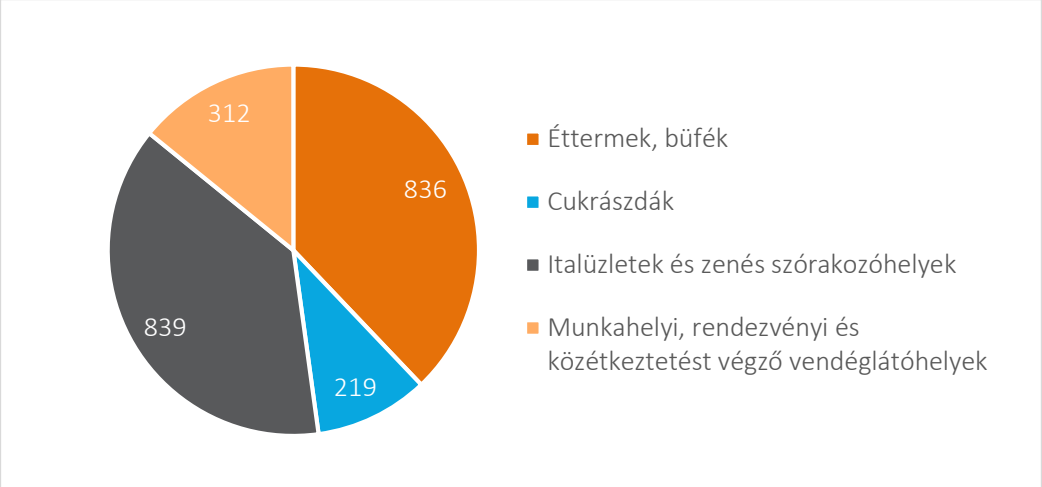

Forrás: www.ksh.hu

4.3 Értékesítési lehetőségek Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében

4.3.1 Helyi piacok

A helyi termékek értékesítésére – a termékelőállítás helyén való árusításán kívül – több lehetőség is rendelkezésre áll, amelyek közül a legáltalánosabbnak a helyi (termelői) piacok tekinthetők, amelyek a hét minden napján vagy meghatározott napjain tartanak nyitva. A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara nyilvántartásában 40 hagyományos piac szerepel Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyéből, ezzel Pest és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyét követően a 3. helyen áll. Az alábbi táblázat a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara listájának kiegészítésével és aktualizálásával készült, és összesen 50 piac nevét, címét és nyitvatartását tartalmazza az aktuálisan elérhető információk alapján.

12. ábra: Hagyományos piacok Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében

Piac neve	Cím	Nyitvatartás
Bélteki Piac - Nyírbéltek	4372 Nyírbéltek, Széchenyi u. 30. 717/2 hrsz.	H-SZO 6:00-13:00
Gávavencsellő-Piac	4471 Gávavencsellő (Gáva), Temető u. 3.	K 6:00-14:00
Jósavárosi Piac - Nyíregyháza	4400 Nyíregyháza, Korányi Frigyes u. 16/B.	H, SZE, SZO 6:00-14:00
Kertvárosi Piac-Nyíregyháza	4400 Nyíregyháza, Fokos u. 3.	SZE, P, SZO 7:00-14:00
Községi piac - Levelek	4555 Levelek, Rákóczi út 14-16.	H-SZO 6:00-12:00
Községi piac - Napkor	4552 Napkor, Orosi út 7.	SZE, SZO, V 6:00-13:00

Piac neve	Cím	Nyitvatartás
Községi piac - Nyírvasvári	4341 Nyírvasvári, Temető u. 16.	K-SZE 7:00-14:00 SZO 7:00-13:00 V 7:00-12:00
Községi Piac - Tiszadob	4456 Tiszadob, Szabadság tér 9.	H-SZO 6:00-12:00
Községi piac -Tornyospálca	4642 Tornyospálca, Ady E. 2.	n.a.
Magy Piac	4556 Magy, Kossuth Lajos utca 19.	H-SZO 7:00-15:00
Nagybani és Zöldségpiac	4400 Nyíregyháza, Tokaji út 4.	H-P 5:00-16:00 SZ 7:00-16:00
Nagyközségi Kispiac - Ópályi	4821 Ópályi, Rajk L. u. 14.	H-P 7:30-12:00
Nagypiac - Mátészalka	4700 Mátészalka, Meggyesi u.	SZE, SZO, V 6:00-14:00
Nyírbogát - Piac	4361 Nyírbogát, Béke tér 4.	SZE, SZO, V 6:00-13:00
Városi Vegyes Piac - Nyírlugos	4371 Nyírlugos, Szabadság tér 2. 772 hrsz.	SZE 6:00-12:00
Örökösföldi Piac - Nyíregyháza	4400 Nyíregyháza, Család út	K-P 6:00-15:00 SZO 6:00-13:00
Piac - Balkány	4233 Balkány, Fő u.22.	SZO 6:00-12:00
Piac - Csenger	4765 Csenger, Fő tér	P 6:00-17:00
Piac - Demecser	4516 Demecser, Dózsa Gy. 17.	K-P 7:00-11:00
Piac - Ibrány	4484 Ibrány, Ady E. 2.	H-V 6:00-19:00
Piac - Kék	4515 Kék, Rákóczi 1.	H-SZO 6:00-12:00
Piac - Nagyecsed	4355 Nagyecsed, Vásártér	K-P 7:00-13:00
Piac - Nagyhalász	4485 Nagyhalász, Ibrányi út	SZO 6:00-12:00
Piac - Nyírmada	4564 Nyírmada, Rákóczi u.	K-P 7:00-12:00
Piac - Tiszabercel	4474 Tiszabercel, Szabadság 1.	H-SZO 7:00-11:00
Piac - Tiszakerecseny	4834 Tiszakerecseny, Piac utca 151 hrsz	jelenleg zárva
Piac- Mándok	4644 Mándok, Mónus I. utca 6-8.	SZE-SZO 6:00-10:00
Piac-Biri	4235 Biri, Fő út 38.	V 6:00-12:00
Piac-Bököny	4231 Bököny, Kossuth utca 269/1 hrsz.	K, P 6:00-15:00
Piac-Geszteréd	4232 Geszteréd, Táncsics u. 1.	H-P 7:00-14:00
Piac-Kállósemjén	4324 Kállósemjén, Petőfi köz 60.	SZE, SZO 6:00-12:00
Piac - Vasmegyer	4502 Vasmegyer, Bem Apó 2.	jelenleg zárva
Piaccsarnok (Búza téri Piac) - Nyíregyháza	4400 Nyíregyháza, Búza tér 23.	H-V 6:00-14:00
Ramocsaháza Piac	4536 Ramocsaháza, Jókai út 1.	H-P 7:00-11:00

Piac neve	Cím	Nyitvatartás
Sóstó piac – Nyíregyháza (időszakos piac: jún. 1. – szept. 30.)	4431 Nyíregyháza, Blaha Lujza sétány	SZE-V 14:00-20:00
Szakoly	4234 Szakoly, Benedek u. 1.	CS 6:00-10:00
Szorgalmatosi Piac	4441 Szorgalmatos, Munkácsi út 27.	H-V 7:00-11:00
Termelői piac - Ófehértó	4558 Ófehértó, Alkotmány út 45.	K, SZO 6:00-14:00
Tiszalöki Piac	4450 Tiszalök, József Attila út 1.	H-SZ 7:00-15:00
Újfehértói Városi Piac	4244 Újfehértó, Béke tér	H-V 6:00-12:00
Városi Piac - Dombrád	4492 Dombrád, Béke tér 3	K-P 6:00-12:00
Városi Piac - Fehérgyarmat	4900 Fehérgyarmat, Kölcsey u. 1011/1-27	K-SZ 6:00-13:00
Városi Piac - Kisvárda	4600 Kisvárda, Szabolcsvezér út 41.sz	K-P 6:00-16:00 SZ 6:00-14:00 V 6:00-12:00
Városi Piac - Máriapócs	4326 Máriapócs, Máriapócs 26/3 Hrsz	CS-V 7:00-13:00
Városi Piac - Nagykálló	4320 Nagykálló, Bátori u. 870 hrsz.	P 6:00-12:00
Városi Piac - Nyírbátor	4300 Nyírbátor, Radnóti u.	SZO-V 6:00-12:00
Városi Piac - Tiszavasvári	4440 Tiszavasvári, Vágóhíd u.	V 7:00-12:00
Városi Piac - Vásárosnamény	4800 Vásárosnamény, Szabadság tér 132/31	H-SZO 7:00-11:00
Városi Piac - Záhony	4625 Záhony, Széchenyi u. 458/3 hrsz	SZE, P, SZO 6:00-12:00
Zöldségpiac - Mátészalka	4700 Mátészalka, Szalkay L. u.	jelenleg zárva

Forrás: https://www.nak.hu/hagyomanyos-piac-kereso?view=items_markets, www.nyirvv.hu (keresés dátuma: 2022.11.02.)

Az elmúlt időszakban jelentős fejlesztések történtek a Terület- és Településfejlesztési Operatív Program és a Vidékfejlesztési Program társfinanszírozásával. A TOP-1.1.3 Helyi gazdaságfejlesztés elnevezésű támogatási konstrukció keretében 36 település 41 projektet valósított meg csaknem 7,5 milliárd forint értékben. A VP-7.2.1 Helyi termékértékesítést szolgáló piacok infrastrukturális- és eszköz fejlesztése támogatási konstrukcióban 41 kisléptékű fejlesztés történt 2,88 milliárd forint értékben. A legalább egy fejlesztés által érintett települések az alábbiak:

Anarcs	Gyulaháza	Nyíregyháza	Terem
Apagy	Jármi	Nyíribrony	Tiszabecs
Baktalórántháza	Kék	Nyírkarász	Tiszabercel

Bátorliget	Kékcse	Nyírparasznya	Tiszadada
Beregsurány	Kisléta	Nyírtét	Tiszadob
Berkesz	Kisvárda	Nyírtura	Tiszarád
Besenyőd	Komoró	Nyírvasvári	Tiszaszalka
Beszterec	Levelek	Ököritófülpös	Tiszavasvári
Bököny	Magy	Őr	Tornyospálca
Buj	Márokpapi	Papos	Tunyogmatolcs
Csengersima	Mátészalka	Pátyod	Tuzsér
Demecser	Mérk	Piricse	Tyukod
Érpatak	Nagyar	Porcsalma	Újfehértó
Fehérgyarmat	Nagyhalász	Pusztadobos	Ura
Garbolc	Nyírbéltek	Szamosbecs	Vaja
Gégény	Nyírbogát	Szamosszeg	Vámosoroszi
Gemzse	Nyírbogdány	Szatmárcseke	Vásárosnamény
Geszteréd	Nyírcsaholy	Székely	

Mindazonáltal a tapasztalatok alapján ezek a piacok csak részben tekinthetők kifejezetten termelői piacnak:

- egyrészt a helyi termelők sok esetben nem ezt az eszközt tekintik optimális értékesítési helyszínnek, ugyanis – főleg kistelepüléseken – nem feltétlenül jelentkezik megfelelő forgalmat generáló vásárlóerő,
- másrészt nagyobb piacokon az árusok egy része nem saját terményeit, termékeit értékesíti, hanem a nagybani piacokon megvásárolt árut,
- harmadrészt az árusok egy része nem tekinthető valódi termelőnek, hanem a saját háztartásában fel nem használt felesleggel jelenik meg időszakosan a piacokon.

4.3.2 Helyi termék bolt, szociális bolt, falusi kisbolt

A nemzetközi tendenciák azt mutatják, hogy helyi termék boltokat jellemzően vagy nagyobb városokban szoktak nyitni, ahol több termelő áruit tudják értékesíteni, vagy vidéki térségekben egy-egy helyi termelő kezdeményezi a boltindítást, többnyire saját termékeinek értékesítésére. Magyarországon ez részben összefonódott a szociális boltok létrejöttével, amelyet 2009-ben a Magyar Gazdakörök és Gazdaszövetkezetek Szövetsége indított el, csúcsidőszakban 130 tagja is volt a hálózatnak. A modell alapját az adta, hogy a szociális boltok közvetlenül a termelőktől szerzik be az áruikat kihagyva az értékesítési láncból a nagykereskedőket, a raktárakat és az áruházláncokat. A szervezéssel, áralkuval kapcsolatos feladatok a MAGOSZ felelősségi körébe

tartoztak. A problémát azonban épp a rendszerszintű megoldások (mennyiség, raktározás, logisztika) hiánya és a fajlagosan magas költségek okozták.

Szociális boltok jelenleg inkább önkormányzatok tulajdonában állnak, több esetben a közfoglalkoztatási program vagy európai uniós pályázati forrás keretében tudták megvalósítani és tudják működtetni.

Mindezen tapasztalatok azt mutatják, hogy inkább önálló helyi termék boltok jelentenek megoldást, és erre Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében is volt/van példa (pl. Nyíregyháza, Rozsály, Tuzsér, Vásárosnamény). A Magyar Falu Program keretében 2021-ben indított ún. „falusi kisbolt" pályázat is ezt a célt szolgálja. A Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. koordinálta „A kistelepülési üzletek támogatása" című támogatói felhívást, amelynek keretében támogatást igényelhettek a 2000 fő lélekszám alatti településeken lévő kisboltot működtető vagy nyitni tervező vállalkozások ingatlanvásárlásra, ingatlanfejlesztésre, eszközbeszerzésre és bértámogatásra. Darnó és Nemesborzova azon 121 települések közé tartozik, ahol korábban bezárt a bolt vagy egyáltalán nem volt ilyen szolgáltatás, míg 87 Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei településen összesen 104 bolt felújítása történhetett meg (országosan 1 413). Ez nem jelenti automatikusan a helyi termékek megjelenését a boltokban, de mindenképpen kínálhat új felületet az értékesítésükre.

A fogyasztók körében terjedő környezettudatosság is alátámasztja a helyi termék boltok létjogosultságát, amely kiegészülhet a csomagolásmentes megoldások preferálásával a termelési és háztartási hulladék mennyiségének csökkentése érdekében (jelenleg a vármegyében egy csomagolásmentes bolt működik Nyíregyházán).

4.3.3 Helyi termék polc

A Nyugat-Európában, illetve Erdélyben is már elterjedt megoldást, miszerint a hiper- és szupermarketek kínálatában külön, kiemelt polcokon kínálnak helyi, környékbeli termékeket, Magyarországon is egyre gyakrabban alkalmazzák. Ilyen kezdeményezés a SPAR Magyarország Kft. Régiók Kincsei kezdeményezése, amely az országban már 6 településen, köztük Nyíregyházán elérhető. A cél, hogy nagyságrendileg 50 km-es körzeten belül működő termelők termékeit megjelenítsék az áruház kínálatában – jelenleg 7 termelő termékei érhetők el, közülük 3 Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei illetőségű.

Általánosabb megközelítést képvisel a Magyar Termék védjegy, amelyet ma már 220 vállalat több mint 5 000 terméken jeleníti meg. Felmérések alapján a védjegy ismertsége 95,7%-os, és a fogyasztók 84,2 %-a a csomagoláson lévő védjegyek alapján tájékozódik a termék hazai eredetéről. A védjeggyel ellátott termékek a legtöbb kereskedelmi egység kínálatában elérhetők, mindennek pozitív hatása általánosságban a magyar gazdaságban megkérdőjelezhetetlen, azonban látni kell, hogy önmagában egy magyar termék vásárlása nem feltétlenül indukál kedvező változásokat helyi, vármegyei szinten, hiszen akár dunántúli eredetű védjegyes termék is megjelenhet Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye boltjaiban, ami ellentmond a helyi termékértékesítéssel kapcsolatos alapelveknek.

4.3.4 Mozgóbolt, mozgó árusítás

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye sajátos településhálózati adottságai (aprófalvas, illetve tanyás, bokortanyás térségek jelenléte) miatt különösen fontos lehet a mozgó árusítás.[25] A mozgóbolt a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény értelmében *„kiskereskedelmi tevékenység folytatására kialakított jármű, illetve járműre szerelt vagy általa vontatott eszköz”*. A mozgóboltokból történő értékesítés többnyire olyan termékek (pl. tejtermékek, pékáruk) esetében jöhet szóba, amelyeket minél hamarabb el kell juttatni a fogyasztóhoz, mert az előállítást követően rövid idő alatt veszítenek minőségükből. Ez az értékesítési forma mind az eladó, mind a vevő számára előnyös:

- a termelő személyes kapcsolatot tud kialakítani a vásárlókkal, akiknek a közvetlen visszajelzése alapján tudja igazítani kínálatát a felmerülő szükségletekhez,
- a fogyasztók pedig – egyfajta kényelmi szolgáltatásként – helyben friss termékekhez juthatnak.

4.3.5 Szállás- és vendéglátóhelyek

Jóllehet a COVID-19 járvány, az orosz-ukrán háború és az energiaköltségek jelentős emelkedése alapvetően újrarendezte/-rendezi a piaci viszonyokat, ettől függetlenül mindkét fél számára fontos a beszállítói kapcsolatok kialakítása, megerősítése és bővítése, mert kiszámíthatóságot eredményez mind a helyi termelők, mind a szállás- és vendéglátóhelyek esetében.

Az együttműködésben jelentős tartalékok rejlenek, mivel ez az értékesítési lehetőség még nem tekinthető rendszerszintűnek, aminek több oka is lehet:

- a helyi termelők egy része nem tudja folyamatosan szállítani az érintett termékeket az elvárt mennyiségben és minőségben;
- a szállás- és vendéglátóhelyek számára nehezebb és kevésbé hatékony több különböző termelőtől beszerezni az alapanyagokat;
- némileg kiszolgáltatottá válhat mindkét fél, példaképpen ha bármilyen okból kifolyólag nem tud szállítani a termelő megfelelő mennyiséget az eredeti áron, az felboríthatja az eredeti elképzeléseket a konyha működésében, a másik oldalon pedig, ha az adott termelő felvásárlói köre nem elég diverzifikált, akkor az érintett szállás- és vendéglátóhelyek bezárása vagy fizetési hajlandósága okozhat problémát;
- a térségben egyelőre még kevéssé jellemzőek a szezonálisan változó étlapok, így kevéssé tartják szükségesnek az aktuálisan helyben elérhető alapanyagok felhasználását;
- esetenként előfordulhat némi bizalmatlanság is a szereplők között.

[25] Egyes országokban (pl. Ausztria) nagyobb településeken is elterjedt ez az értékesítési forma – sokszor miséket, istentiszteleteket követően, ami jelentős vásárlóerőt biztosít a mozgóárusoknak.

4.3.6 Közétkeztetés, egyéb közösségi funkciók

Az egészségügyi, nevelési-oktatási, szociális és egyéb közétkeztetést biztosító intézmények egy fontos piaci szegmenst jelentenek, azonban – főként nagyobb létesítmények esetében – jelenthet problémát a termelők számára mind a szükséges mennyiség biztosítása, mind az árak kényszerű leszorítása. Kisebb településeken emellett jellemző, hogy a közfoglalkoztatási program keretében az önkormányzat kvázi mezőgazdasági, élelmiszertermelési feladatokat is ellát, amivel lényegében konkurenciát jelent a hagyományos helyi termelők számára: egyfelől maguk az önkormányzatok is megjelennek a helyi termékek piacán, másfelől az előállított terményeket, termékeket – egyébként racionális módon – saját közétkeztetési feladataik ellátására használják.

Nem jelent nagy mennyiséget, de egyre gyakoribb, hogy önkormányzatok és egyéb közszférabeli szervezetek helyi termékeket ajándékoznak akár külföldi partnerek, akár foglalkoztatottaik számára különböző ünnepek esetén.

4.3.7 Bevásárlóközösségek

A hagyományos értékesítési helyszínek mellett egyre jobban terjednek a közösségi alapú megoldások, ezt a folyamatot ráadásul a COVID-19 járvány felerősítette, felgyorsította. A bevásárlóközösségek önkéntes alapon szerveződő csoportok, amelyekben a helyi termelők és a vásárlók közvetlenül kerülnek egymással kapcsolatba, egymásra találásukat szervezők, önkéntes koordinátorok segítik, de a termékekre nem terhelődik plusz értékesítői árrés, valamint a szállítási, tárolási költségek is mérsékeltebbek. A bevásárlókörök jogi formája rendszerint egyesület, szociális szövetkezet, alapítvány, termelői és értékesítési szövetkezet – részben attól függően, hogy kinek a kezdeményezésére és részvételével tervezik létrehozni a közösséget. A működtetéshez elengedhetetlen egy megfelelő informatikai rendszer kialakítása, valamint egy átadóhely biztosítása. A bevásárlóköröket, mint minden ilyen szerveződést, az emberek teszik teljessé, azaz csak akkor működőképes, ha elegendő termelőt és vásárlót fog össze, ezzel biztosítható a fenntartáshoz szükséges kritikus tömeg. Mindez, amellett, hogy a fogyasztók számára a frissességet és a megbízhatóságot, a termelők számára pedig a kiszámíthatóságot jelenti, valóban lehet egyfajta közösségépítő eszköz is, ami a helyi identitást is erősíti.

4.3.8 Online értékesítés

Az internetes értékesítés jellemzően kétféleképpen történik: egyfelől olyan webáruházakon keresztül, amely több termelő termékeit teszi elérhetővé és megvásárolhatóvá, másfelől egyéni termelők és szolgáltatók önálló honlapján, ahol kizárólag saját termékeit promotálja és értékesíti. A helyi termék webshopok felépítése és logikája alapvetően hasonló, mint a hagyományos webáruházaké (kereshetőség, szöveges leírás, képekkel történő illusztráció, virtuális kosár funkció, szállítási és fizetési feltételek megadása stb.). Amivel azonban többet nyújthat, az éppen a személyesség és a közvetlenebb visszajelzési lehetőség: a helyi termékek

esetében a fogyasztó pontosan tudja, kitől vásárolja meg az adott árut, így a helyi termelő arcával vállalja és garantálja a minőséget. A webshopokban való megjelenés egy újabb, bár nem feltétlenül kiszámítható értékesítési lehetőséget jelent, mindazonáltal az elmúlt évek tendenciái az internetes vásárlás további térnyerését vetíti előre – többek között a bővülő kínálatnak, a bizalom növekedésének, valamint a rugalmas fizetési és átvételi lehetőségeknek köszönhetően. A mennyiséget jól illusztrálja az Online Kiskereskedelmi Index néhány számszerű adata[26]:

- 2021-ben a belföldi online kiskereskedelmi forgalom elérte az 1 203 milliárd forintot (a teljes kiskereskedelmi forgalom 10,4%-át), amely a megelőző évhez képest 32,4%-os növekedést jelent,
- ez az összérték 68,9 millió darab rendelésből adódott össze,
- a mintegy 6,5 millió aktív internethasználó felnőtt 78,4%-a szokott online vásárolni,
- a helyi termékekhez leginkább kötődő FMCG-szektor (élelmiszerek, háztartási cikkek és higiéniai termékek) részesedése 118 milliárd forint, az átlagos kosárérték meghaladja a 20 ezer forintot.

Míg a COVID-19 járvány felerősítette az online vásárlás térnyerését, addig az orosz-ukrán háború inkább negatív hatással volt rá, de a pozitív tendenciák, ha kisebb mértékben is, hosszú távon biztosan megmaradnak.

4.4 Létező együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében

4.4.1 Made in Nyíregyháza

Nyíregyháza Megyei Jogú Város Önkormányzat 2019 áprilisában, a TOP-6.8.2-15-NY1-2016-00001 Nyíregyházi Foglalkoztatási Paktum című projekt[27] keretében indította el a városi szintű helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési tevékenységét, amelynek fő célja a nyíregyházi és környékbeli helyi termelők felkutatása, velük szoros szakmai együttműködés megteremtése, tevékenységük és termékeik széles körű megismertetése, működésük támogatása rendezvények szervezésével, releváns információk nyújtásával és szakmai kapcsolataik bővítésével, erősítésével. Ennek céljából az alábbi tevékenységek megvalósítására került, illetve kerül sor a projekt során:

[26] https://gkid.hu/tag/online-kiskereskedelmi-index/
[27] http://www.nyiregyhazipaktum.hu/index.php

- Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégia és akcióterv, valamint marketingterv kidolgozása,
- szakmai rendezvények szervezése (workshopok, best practice rendezvények, gazdatúrák, szemléletformáló akciók)
- Nyíregyházi nagyrendezvényeken való részvétel biztosítása,
- Szakkiállításokon való részvétel biztosítása,
- Helyi termék arculat kialakítása,
- Helyi termék kiadványok elkészítése,
- Helyi termék online kataszter[28] kialakítása, amely a nyíregyházi és környékbeli termelőket gyűjti össze, jelenleg mintegy 200 szolgáltató és termelő található az adatbázisban.

4.4.2 Nyíregyházi Kosár Közösség

A Nyíregyházi Kosár Közösség 2013-ban jött létre, jelenleg mintegy 50 termelővel együttműködve kb. 250 családot látnak el helyi termékekkel. Küldetése szerint az önszerveződő közösség bizalomra épülő helyi gazdaságot teremt, amely *„organikus fejlődésével mintaként szolgál egy új, tudatos társadalmi forma megteremtésére, harmóniában a természettel, egyetemes emberi értékek és szükségletek mentén”*. Értékesítési felületükön külön kategóriaként jelennek meg az élelmiszerek, a kozmetikumok, a tisztítószerek, a kertészeti termékek, a kézműves termékek, valamint a hulladékmentes termékek a körforgásos gazdaság jegyében.

A termékek magas minőségét és ezzel együtt fogyasztói bizalmat a Termék Minősítő Rendszerük garantálja, amelyben a termékek egy ötfokozatú skálán kerülnek értékelésre az alábbi szempontok szerint:

- a helyi gazdaságot erősítő hatás, a termék előállításának helyszíne,
- az alapanyag eredete,
- a termesztési mód minősége,
- az élelmiszer feldolgozásának minősége,
- a hulladékképződés a termék csomagolása által.

[28] https://helyitermek.nyiregyhazipaktum.hu/

Mindezek alapján – a helyi termelők preferálása mellett – előtérbe helyezik az adalékanyag-mentességet, a kíméletes feldolgozási módokat, valamint az ökológiai gazdálkodást.

13. ábra: A Nyíregyházi Kosár Közösség Termék Minősítő Rendszere

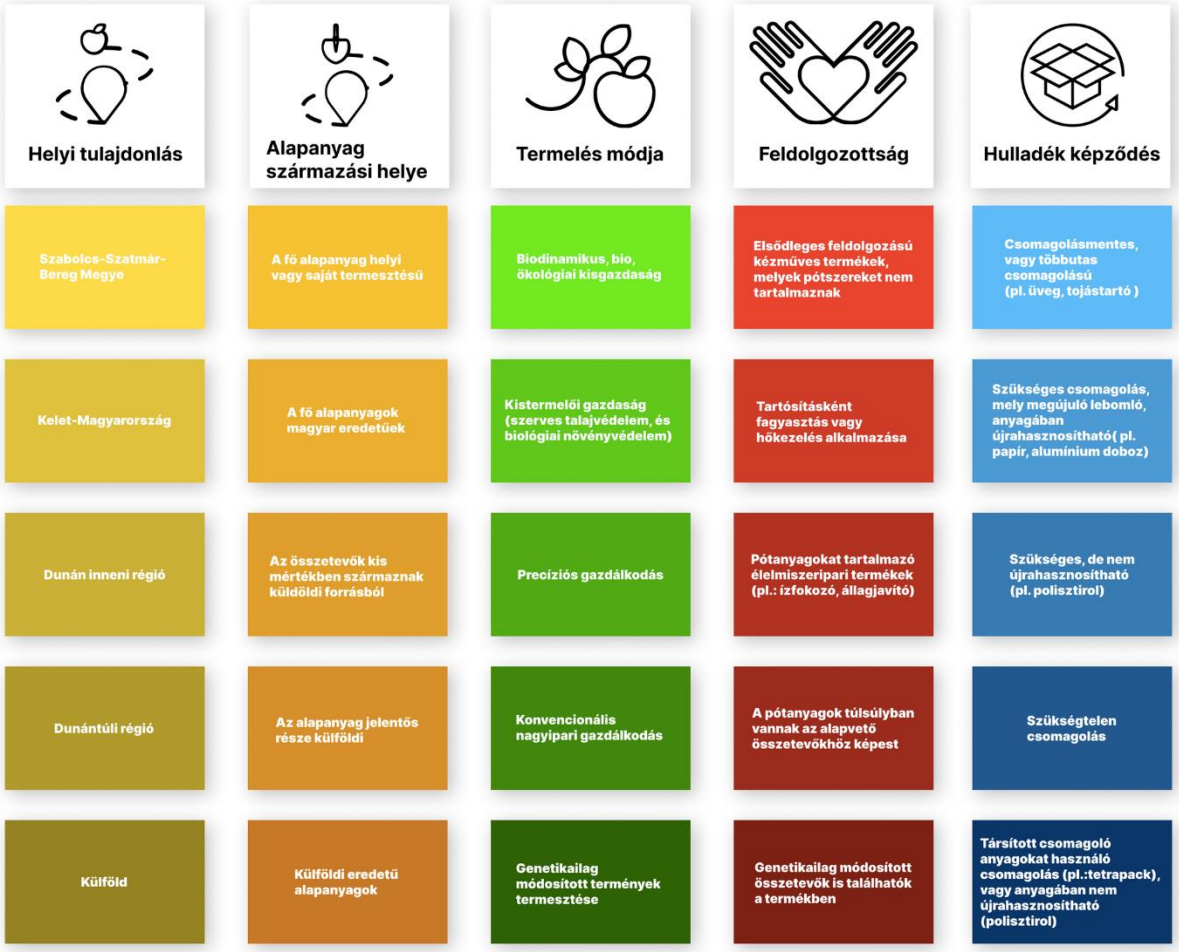

Forrás: https://shop.nyiregyhazikosar.hu/

4.4.3 LEADER akciócsoportok

Az Európai Unió LEADER Programja közösségi kezdeményezésként indult 1990-ben, azóta szervesen integrálódott a vidékfejlesztési szakpolitikai eszközök közé. Elsődleges célkitűzése a vidéken élők életminőségének javítása az alábbi eszközökkel:

- a vidéki szereplők együttgondolkodásának ösztönzése és támogatása,
- a természeti és a kulturális adottságok javítása és hasznosítása,
- a helyi gazdaság megerősítése,
- a közösségek önszervező képességének javítása, együttműködések ösztönzése,
- alulról jövő fejlesztési kezdeményezések támogatása.

A LEADER-megközelítés alapja, hogy az érintett térségek helyi vidékfejlesztési stratégiák mentén használhatják fel a rendelkezésre álló forrásaikat, mivel a szubszidiaritás elve mentén a kidolgozott és megvalósított stratégiák eredményesebbek és hatékonyabbak. Az ország 103 LEADER akciócsoportjából 11 Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye területén található. Az általuk kezelt felhívások között számos olyan megtalálható, amelyek közvetlenül vagy közvetetten segítik a helyi termékek és szolgáltatások fejlesztését.

4. táblázat: LEADER akciócsoportok Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében

LEADER akciócsoport neve	Honlap
Baktalórántháza és Térsége LEADER Egyesület	http://baktaleader.hu/
Csengeri Járás Leader Egyesület	http://csengerleader.hu/
Egy Jobb Életért Egyesület	http://www.egyjobbeletert.hu/
Felső-Szabolcsi Vidékfejlesztési Egyesület	http://felsoszabolcs.hu/
Felső-Tisza Völgye Vidékfejlesztési Egyesület	http://www.felso-tiszavolgye.hu/
Közép-Szabolcsi LEADER Egyesület	http://kozepszabolcsileader.hu/
Nyírség és Rétköz Határán Vidékfejlesztési Egyesület	https://leader.kemecse.hu/
Nyírség Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület	http://www.nyirsegleader.eu/
Szatmár Leader Közhasznú Egyesület	http://www.szatmarleader.hu/
Szatmári Síkság LEADER Egyesület	http://www.szatmarisiksagleader.hu/
Tiszatér Leader Egyesület	http://www.leader.tiszater.hu/

Forrás: https://www.mnvh.hu/

4.4.4 Vidékfejlesztési program együttműködési támogatási konstrukciója

A Vidékfejlesztési Program keretében lehetőség volt *„a rövid ellátási láncok, a helyi piacok létrehozása és fejlesztése, valamint a rövid ellátási láncok és a helyi piacok fejlesztésével kapcsolatos, helyi vonatkozású promóciós projektek megvalósítására”* (VP3-16.4.1-17 Együttműködések támogatása a REL és a helyi piacok kialakításáért, fejlesztéséért és promóciójáért felhívás). A nyertes pályázóknak kötelező volt az alábbi tevékenységek megvalósítása:

- termelői együttműködésen alapuló, rövid ellátási láncú értékesítési üzleti modell kialakítása és működtetése, ennek érdekében új REL csoport kialakítása és működtetése (a projektterv megvalósítása);
- létező REL-jellegű közvetlen értékesítést végző csoport esetén a projekttervben meghatározott, új projekt megvalósítása.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében 5 nyertes pályázó valósíthatta meg fejlesztési elképzeléseit.

14. ábra: A VP3-16.4.1-17 támogatási konstrukció Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei nyertesei

Kedvezményezett neve	Projekt címe	Projekt helyszíne	Projekt összköltsége
Fehér Tamás János	Rövid Ellátási Lánc kialakítása és működtetése Szabolcs és Borsod megyékben	Nyíregyháza	98 856 290
PIACOS Termékfeldolgozó és Értékesítő Szociális Szövetkezet	Rövid ellátási lánc kialakítása és működtetése Szabolcs megyében	Kemecse	86 443 623
Vidékért Egyesület	Rövid ellátási lánc kialakítása és működtetése Szabolcs megyében	Kemecse	133 158 840
Szatmár-Bereg Hungarikumaiért Egyesület	Szatmár-Bereg kosár közösség létrehozása	Jánkmajtis	113 877 604
NYIFE Nyírségi Ifjúsági Egyesület	A Kállai Kettős Minőségi Tájtermék termelői-, és bevásárlóközösség elindítása Nagykálló térségében	Nyíribrony	95 604 312

Forrás: palyazat.gov.hu

A fentiek közül elsősorban a 2014-ben létrehozott Szatmár-Bereg Hungarikumaiért Egyesület emelhető ki, amelynek célja a tájegység értékeinek minél szélesebb körű megismertetését, népszerűsítését, elismertetését méltó helyén való kezelése.

5 HELYZETÉRTÉKELÉS

5.1 SWOT-elemzés

A fentiekben bemutatott helyzetkép alapján az alábbi SWOT elemzés segítségével összegezzük a stratégia megvalósítását segítő és gátló külső és belső tényezőket, hatásokat, adottságokat. A SWOT elemzés a stratégiaalkotás folyamatának egyik lépése, amelynek fő elemei az alábbiak:

- Erősségek: olyan belső tényezők, amelyek jól működnek és lehet rá befolyásunk, hogy még jobban működjenek.
- Gyengeségek: olyan belső tényezők, amelyek nem jól működnek, de lehet rá befolyásunk, hogy jobbak legyenek.
- Lehetőségek: olyan külső tényezők, amelyeket nem tudunk befolyásolni, de kedvezőek, és rájuk építve kihasználhatjuk az erősségeinket.
- Veszélyek: olyan külső tényezők, korlátok, negatív tényezők, amelyeket nem tudunk befolyásolni, és csökkentik a siker esélyeit, kockázatot is jelentenek.

5. táblázat: Helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos SWOT elemzés

Erősségek	Gyengeségek
- Változatos és egyedi természeti, termőhelyi körülmények - Kedvező táji-térszerkezeti tagozódás - Kiemelkedő adottságok egyes mezőgazdasági eredetű termékek esetében (pl. alma, szilva, meggy, dió, görögdinnye, uborka, káposzta, burgonya, dohány) - Rendelkezésre álló tudás, tapasztalat és hagyományok egyes termények, termékek előállításában - Helyi termékek változatos kínálata, hungarikumok és nemzeti értékek és egyedi termékek jelenléte - Meglévő kezdeményezések a helyi termékek és szolgáltatások esetében - Kulturális, vallási, öko- és egészségturisztikai értékek változatos kínálata - Értékesítési lehetőségek rendelkezésre állása, helyi piacok magas száma, települési kisboltok elérhetősége	- Esetenként kedvezőtlen talajviszonyok a mezőgazdasági termeléshez - A mezőgazdasági termelés kiszámíthatatlansága és ezzel összefüggésben az évről évre változó termékmennyiség - A helyi termelők és szolgáltatók mérsékelt tőkeereje - A helyi termelők és szolgáltatók vállalkozói, termékfejlesztési és értékesítési tudásának viszonylagos hiánya - Innovációs készségek és kapacitások korlátozottsága - A hagyományos termelő tapasztalatok, mesterségek átörökítésének hiánya - Eseti kapcsolatok a helyi termelők között, illetve a helyi termelők és a potenciális felvásárlók között - Információhiány a helyi termékek és szolgáltatások kínálatával kapcsolatosan

Erősségek	Gyengeségek
- Nagy népességszám - Kedvező geopolitikai, földrajzi helyzet, erős határon átnyúló kapcsolatok	- A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei termékek viszonylag alacsony ismertsége helyi, vármegyei, országos és nemzetközi szinten egyaránt - A helyi termékek előállításával, fejlesztésével, marketingjével és értékesítésével kapcsolatos vármegyei, tájegységi szintű koordináció hiánya - A meglévő kulturális, vallási, öko- és egészségturisztikai értékek ellenére alacsony vendégforgalom - A szelektív elvándorlásból fakadó keresletcsökkenés - A relatíve alacsony jövedelmi szint és ezzel együtt a korlátozott vásárlóerő miatt a magasabb árkategóriájú helyi termékek iránti mérsékelt kereslet - Tartós munkaerőhiány egyes ágazatokban

Lehetőségek	Veszélyek
- Szemléletváltás a fogyasztási kultúrában, növekvő vásárlói tudatosság és kereslet a megbízható, egészséges és környezetkímélő helyi termékek esetében - A környezetileg fenntartható gazdálkodás térnyerése - Hagyományos mesterségek és termékkészítési eljárások, gasztronómiai örökség megőrzésének felértékelődése, az ezzel kapcsolatos képzési igény növekedése - A belföldi turisztikai kereslet növekedése - Az online vásárlások további nagymértékű növekedése (az élelmiszerjellegű termékek esetében is) - Az önellátásra való törekvés az élelmiszeripari vertikum területén - Növekvő állami és európai uniós támogatás a helyi termékek és szolgáltatások által közvetlenül vagy közvetetten érintett ágazatok	- Fokozódó kitettség a klímaváltozás hatásainak – különös tekintettel a víz- és talajgazdálkodásra - A mezőgazdaság növekvő vízigénye - A természet és a társadalom csökkenő klímaadaptációs képessége - A nagyüzemi, intenzív mezőgazdasági termelés térnyerése - A népességmegtartó erő csökkenése miatt tartós elvándorlás és ezzel együtt a kereslet hosszú távú visszaesése - Egészségügyi és egyéb veszélyhelyzet, valamint az orosz-ukrán háború miatt a turisztikai, vendéglátóipari szolgáltatások iránti kereslet csökkenése - A termelés költségeinek drasztikus emelkedése az energiaválság miatt

Lehetőségek	Veszélyek
számára (pl. mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halgazdálkodás, turizmus és vendéglátás) - Határmenti kapcsolatok megerősödése	- Az alapvetően magasabb árfekvésű helyi termékek iránti keresletcsökkenés a tartós gazdasági válság és ezzel együtt az elkölthető jövedelem zsugorodása miatt - Hagyományos mesterségek és termelési eljárásmódok eltűnése - A helyi termékek és szolgáltatások által közvetlenül vagy közvetetten érintett ágazatok fejlesztéséhez szükséges európai uniós források csökkenése vagy elapadása

Forrás: saját szerkesztés

5.2 Szintézis

A Magyarország északkeleti részén, az szlovák-ukrán-román-magyar határtérségben elhelyezkedő Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye előnyös kiindulási helyzettel jellemezhető a helyi termékek és szolgáltatások jövője szempontjából, de figyelembe kell venni a megjelenő kedvezőtlen körülményeket is folyamatokat is.

A változatos táji, természeti és térszerkezeti adottságok lehetővé teszik a kínálat diverzifikációját, amelyben meghatározó szerepet játszanak a mezőgazdasági termékek. Az ország gyümölcskertjének nevezett vármegye a meghatározó alma, meggy és szilva mellett más növények termesztésében (pl. görögdinnye, burgonya, dohány, uborka, káposzta) és az állattenyésztésben is fontos szerepet tölt be (tyúk, juh, kecske). Az ezekhez szükséges szaktudás és tapasztalat is rendelkezésre áll, azonban az elmúlt években általánossá vált munkaerőhiány a mezőgazdaságot különösen sújtja. Kihívást jelent a méretgazdaságosság, a termelékenység és a méretgazdaságosság összhangba hozása: erősödik a konkurencia a kisüzemi, extenzív és a nagyüzemi, intenzív termelés között, ami a magasabb árfekvésű helyi termékek esetében különösen hátrányos.

A magasabb árszint az elérhető jövedelemmel is szoros összefüggésben áll. Az ország egyik legkedvezőtlenebb társadalmi-gazdasági mutatókkal jellemezhető vármegyéjében a háztartások bevétele lényegesen alacsonyabb, mint az ország más részeiben, ami alapvetően befolyásolja a helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet mértékét és gyakoriságát. Tovább szűkíti a keresletet a szelektív elvándorlás és a – az országosnál lassabb – társadalmi öregedés folyamata is.

Kedvező irányú változást jelent azonban a turizmus, különösen a belföldi turizmus fellendülése, amelyre a COVID-19 járvány hatása egyértelműen ellentmondásos volt: a teljes lezárás időszakában a turisztikai attrakciók, a szállás- és vendéglátóhelyek, valamint egyéb kapcsolódó szolgáltatók jelentős pénzügyi nehézségekkel szembesültek, amit a nyári szezonban egy erőteljes fellendülés követett. Jelenleg az orosz-ukrán háború és részben ennek következtében

beálló energiakrízis okoz nagymértékű piaci bizonytalanságot számos szektorban, köztük a turizmus és vendéglátás területén is.

A lehetőségeket javíthatja és bővítheti a kedvező geopolitikai és földrajzi helyzet: nemcsak a határmenti együttműködési kapcsolatok meghatározóak, de fontosak a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyén áthaladó nemzetközi szállítási útvonalak is, amelyek segíthetik a vármegyére jellemző minőségi termékek eljuttatását nemzetközi piacokra.

A helyi termékek esetében azonban ennél nagyobb jelentőséggel bír a helyben történő értékesítés, amelynek számos felülete van a vármegyében (piacok, helyi termékek értékesítését lehetővé tevő boltok, szállás- és vendéglátóhelyek, közétkeztetés, a termékelőállítás helyén történő értékesítés stb.). Az értékesítés innovatívabb formáihoz kapcsolódva is indultak kezdeményezések (pl. bevásárlóközösség, webshop). Az együttműködés és a partnerség azonban kezdetlegesebb szinten áll, egyedül Nyíregyházán és környékén alakult ki – önkormányzati kezdeményezésre – intenzív kapcsolat az érintett szereplők (termelők, értékesítők, önkormányzat, hatóságok) között.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye fejlesztésének fókuszában a népességmegtartás, illetve a versenyhátrányok csökkentése áll, amelynek fontos eszköze lehet a vidékfejlesztés is, amelyhez erőteljesen kapcsolódik a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés – kiemelt figyelmet fordítva a kapcsolódó kulcságazatokra (élelmiszeripari vertikum, turizmus). Ezek hangsúlyosan megjelennek Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Területfejlesztési Koncepciójának helyzetértékelő részében is

- a vármegyében megtermelt mezőgazdasági termékfeldolgozás és -értékesítés bővítésével,
- a piaci szereplők számára kedvezőbb gazdasági és munkaerőpiaci feltételek biztosításával, a foglalkoztatás támogatásával,
- összehangolt vármegyei turizmus kialakításával,
- innovációs kapacitások bővítésével.

A termelői oldal erősítése azért is fontos, mert a vállalkozói szféra nagy részét a korlátozott tőkeerővel rendelkező mikro- és kisvállalkozások adják, jelentőségük a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztésben különösen hangsúlyos.

6 STRATÉGIAI CÉLRENDSZER

A Stratégia célrendszerének összeállítása során számos vármegyei és magasabb szintű általános, illetve ágazati koncepció és egyéb stratégiai jellegű dokumentum figyelembevétele szükséges annak érdekében, hogy biztosítani lehessen az illeszkedést és a szinergiát a célkitűzések között:

- Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Területfejlesztési Koncepciója 2014-2020 és 2021-2027,
- Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Területfejlesztési Programja (Stratégiai Program és Operatív Program) 2014-2020 és 2021-2027,
- Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Foglalkoztatási Stratégiája 2017-2021,
- Megvalósíthatósági tanulmány a „Foglalkoztatási együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében" című, TOP-5.1.1-15-sb1-2016-00001 azonosítószámú és a „Foglalkoztatási - gazdaságfejlesztési együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében" című, TOP-5.1.1-15-sb1-2020-00002 azonosítószámú projektekhez,
- Nemzeti Fejlesztés - 2030 Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció,
- Közös Agrár Politika 2023 2027 Nemzeti Stratégiai Terve
- Magyarország Digitális Agrár Stratégiája,
- Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Klímastratégiája,
- A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019-2030,
- Szakképzés 4.0 – A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira.

6.1 Jövőkép

A helyzetfeltárás és helyzetértékelés főbb megállapításaira építve az alábbi jövőkép rajzolódik ki Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye számára.

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye a helyi termékek széleskörű kínálatát nyújtja az itt élők és a turisták számára, ami lehetővé teszi a hagyományos eljárások és a tapasztalatok átörökítését, valamint az identitás és a társadalmi kohézió megerősítését, valamint szervesen beépül a vármegye arculatába. A helyi termelők összefogásban kínálják magas minőségű termékeiket: az előállítás, a raktározás, a szállítás és az értékesítés is koordinált keretek között zajlik. A helyi termékek iránti növekvő kereslet stabil fejlődési pályát jelent a vármegye agrárvertikumában és egyéb releváns gazdasági szektorokban érintett szereplők számára – segítve az önellátásra való törekvést, a rövid ellátási láncok kiépítését és megerősítését, ezzel együtt pedig mérsékli a környezeti terhelést.

6.2 Célok

6.2.1 Stratégiai célok

A jövőkép eléréséhez olyan stratégiai célkitűzések megfogalmazása szükséges, amelyek objektíven és számszerűsíthető módon mérik a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés elért eredményeit és hatásait.

S1. A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK MINŐSÉGÉNEK EMELKEDÉSE

Jelenleg számos hiányosság tapasztalható a helyi termelők és szolgáltatók vonatkozásában: az üzletviteli-vállalkozási tapasztalatok, az innovációs készségek hiánya, a korlátozottan rendelkezésre álló pénzügyi források – legyen szó akár a működésről, akár fejlesztésekről –, alapvetően megnehezíti azt, hogy egységes vármegyei szintű helyi termék- és szolgáltatási kínálat alakuljon ki. A vármegyei vállalkozókat, őstermelőket, a hagyományos mesterségek még fellelhető képviselőit képessé kell tenni arra, hogy a piaci viszonyokhoz és elvárásokhoz illeszkedő termékeket és szolgáltatásokat kínáljanak a fogyasztók számára. Ehhez javítani kell általános vállalkozói készségeiket és képességeiket, erősíteni termelési, humán és pénzügyi kapacitásaikat, valamint emelni innovációs hajlandóságukat és kompetenciáikat. Mindennek alapját egy széleskörű partnerség adhatja meg, amelyben a releváns szervezetek saját szakterületükön cselekvően bizonyítják elköteleződésüket a helyi termékek és szolgáltatások minőségének emelése iránt. A minőségi garanciát és a fogyasztói bizalmat egy vármegyei szintű védjegyrendszer kialakításával is erősíteni lehet.

S2. BŐVÜLŐ HELYI TERMÉK- ÉS SZOLGÁLTATÁSI KÍNÁLAT

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye számos helyi terméket és szolgáltatást tud nyújtani a potenciális fogyasztók számára, azonban ezek – néhány kivételtől eltekintve – elszigetelt kezdeményezések, nincs egységes rendszerbe foglalva a vármegye helyi termék- és szolgáltatási kínálata. Az információk körülményes elérhetősége és ezzel együtt a potenciális vásárlók ismerethiánya miatt nem tud létrejönni a kapcsolat a helyi termelő és a fogyasztó között, jóllehet ez a személyes, bizalmi kapcsolat nagymértékben növeli az elköteleződést és a vásárlási szándékot. Annak érdekében, hogy a helyi termelők és szolgáltatók kiszámítható bevétellel rendelkezzenek, szükséges egy egységes vármegyei portfólió kialakítása, amelyre megfelelő eszközt jelent az online kataszter folyamatos bővítése és továbbfejlesztése, amelynek segítségével bemutatható a vármegye területén előállított és elérhető választék – legyen szó akár a helyi lakosok által rendszeresen vásárolt, illetve igénybe vett termékekről és szolgáltatásokról, akár a turisták által keresett élményalapú és arculatformáló termékekről és szolgáltatásokról.

S3. NÖVEKVŐ KERESLET A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK IRÁNT

A helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet viszonylag korlátozott, még az élelmiszeripari szegmensben is, amely a legnagyobb részét teszi ki a termékcsoportnak. A háztartások jelentős része a hiper- és szupermarketekben, diszkontláncokban szerzi be azokat a termékeket, amelyekre egyébként van helyi alternatíva is. Míg az elmúlt évek során a magyar termékek ismertsége és elismertsége nagymértékben emelkedett, addig a helyben vagy a környéken előállított termékekről ez még kevéssé mondható el. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakosai viszonylag széleskörű információkkal rendelkeznek a vármegyére jellemző tipikus termékekről, de azok beszerzése során kevéssé veszik figyelembe származási helyet. A cél az, hogy a helyben megtermelt jövedelem helyben maradjon, ezáltal erősítve a vármegye gazdaságát, az itt működő vállalkozások, őstermelők versenyképességét és munkaerőpiaci kapacitását. A helyi termékek és szolgáltatások egyben identitásképző és arculatformáló elemek is, így szinergikusan tudják növelni a vármegye népességmegtartó erejét és turisztikai vonzerejét.

6.2.2 Horizontális célok

Az Európai Unióban a 2021 és 2027 közötti költségvetési periódus két kiemelt fókuszterülete a digitális átállás és a zöld átállás – ezeket fontos szem előtt tartani a Stratégia megvalósítása során, ezért horizontális célokként támogatják a jövőkép elérését. Ezek mellett Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye táji-térszerkezeti adottságai miatt nagy hangsúlyt kell fektetni a vidéki térségek felzárkóztatására, népességmegtartó erejük növelésére, emiatt a területi kiegyenlítődést is érdemes átfogó módon érvényesíteni a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés területén. Mindezek alapján a Stratégia horizontális céljai a következők:

H1. Digitalizáltság erősödése

H2. Klímasemlegesség és klímaadaptáció

H3. Területi kiegyenlítődés és vidékfejlesztés

H1. DIGITALIZÁLTSÁG ERŐSÖDÉSE

Az Európai Unió által alkotott indexszám Digitális Gazdaság és Társadalom Index (Digital Economy and Society Index – DESI) alapján 2021-ben Magyarország a gyengén teljesítő tagállamok közé tartozott (23. helyen volt). Ez megmutatkozik a vállalati szektorban és a lakosság viszonylag alacsony szintű digitális kompetenciájában egyaránt.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében előállított és elérhető helyi termékek és szolgáltatások jelentős része az agrárvertikumhoz kapcsolódik, amelynek hatékonyságát és jövedelmezőségét az IKT-megoldások nagy mértékben javítani tudják – többek között a technológiai folyamatok, a kommunikáció, az üzleti modellek, az adatgazdálkodás és az értékesítés megváltoztatásával. A digitalizáltság már nemcsak kényelmi tényező, hanem versenyelőnnyé alakult. Jóllehet a

kisebb vállalkozások digitalizációja lassabb folyamat, de el kell érni, hogy a helyi termékek és szolgáltatásokhoz kapcsolódó valamennyi folyamat (előállítás, raktározás, szállítás, marketing, értékesítés) minél nagyobb mértékben épüljön a digitális technológiákra – hatékonyabbá téve a helyi termelők és szolgáltatók működését, valamint megkönnyítve a potenciális fogyasztók elérését. A digitális technológia az online értékesítés lehetőségével új jövedelmi csatornákat is nyit a mezőgazdasági termelés és a turizmus területén. Mindezek által bővíthető Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyi termék- és szolgáltatási kínálata és egyúttal növelhető a kereslet irántuk, általánosságban pedig a vidéki térségek digitalizációja hozzájárul a vidéki életminőség fejlődéséhez.

H2. KLÍMASEMLEGESSÉG ÉS KLÍMAADAPTÁCIÓ

Az Európai Zöld Megállapodás célja az EU gazdaságának modern, erőforrás-hatékony és versenyképes gazdasággá alakítása és ezzel együtt a klímaváltozás és a környezet károsodása miatti egzisztenciális veszély mérséklése. Az Európai Zöld Megállapodás eredetileg biztosította volna, hogy

- az üvegházhatású gázok kibocsátása 2050-re nettó nullára csökkenjen,
- a gazdasági növekedés ne függjön az erőforrásoktól;
- az átalakulásnak ne legyenek negatív hatásai semmilyen társadalmi csoportra vagy földrajzi területre.

Jóllehet a COVID-19 járvány, az orosz-ukrán háború és a mindezek miatt bekövetkező gazdasági recesszió és energetikai válság részben felülírja a fenti célkitűzéseket, már rövid távon sem lehet eltekinteni a környezeti fenntarthatóság és a reziliencia kérdéskörétől – különösen a helyi termékek és szolgáltatások által leginkább érintett agrárvertikum területén. A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés során többféleképpen is érvényre juttatható a fenntarthatóság alapelve:

- optimalizálni kell a felhasznált nyersanyagok és energiaforrások körét és mennyiségét, kiemelten a termeléshez szükséges vízfogyasztást,
- mérsékelni kell a szállításból fakadó károsanyag-kibocsátást,
- az elérhető legjobb technológiát célszerű alkalmazni,
- ösztönözni és használni kell a környezettechnológiai innovációkat,
- mérsékelni kell a környezetterhelést valamennyi hatásviselő (levegő, víz, talaj, élővilág – beleértve az embert –, épített környezet) tekintetében,
- figyelembe kell venni a körforgásos gazdaság szempontjait.

Mindez nemcsak a negatív környezeti hatások mérséklését teszi lehetővé, ami a vármegye klímaváltozásnak való kitettsége, klímaadaptációs képessége és a mezőgazdaság meghatározó

szerepe miatt elsődleges szempont, hanem bizonyítottan[29] hozzájárul a gazdasági teljesítmény növekedéséhez és a gazdasági rezilienciához is.

H3. TERÜLETI KIEGYENLÍTŐDÉS ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye a rendszerváltás óta folyamatosan küzd azért, hogy leszakadását csökkentse az ország fejlettebb régióihoz képest. Gazdasági-társadalmi szempontból Magyarország hátrányos helyzetű térségei közé tartozott és tartozik, relatív pozícióján nem tudott érdemben javítani. A különbség csökkentésére tett erőfeszítések hatása kevéssé mutatható ki, hiszen országos összehasonlításban a vármegye több mint 30 év elteltével is az utolsó előtti helyen áll az egy főre jutó gazdasági teljesítmény tekintetében. Jóllehet a legtöbb mutató szempontjából a vármegye fejlődése töretlen az utóbbi években, azonban a leszakadás mértéke nem mérséklődött. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye területfejlesztési koncepciója az életminőség javítását, a divergencia mérséklését, a vármegye leszakadó régióinak segítését, a területi anomáliák csökkentését állítja középpontba, amelynek fontos eszköze a vidékfejlesztés – ezen belül pedig a helyi termékek, szolgáltatások fejlesztése és fogyasztásuk ösztönzése. A Stratégia megvalósítása során előnyben kell részesíteni a hátránykompenzáló megközelítésmódot, hozzájárulva a vármegyén belüli fejlettségbeli különbségek mérsékléséhez, valamint a szubszidiaritást, amely lehetővé teszi, hogy a helyi közösségek eredményesen megvalósítsák saját kezdeményezéseiket a magasabb szintű szervezetek szakmai támogatásával.

[29] World Economic Forum: https://www.weforum.org/agenda/2022/07/sustainable-resilient-inclusive-economic-growth/

7 INTÉZKEDÉSEK A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK FEJLESZTÉSÉRE, ELŐÁLLÍTÁSÁRA, ÉRTÉKESÍTÉSÉRE ÉS FOGYASZTÁSÁNAK ÖSZTÖNZÉSÉRE VONATKOZÓAN

Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye Helyi Termék- és Szolgáltatásfejlesztési Stratégiája 5 prioritást és 15 intézkedést tartalmaz, amelyek reagálnak a helyzetfeltárás és helyzetértékelés során azonosított adottságokra, külső és belső problémákra, kihívásokra.

15. ábra: A prioritások és intézkedések bemutatása

1. A helyi termékek portfóliójának egységesítése és bővítése	•1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése •1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése •1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése
2. A helyi termelői kapacitás bővítése	•2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése •2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése
3. A helyi termelők vállalkozói készségének fejlesztése	•3.1 Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása •3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése
4. A helyi termékek értékesítési lehetőségeinek bővítése	•4.1 Helyi termelői piacok fejlesztése •4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése •4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek ösztönzése •4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában •4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban
5. Egységes vármegyei szintű helyi termék- és szolgáltatás-marketing	•5.1 Fogyasztásösztönzési kampányok •5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása •5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása

Forrás: saját szerkesztés

Az intézkedések kijelölésének alapkoncepciója, hogy elkülönítésre kerülnek olyanok, amelyek már 2023-ban elindíthatók, emellett pedig indikatív jelleggel további javaslatokat lehet megfogalmazni közép- és hosszútávra is.

A Stratégia keretében az egyes intézkedések egységes szerkezetben kerülnek kidolgozásra:

- Intézkedés címe: az intézkedés tartalmára utaló rövid megnevezés,
- Szakmai háttér és szükségletek: ebben a részben kerül bemutatásra, hogy miért van szükség az adott projektek keretében megjelölt intézkedésekre, az adott területen melyek a kiemelt szükségletek, problémák,
- Intézkedés tartalma, tevékenységek: az intézkedés által elérendő célok, valamint a tervezett tevékenységek részleteinek bemutatása,
- Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek: az intézkedés megvalósításáért felelős lehetséges szervezetek és a végrehajtásban közreműködő lehetséges partnerek megnevezése,
- Célcsoportok: azon társadalmi, gazdasági csoportok azonosítása, amelyekre az intézkedés közvetlenül vagy közvetve hatni kíván,
- Ütemezés: ez a rész a projektek időbeli ütemezésére vonatkozóan tartalmaz javaslatot,
- Finanszírozás:[30] ebben a részben megtörténik a mozgósítható pénzügyi források feltárása, amelyek magukban foglalják az Európai Unió által társfinanszírozott programokat (legyen szó akár operatív programokról, vidékfejlesztési támogatásokról vagy akár határmenti programokról), a hazai állami forrásokat, valamint az érintett szervezetek által biztosított önerőt is, amennyiben rendelkezésre áll.

7.1 A helyi termékek portfóliójának egységesítése és bővítése

2023-ban elindítható intézkedések

7.1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése

Intézkedés címe	1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében jelenleg nincs olyan egységes szakmai, szervezeti keretrendszer, amely képes ellátni a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos vármegyei

[30] A finanszírozásról további részletes információkat a 8.2 fejezet tartalmaz.

	szintű koordinációs feladatokat. A „Foglalkoztatási - gazdaságfejlesztési együttműködések Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében” című TOP-5.1.1-15-SB1-2020-00002 azonosítószámú projekt keretében foglalkoztatnak egy helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési koordinátort, aki jelenleg az alábbi feladatokat látja el: - Elvégzi a projekt megvalósításával összefüggésben Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében – kivéve Nyíregyháza megyei jogú város közigazgatási területét – a helyi termékek, szolgáltatások feltárásával, az eredmények adatbázisban történő rögzítésével, annak naprakészen tartásával kapcsolatos feladatokat. - Közreműködik a helyi termékek, szolgáltatások, illetve helyi mester, mesterség elektronikus kataszterének kialakításában. - Közreműködik a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégia kidolgozásában. - Részt vesz az elfogadott helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégiában foglalt célok megvalósításában. - Részt vesz a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéshez kapcsolódó rendezvények, workshopok, fórumok, konferenciák megvalósításában. - Részt vesz helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéshez kapcsolódó rendezvényeken akár munkaidőn kívül is. - Közreműködik a projekt keretében készülő, a helyi termékek feltárásával és azok fejlesztésével kapcsolatos kiadványok tartalmi összeállításában. - Részt vesz a Paktumiroda szakmai tevékenységének megvalósításában. Hasonló feladatokat lát el a vármegyeszékhelyen és környékén a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési koordinátor a „Nyíregyházi Foglalkoztatási Paktum” című, TOP-6.8.2-15-NY1-2016-00001 azonosítószámú projekt keretében. A stratégiaalkotó workshopok megmutatták, hogy jelentős igény és szándék jelentkezik a potenciálisan érintettek részéről az együttműködésre annak érdekében, hogy minden szervezet a

	saját területén hatékonyan hozzá tudjon járulni a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos célok eléréséhez. Mindez azért is fontos, mert így elkerülhető, hogy esetlegesen egymással párhuzamos kezdeményezések induljanak meg a vármegyében anélkül, hogy az érintett szervezetek tudnának róla.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés vármegyei szintű koordinációjának biztosítása annak érdekében, hogy az érintett szereplők rugalmasan, hatékonyan, a Stratégia céljait szem előtt tartva tudjanak együttműködni. A széleskörű partnerségbe be kell vonni az oktatási és képző intézményeket, az érdekképviseleti szervezeteket, a releváns hatóságokat, a települési önkormányzatokat, a helyi termelőket és szolgáltatókat, a szövetkezeteket és egyéb integrációkat, a felvásárló és feldolgozóipari vállalkozásokat, a kereskedelmi vállalkozásokat, piacok üzemeltetőit, a turisztikai szervezeteket, a határon átnyúló szervezeteket, a bevásárlóközösségeket és egyéb civil szervezeteket. Az együttműködés alapjait a vármegyei paktumszervezet jelenti, annak tagságát szükség esetén célszerű kibővíteni a fenti szervezetekkel. Folytatva a stratégiaalkotó workshopok során létrehozott partnerséget javasolt egy együttműködési megállapodás megalkotásával formalizálni, ezt követően pedig évente legalább két alkalommal helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési szakmai fórumot szervezni egy-egy speciális témakörre koncentrálva. A tematikus fókuszálás érdekében célszerű munkacsoportokat létrehozni, így egy-egy témában részletesebben meg lehet határozni a szükséges operatív lépéseket. Javasolt legalább egy szakember kijelölése vármegyei szinten, akinek feladata a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés vármegyei szintű koordinációja az alábbi indikatív tevékenységekkel: - a releváns szervezetekkel való kapcsolattartás és közvetítés közöttük, - személyes, online és telefonos tanácsadás nyújtása a helyi termelőknek és szolgáltatóknak, - az online kataszter szakmai tartalommal való feltöltése és folyamatos frissítése,

	- szakmai rendezvények szervezése, illetve külső rendezvényeken az Önkormányzat képviselete, - marketingkommunikációs kampányokban való részvétel. Mindezen tevékenységek direkt és indirekt módon hozzájárulnak ahhoz, hogy bővüljön a magas minőségű helyi termékek kínálata, valamint növekedjen a kereslet irántuk.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Kisvárdai Szakképzési Centrum - Mátészalkai Szakképzési Centrum - Nyíregyházi Szakképzési Centrum - Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság - Széchenyi Programiroda Nyíregyháza - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások - Civil szervezetek
Célcsoportok	- A partnerek között felsorolt szervezetek - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2023. I. negyedévtől folyamatosan
Finanszírozás	- Terület- és Településfejlesztési Operatív Program

	- Vidékfejlesztési Program - Egyéb európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése

Intézkedés címe	1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében – elsősorban az agrárhagyományokra építve – már jelenleg is számos helyi termelő és szolgáltató működik széleskörű kínálatot biztosítva a lakosság és az ide érkező turisták számára. Azonban a helyi termékek és szolgáltatások ismertsége alacsony, többek között amiatt, mert egymástól elszigetelten jelennek meg, sok esetben az adott településen sem ismerik a helyi kínálatot – ez pedig alapvetően befolyásolja a termékek és szolgáltatások értékesítési volumenét. A vármegyei szintű elektronikus kataszter kialakítása 2022-ben elkezdődött az adatgyűjtéssel és az online felület kialakításával. Annak érdekében, hogy ez mind a helyi termelők és szolgáltatók, mind a fogyasztók körében ismert és keresett legyen, elengedhetetlen a kataszter folyamatos aktualizálása és továbbfejlesztése.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja, hogy egy felületen elérhető legyen Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyi termék- és szolgáltatási kínálata a lehető legteljesebb mértékben és folyamatosan aktualizálva. Ennek érdekében egy kitölthető szándéknyilatkozat-sablon került összeállításra a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Helyi termék- és Szolgáltatási Kataszterhez való csatlakozásról. A GDPR-szabályok betartása mellett a helyi termelők és szolgáltatók az alábbi adatok megadásával jelenhetnek meg az online felületen: - Helyi terméket előállító, szolgáltatást végző megnevezése (vállalkozás, magánszemély), - Kapcsolattartó, - Székhely/Telephelye,

	- Adószám, - Elérhetőség (telefonszám, e-mail cím, weboldal), - Tevékenység(ek) megnevezése, rövid ismertetése, bemutatkozás, - Fotó, logó. A szándéknyilatkozat-sablon terjesztésében valamennyi olyan szervezet részt vehet, amely közvetlenül vagy közvetetten kapcsolatban áll helyi termelőkkel és szolgáltatókkal, valamint azokkal a személyekkel, akik még tevékenyen őrzik és űzik a hagyományos mesterségeket. A kataszter optimálisan reszponzív kialakítású, könnyen kezelhető és használható mind adminisztrációs, mind felhasználói oldalról, speciális keresőfelülettel rendelkezik és lehetőséget nyújt hírek, események megjelenítésére is. A működtetés és továbbfejlesztés során rendszeresen (optimálisan évente) aktualizálandó online kataszter értékesítésre nem használható (de a későbbiekben igény esetén webáruházzá fejleszthető), azonban lehetővé teszi, hogy az érdeklődők és a potenciális vásárlók egy helyen tájékozódhassanak Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye helyi termékeiről és szolgáltatásairól. A kezdeményezés tovább bővíthető a szomszédos térségekkel összefogva – határon innen és túl.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Kisvárdai Szakképzési Centrum - Mátészalkai Szakképzési Centrum - Nyíregyházi Szakképzési Centrum - Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság

	- Széchenyi Programiroda Nyíregyháza - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások Civil szervezetek
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2023. II. negyedévtől folyamatosan
Finanszírozás	- Terület- és Településfejlesztési Operatív Program - Vidékfejlesztési Program - Egyéb európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

Indikatív javaslatok

7.1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése

Intézkedés címe	1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a változatos táji, természeti és térszerkezeti adottságok lehetővé teszik a helyi termékkínálat diverzifikációját, amelyben meghatározó szerepet játszanak a mezőgazdasági termékek. Az ország gyümölcskertjének nevezett vármegye a meghatározó alma, meggy és szilva mellett más növények termesztésében (pl. görögdinnye, burgonya, dohány, uborka, káposzta) és az

	állattenyésztésben is fontos szerepet tölt be (tyúk, juh, kecske, méh). Azonban több jelentős probléma is érzékelhető: - a mezőgazdasági termékek jelentős része feldolgozatlanul kerül értékesítésre, így jut el kvázi végtermékként közvetlenül a fogyasztóhoz vagy alapanyagként a feldolgozóiparba, miközben iparági elemzések alapján egyértelmű, hogy a magasabb feldolgozottsági fok nemcsak többletbevételt eredményez, hanem magasabb szintű tudást és HR-kapacitást is feltételez; - a vármegye leginkább az agráriumhoz kapcsolódó termékeiről ismert, miközben – ha lényegesen kisebb volumenben is, de – egyéb típusú helyi termékek is jelen vannak a vármegyében (pl. higiéniai és tisztítószerek, szépségápolási termékek, faipari termékek, divatipari termékek); - a helyi termékek jelentős része – nem megkérdőjelezve ezek szükségességét és pozitív hatásait – inkább „csak” helyben előállított termék, és kevéssé közvetít többletértéket.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja azon kiemelt helyi termékek azonosítása, valamint kialakításának és fejlesztésének ösztönzése, amelyek hosszú távon imázs- és identitásformáló elemként beépíthetőek a vármegye arculatába. A termékfejlesztés tipikusan nem feladata egy közszférabeli szervezetnek, mint amilyenek Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata és egyes partnerei a paktumban, azonban kijelölheti azokat az irányvonalakat, amelyek orientálhatják a piaci szereplők K+F+I tevékenységeit. Az egyedi vármegyei kínálat kialakításának alapja, hogy - fel kell tárni a meglévő kínálatot, ezt a funkciót az online kataszter teljes mértékben be tudja tölteni, - elemezni kell a tényleges és a potenciális keresletet a lakosság, a turisták és egyéb szereplők oldaláról, erre a célra kérdőíves felmérések eredményesen alkalmazhatók, - egy átfogó benchmarking folyamat keretében meg kell ismerni a versenytársak hasonló jellegű termékeit,

	- továbbá azonosítani kell a vármegyében rendelkezésre álló potenciális fejlesztési és termelési kapacitásokat. Ezzel párhuzamosan ösztönözni kell a települési, tájegységi értéktárak létrehozását és bővítését is, valamint azt, hogy minél több helyi termék szerepeljen azokban – átemelhetővé téve a vármegyei értéktárba is. Mindezeket követően lehet és kell kijelölni azon termékek, termékcsoportok körét, amelyek alkalmasak vagy alkalmassá tehetők a vármegyei értékek megjelenítésére és közvetítésére. A kiválasztási kritériumok többek között az alábbiak jelenhetnek meg szempontként: - az adott terméket jelenleg is Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyével azonosítják valamilyen mértékben, - rendelkezésre áll vagy költséghatékonyan előteremthető a szükséges inputok többsége (pl. alapanyagok, szaktudás, innovációs és termelői kapacitás), - jelentős hozzáadott értéket, azaz magas feldolgozottsági szintet képvisel, - az adott termék egyedi többlettartalmat, többletértéket hordoz, alkalmas a vámegye arculatának és a helyi társadalom identitásának megerősítésére, - niche-termék, azaz meglévő, de viszonylag szűk és/vagy specifikált piaci keresletre reagál, amelynek kielégítését a multinacionális vállalatok jellemzően nem tartják profitábilisnek a kis volumen miatt, így a verseny is viszonylag visszafogottnak tekinthető, - az adott termék lehetőséget teremt a hagyományos eljárások újraértelmezésére – megfelelve a 21. századi fogyasztói elvárásoknak (pl. népi iparművészeti tárgyak, ezen belül dísztárgyak, ruhák és egyéb textiltermékek), - a hagyományosnak tekintett mezőgazdasági termékkörökön kívül más ágazatokat is érdemes figyelembe venni (pl. fa- és bútoripar, vegyipar, cipő- és ruhaipar). A releváns szervezetekkel közösen kiválasztott és rendszeresen felülvizsgált termékek körére építve célszerű egy komplex termékkínálatot felépíteni (pl. szilva esetében nemcsak a hagyományos lekvár és pálinka jöhet szóba, hanem többek

	között szilvamagolaj, aszalt szilvás csokoládé, kozmetikai termékek, kézműves termékek, tematikus útvonal és gasztronapok). Az unikális termékkínálat megalkotását mindezeken túl Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata és partnerei egyéb módon is támogatni tudják – közvetlenül vagy közvetetten – a Stratégia további tevékenységei révén (pl. a helyi termelői kapacitás bővítése, innováció támogatása, értékesítési lehetőségek bővítése, vármegyei szinten koordinált marketing).
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Kisvárdai Szakképzési Centrum - Mátészalkai Szakképzési Centrum - Nyíregyházi Szakképzési Centrum - Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság - Széchenyi Programiroda Nyíregyháza - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások - Civil szervezetek
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták

Ütemezés	2024-től folyamatosan
Finanszírozás	- Európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.2 A helyi termelői kapacitás bővítése

2023-ban elindítható intézkedések

7.2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése

Intézkedés címe	2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében számos beruházást valósítottak és valósítanak meg jelenleg is több milliárd forint értékben, amely hozzájárul – elsősorban – a mezőgazdasági célú termékek előállításához, raktározásához és szállításához. A jellemzően a Vidékfejlesztési Program által támogatott fejlesztések többsége azonban inkább a nagyüzemi invesztíciókat jelentett, amely az egyébként is versenyhátrányban lévő, korlátozott tőkeerejű helyi termelőket és szolgáltatókat hozza még nehezebb helyzetbe. Annak érdekében, hogy ez a kisvállalkozói réteg nagyobb hozzáadott értéket tudjon előállítani a terményeik, termékeik esetében, elengedhetetlen a technológiai, telephelyi fejlesztés.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés közvetlen célja a helyi termelők és szolgáltatók tudás- és technológiaalapú versenyképességének növelése a működéshez kapcsolódó infrastruktúra átfogó fejlesztése által, közvetett célja pedig a munkahelyteremtés és -megtartás a vidéki térségekben. A termelési rendszerek modernizálásával és bővítésével magasabb feldolgozottsági fok érhető el a helyi termékek esetében. Mindezzel nemcsak a kiszámítható jövedelem biztosítható a gazdáknak, hanem ösztönzhető az agrárinnováció és -digitalizáció, valamint az energiahatékonyság

	is, amivel a működési, folyamatok, illetve költségek is racionalizálhatók. Az alábbi infrastrukturális fejlesztések lehetnek relevánsak a helyi termelők és szolgáltatók esetében: - telephelyek, üzemek, raktárak, szolgáltatóhelyek építése, bővítése, felújítása, - technológiai beruházások, eszközbeszerzések (pl. gyártósorok, csomagolástechnika, IKT-eszközök), - energetikai beruházások (energiahatékonyság, megújuló energia) - fejlesztéssel érintett létesítményekhez vezető vonalas infrastruktúra kiépítése, rekonstrukciója (pl. út- és közüzemi fejlesztések), - informatikai fejlesztések, szoftverbeszerzések. Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata ebben a folyamatban mindenekelőtt az infrastrukturális fejlesztések ösztönzésében, a vármegye területén jelentkező szükségletek azonosításában, a párhuzamosságok kiküszöbölésében, valamint a forrásszerzési lehetőségek feltárásában tud hatékonyan részt venni.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Széchenyi Programiroda Nyíregyháza - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Települési önkormányzatok - Vállalkozások - Civil szervezetek
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók
Ütemezés	2023. III. negyedévtől folyamatosan

Finanszírozás	- Terület- és Településfejlesztési Operatív Program - Vidékfejlesztési Program - Magyar Halgazdálkodási Operatív Program - Egyéb európai uniós támogatások - Magyar Falu Program - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

Indikatív javaslatok

7.2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése

Intézkedés címe	2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye – termelési hagyományainak és a felhalmozott szaktudásnak köszönhetően – számos mezőgazdasági termény, illetve állat esetében kiemelt jelentőséggel bír országos szinten. Ezek jelentős részét azonban intenzív, nagyüzemi módon termesztik, tartják, illetve dolgozzák fel. Még nagyobb problémát jelent az esetenként viszonylag csekély hozzáadott érték, azaz a termékek egy része feldolgozatlanul, alapanyagként, esetleg félkész termékként hagyja el a vármegyét. Az alacsony feldolgozottsági fok nagymértékben korlátozza az ágazat jövedelemtermelő képességét. A mezőgazdaság jellemzője a megosztott strukturális környezet, amelyben sok vállalkozás versenyez egymással, a belépési korlátok alacsonyak, a méretgazdaságosság csak bizonyos termékcsoportokra jellemző, magasak a szállítási, raktározási költségek, mindezzel párhuzamosan pedig diverzifikált a termékválaszték. Az általános költségek leszorításának kényszere gyakran a jövedelmezőség rovására megy. Az érintett kistermelők sok esetben egymástól függetlenül, egymással versengve jelennek meg a piacon, miközben az összefogás nagymértékben segíthetné nemcsak az értékesítést, hanem a termelést, a raktározást, a szállítást és a marketinget is.

Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja, hogy az egy ágazatban dolgozó helyi termelők és szolgáltatók összefogásban működjenek együtt. Az együttműködések kiegészíthetők egy teljes vertikummá: egy-egy termékpályaszintű szövetkezésbe a termelőkön kívül becsatlakozhatnak a képző intézmények, kutatóhelyek, a nagyobb feldolgozók, integrátorok és akár a kereskedelmi hálózatok, egységek is. A vármegyei szintű ágazati klaszterek számos előnyt hordoznak a tagjaik számára: - hozzájuthatnak a naprakész piaci információkhoz, megismerhetik egymás jógyakorlatait, - jobb alkupozíciót teremt mind a beszerzési, mind a felvásárlási árak tekintetében, - megoszthatják egymással erőforrásaikat és kompetenciáikat, a komplementer (tudás)tőke növeli a működési hatékonyságot, - egyes tevékenységek összefogásával csökkenhetnek a tranzakciós, a raktározási, a szállítási és a marketing költségek, - intenzív kapcsolatok alakíthatók ki oktatási és kutatási intézményekkel, ami növeli az adott ágazat K+F+I kapacitásait, - növekedhet az ágazati reziliencia, a külső-belső változásokhoz való rugalmas alkalmazkodóképesség, - egységes megjelenést biztosít a vásárlói kör számára, akik így könnyebben tudják azonosítani az érintett termékeket. Mindehhez elsőként meg kell vizsgálni, hogy mely területeken vannak már jól működő vagy kezdeti fázisban lévő partnerségek, hálózatok. Ezek működési mechanizmusait érdemes megvizsgálni és adaptálni más ágazatokra. A kulcs mindenképpen az együttműködési hajlandóság és az elköteleződés, amely csak úgy teremthető meg, ha minden érintett számára egyértelműen kirajzolódnak a klaszteresedésből, szövetkezésből és integrációból származó előnyök, hatáskörök és feladatok. Sok esetben az ágazati összefogás egy szervezet vagy szakember szakmai és egyéni elhivatottságán múlik, ezért mindenképpen célszerű megtalálni a véleményformáló személyeket is, akik az együttműködési folyamat katalizátorai lehetnek. A partnerség

	esetében különböző fokozatok érhetők el az egyszerű kétoldalú beszállítói kapcsolatoktól kezdve a nem-formalizált hálózatokon vagy az együttműködési megállapodással formálissá tett klasztereken keresztül egészen a termelési és értékesítési szövetkezésekig.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások - Civil szervezetek
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók
Ütemezés	2024-től folyamatosan
Finanszírozás	- Európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.3 A helyi termelők vállalkozói készségének fejlesztése

2023-ban elindítható intézkedések

7.3.1 Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása

Intézkedés címe	3.1 Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása
Szakmai háttér és szükségletek	A helyi termelők és szolgáltatók egyik legnagyobb problémája a különböző vállalkozói képességek és készségek hiánya: miközben saját szakterületükön az érintettek széleskörű tapasztalattal és mélyreható szaktudással rendelkeznek, addig a különböző üzletviteli, adminisztrációs, forrásszerzési, értékesítési, marketing, informatikai és innovációs ismereteik és kompetenciáik sok esetben hiányosak. Különböző országos szintű kezdeményezések indultak már vállalkozási tanácsadás témában, azonban ezek sokszor nem érnek el a mikro- és kisvállalkozásokhoz, illetve kevéssé tudnak testreszabott információkat és tanácsokat nyújtani számukra.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja a helyi termelők és szolgáltatók vállalkozói kompetenciáinak fejlesztése személyre szabott tanácsadási folyamat keretében. Ehhez a tanácsadást nyújtó szervezetnek előzetes ismerettel kell rendelkeznie Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye természeti, társadalmi, gazdasági adottságairól, illetve az érintett ágazat aktuális tendenciáiról, majd egy komplex tanácsadási folyamat során meg kell ismernie az adott termelő vagy szolgáltató működését, termékeit vagy szolgáltatásait, valamint az ezekkel kapcsolatos esetleges hiányosságokat és kihívásokat. Erre építve lehet olyan komplex javaslatokat megfogalmazni az egyes területeken (legyen szó jogi, üzletviteli, pénzügyi, termékfejlesztési, értékesítési, marketing, IKT vagy K+F+I tematikáról), amelyek valóban javítják az adott helyi termelő vagy szolgáltató működését, hatékonyságát és versenyképességét. Indokolt esetben ennél rövidebb, illetve alkalmi tanácsadás is megvalósítható, amennyiben az érintett szervezet vagy személy szűkebb, speciális kérdéssel keresi fel a tanácsadót. A tanácsadás megvalósulhat személyes, telefonos

	vagy online módon, létszámát tekintve pedig egyéni vagy kiscsoportos formában. Optimális esetben ezek a tanácsadói-mentorációs feladatok a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztésért felelős személy hatáskörébe tartozhat (lásd 1.1 intézkedés), nagyobb igény esetén külső szereplők is megbízhatók ilyen jellegű tevékenységgel.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók
Ütemezés	2023. II. negyedévtől folyamatosan
Finanszírozás	- Terület- és Településfejlesztési Operatív Program - Vidékfejlesztési Program - Egyéb európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

Indikatív javaslatok

7.3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése, az innováció ösztönzése

Intézkedés címe	3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése, az innováció ösztönzése

Szakmai háttér és szükségletek	A helyi termelők és szolgáltatók egyik legnagyobb problémája a különböző vállalkozói képességek és készségek hiánya, valamint a korlátozott lehetőségek a technológiai újítások, az aktuális gazdasági trendek és a változó piaci elvárások megismerésére. Saját szakterületükön az érintettek széleskörű, bár nem feltétlenül teljesen naprakész szaktudással rendelkeznek, ezek megosztására ritkán nyílik lehetőség. A helyi termelőknek és szolgáltatóknak – napi munkavégzésük mellett – kevés ideje és kapacitása marad új szakmai ismeretek megszerzésére, különösen akkor, ha ezirányú tevékenységét nem főállásként, hanem csak kiegészítő jelleggel végzi. Szakmai kapcsolatok hiányában más termelők és szolgáltatók tapasztalatait és jógyakorlatait sem tudják megismerni, amelyek új inspirációkat jelenthetnének számukra. Miközben a helyi termékek és szolgáltatások esetében fontos a hagyományos termelési, termesztési és kézműves eljárások megőrzése, érdemes megvizsgálni, hogy mely területeken lehet szükség a termékek és/vagy a folyamatok megújítására, új termékek bevezetésére.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja a helyi termelők és szolgáltatók kompetenciáinak átfogó fejlesztése szakmai rendezvények, képzések, workshopok keretében. Elsődleges szempont, hogy ezen eseményeken ne kizárólag tudásátadás, hanem tudásmegosztás történjen, azaz a helyi termelők és szolgáltatók egymástól tanulhassanak, megismerhessék egymás jógyakorlatait vagy akár negatív tapasztalatait. Mindez hozzájárul ahhoz, hogy a helyi termelők és szolgáltatók innovációs kapacitása, képessége és hajlandósága növekedjen, mert olyan új területeket, eljárásmódokat ismerhetnek meg, amelyeket hatékonyan be tudnak építeni működésükbe. Ezek az innovációk a helyi termékek és szolgáltatások esetében lehetnek - kisebb mértékű és fokozatos változtatások (pl. a teljesítmény javítása vagy költségcsökkentés egy kisebb technológiai újítás vagy egy alkatrész/komponens cseréje által), - eljárásváltozások, amelyek a technológia nagyobb léptékű megreformálását jelentik (gasztronómiai újítások a hagyományos alapanyagok felhasználásával),

	- újfajta megközelítési módok a szolgáltatások esetében (pl. online marketing és értékesítés), - radikális innovációk, amelyek egy régi vagy új technológiára építő új terméket eredményeznek (pl. hagyományos technológiával előállított új termékek, amelyekre a 21. században igény jelentkezik). Ezekre a megközelítésekre nagy hangsúlyt kell fektetni a szakmai képzések és workshopok során, amelyek a következő témákat érinthetik: - általános vállalkozói ismeretek (üzletviteli, adminisztrációs, pénzügyi jogi kérdések), - K+F+I, konkrét termék- és szolgáltatásfejlesztés, - csomagolás (design és technológia), - térségi és ágazati szintű együttműködések, szövetkezések, - zöld átállás, körforgásos gazdaság, hulladékcsökkentés, -mentesség, - klímaadaptáció, reziliencia, - benchmarking, versenytárselemzés, - célcsoportok meghatározása, piaci niche-területek azonosítása, - márkaépítés, marketing, - védjegyrendszer kialakítása, - a digitalizációban rejlő lehetőségek, - innovatív értékesítési csatornák, - hagyományos mesterségekkel kapcsolatos tudásátadás. Előadóként maguk a helyi termelők és szolgáltatók is szóba jöhetnek, erősítve ezáltal a jó példák disszeminációjának pozitív hatásait, emellett egyéb szakmai szervezetek, hatóságok, oktatási intézmények (pl. Nyíregyházi Egyetem, szakképzési centrumok) aktív részvétele is ajánlott. A szakmai képzések és workshopok nemcsak az élethosszig tartó tanulás alapelvének érvényesülését biztosítják, hanem arra is alkalmasak, hogy a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók között szoros és élő kapcsolat alakuljon ki. Emellett hasznos lehet más vármegyék, illetve országok tapasztalatait is megismerni, így

	hazai és nemzetközi jógyakorlatok bemutatása mellett javasolt tanulmányutakat is szervezni a helyi termelők és szolgáltatók számára.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Kisvárdai Szakképzési Centrum - Mátészalkai Szakképzési Centrum - Nyíregyházi Szakképzési Centrum - Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság - Széchenyi Programiroda Nyíregyháza - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások - Civil szervezetek
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók
Ütemezés	2024-től folyamatosan
Finanszírozás	- Európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.4 A helyi termékek értékesítési lehetőségeinek bővítése

2023-ban elindítható intézkedések

7.4.1 Helyi termelői piacok fejlesztése

Intézkedés címe	4.1 Helyi termelői piacok fejlesztése
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében a hivatalosan elérhető információk és adatok, valamint a kérdőíves felmérés eredményei alapján legalább 106 településen működik hagyományos piac eltérő nyitvatartási időkkel, különböző termékkörrel. A piacok egy részét az elmúlt időszakban felújították, bővítették, valamint számos, az árusok és a vásárlók kényelmét és elégedettségét szolgáló infrastrukturális fejlesztést hajtottak végre. Ennek ellenére számos olyan piac van még ma is vármegyében, amelyek vagy nem kínálnak optimális lehetőséget az értékesítésre és a vásárlásra, vagy nem rendelkeznek megfelelő keresleti-kínálati viszonyokkal, azaz a megvásárolható termékek és/vagy a vásárlók száma alacsony. Jelenleg a piacok többsége a helyi lakosságot szolgálja ki, és elenyésző azon létesítmények száma, amelyek turisztikai vonzerőt jelentenek. Emellett előfordul, hogy egymáshoz közel lévő piacok nyitvatartási ideje átfedésben van egymással, ez az összehangolatlanság pedig megnehezíti a helyi termelők helyzetét, hiszen így nem tudja megoldani, hogy termékeivel több településen is megjelenjen. Fogyasztói oldalról az is problémát (egyfajta illúziót) okoz, hogy a helyinek mondott piacon sokszor nem a vármegyében előállított termények, termékek kaphatók, hanem a nagybani piacon beszerzett árut értékesítik. Mindezek alapján látható, hogy infrastrukturális és szervezési oldalon egyaránt jelentkeznek kihívások a helyi termelői piacok működésével kapcsolatosan.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés elsődleges célja a helyi piacok vonzerejének erősítése mind a termelők, mind a potenciális fogyasztók számára, amely megmutatkozik a kínálat mennyiségi bővítésében és a minőség javításában, valamint a vásárlók számának növekedésében. Ezt egészíti ki a helyi termék boltok és polcok elterjesztésével összefüggő kínálat- és keresletnövekedés.

	Ehhez feltétlenül szükséges a piacok infrastrukturális fejlesztése, viszont maximálisan figyelembe kell venni a tényleges és a potenciális keresletet, azaz csak ott érdemes a piacfejlesztésre forrásokat fordítani, ahol a valós szükségletek szakmailag indokolhatók és alátámaszthatók (pl. nagyobb településeken, turisztikai attrakciók közelében, jelentős határon átnyúló kereslet esetén). Ilyen helyeken többek között az alábbi lehetséges tevékenységek megvalósítására kerülhet sor: - fedett árusítóhelyek biztosítása, - hűtést igénylő áruk számára hűtőberendezések (pl. pultok, kamrák, konténerek) beszerzése, - eszközbeszerzés (zárható asztalok, pultok, láda- és rekeszmosó/fertőtlenítő gépek, mérlegelést, ki- és berakodást segítő eszközök, - meleg étel árusítására alkalmas üzlethelyiség kialakítása, - szociális és hatósági helyiségek kialakítása, felújítása, - energiahatékonysági beruházások végrehajtása, - parkolóhelyek és kerékpártárolók kialakítása, - parkosítás, zöldterület fejlesztése, - közműfejlesztések, - szelektív hulladékgyűjtés feltételeinek megteremtése, - akadálymentesség biztosítása. A piacfejlesztés részeként helyi termékbolt vagy szociális bolt kialakítása is megfontolandó – előbbi a turisztikailag frekventáltabb térségekben, utóbbi pedig a kedvezőtlenebb szociális mutatókkal rendelkező településeken. A digitális átállás mint európai uniós cél elérését támogatva a nagyobb piacokon indokolt bizonyos informatikai fejlesztések megvalósítása is. Az infrastrukturális fejlesztésekhez kapcsolódva, illetve azokat soft jellegű beavatkozásokkal kiegészítve Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata és partnerei több feladatot is végrehajthatnak. Első lépésként érdemes felmérni vármegyei szinten a fejlesztési szükségleteket, ami azért is fontos, mert ezzel egyfelől elkerülhetők az esetleges párhuzamosságok, másfelől célszerű olyan helyen végrehajtani a fejlesztéseket, ahol

	valódi és mérhető szükséglet mutatkozik a piac működtetése iránt. Emellett mindenképpen hasznos lenne egy vármegyei szintű online felület létrehozása, amely a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye területén működő valamennyi piac címét, üzemeltetőjét, nyitvatartási idejét tartalmazhatja. Az Önkormányzat koordinációs szerepe megnyilvánulhat a nyitvatartás összehangolásában, valamint egy egységes arculat kialakításában is (a jövőbeni fejlesztések tervezése és megvalósítása során) – mindez kiszámíthatóbbá teszi a piacok működését a helyi termelők és a vásárlók számára is, valamint vonzóbbak lehetnek a vármegyébe érkező turisták esetében. Emellett ösztönözni kell helyi termék boltok önálló létrehozását, valamint azt, hogy a nagyobb élelmiszerláncok külön helyi termék polcot alakítsanak ki, ahol a vármegye területén előállított egyedi termékeket vásárolhatják meg a fogyasztók. Ebben Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata mediátorként vállalhat szerepet: összekötheti az áruházláncokat azokkal a termelőkkel és termelői csoportokkal, akik önállóan vagy összefogva biztosítani tudják a szükséges termékmennyiséget.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Piacok üzemeltetői - Vállalkozások
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2023. III. negyedévtől folyamatosan

Finanszírozás	- Terület- és Településfejlesztési Operatív Program - Vidékfejlesztési Program - Egyéb európai uniós támogatások - Magyar Falu Program - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése

Intézkedés címe	4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében – a piacokhoz képest kisebb léptékben és kevesebb településen, de – elindultak kezdeményezések helyi termék boltok és polcok kialakítása terén is, azonban ezek elterjedtsége és ismertsége egyelőre nagyon alacsony. Emellett különösen a kisebb termelők számára nehézséget jelent bekerülni egy-egy kereskedelmi egységbe, legyen szó nagyobb bolthálózatról vagy akár kisebb, helyi érdekeltségű üzletről: - egyrészt a helyi termelők egy részének nincs ismerete arról, hogy konkrétan kihez fordulhatnak, illetve hogyan zajlik egy ilyen tárgyalás, - másrészt a helyi termelők nem feltétlenül tudják azt a mennyiséget garantálni, amit egy nagyobb áruház megalapozottan elvár, - harmadrészt sokszor jellemző bizományi értékesítés, azaz addig a helyi termelő nem jut bevételhez, amíg konkrétan az ő termékét meg nem vásárolják, - negyedrészt az így generálódó árrés miatt az árérzékeny fogyasztók nem találják elég vonzónak a termékeket. Mivel a helyi termék boltok és polcok kiemelt szerepet tölthetnének be a helyi termékek értékesítésében, ezért erre a területre is kiemelt hangsúlyt kell fektetni.

Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés elsődleges célja a helyi termék boltok és polcok elterjesztésével összefüggő kínálat- és keresletnövekedés elérése. A fenti cél érdekében három területre célszerű fókuszálni: - ösztönözni kell helyi termék boltok önálló létrehozását, ennek elsősorban a jelentősebb turisztikai vonzerővel rendelkező településeken van létjogosultsága (lehetőleg az attrakciók közvetlen közelében); - be kell kapcsolódni a hiper- és szupermarketek helyi termék-típusú kezdeményezéseibe, azaz el kell érni, hogy minél több üzletben és minél nagyobb mennyiségben legyenek elérhetők a vármegye területén előállított egyedi termékek – ezt a szempontot már akár az ingatlanértékesítési tárgyalások során érvényesíteni lehetne; - a kisebb helyi boltokban, haza tulajdonosi hátterű élelmiszerláncok esetében is ösztönzi kell helyi termék polcok kialakítását – akár önkormányzati szabályozással. Mindebben Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata mediátorként vállalhat szerepet: összekötheti az áruházláncokat azokkal a termelőkkel és termelői csoportokkal, akik önállóan vagy összefogva biztosítani tudják a szükséges termékmennyiséget. Emellett egy önfenntartó módon működő helyi termékbemutató üzlet megnyitását is felvállalhatja.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások (kiemelten a kereskedelmi egységek, illetve turisztikai attrakciók tulajdonosai, üzemeltetői)
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók

	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2023. III. negyedévtől folyamatosan
Finanszírozás	- Terület- és Településfejlesztési Operatív Program - Vidékfejlesztési Program - Egyéb európai uniós támogatások - Magyar Falu Program - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

Indikatív javaslatok

7.4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek ösztönzése

Intézkedés címe	4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek ösztönzése
Szakmai háttér és szükségletek	A helyi termelők és szolgáltatók működésének egyik nagy kihívása az értékesítés, azaz a fogyasztók megtalálása, megszólítása és vásárlásra ösztönzése. Ezt a hagyományos keretek között egyre nehezebb megvalósítani. A helyi terméket fogyasztók egyre kisebb arányban választják a megszokott vásárlási módokat, még akkor is, ha a piacon történő vásárlás néhány kor- és társadalmi csoportban reneszánszát éli. Azon jellemzően magasabb iskolai végzettségű és nagyobb jövedelemmel rendelkező személyek, akik értékelik és képesek is megvásárolni az esetenként drágább helyi termékeket, nyitottak az újtípusú vásárlási megoldásokra. Ilyen például a közösségi és az online értékesítés, amely elterjedtsége Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében egyelőre korlátozott.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja a helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet növelése az értékesítési lehetőségek bővítésével. Az innovatív értékesítési lehetőségek közül kiemelendő a közösségi értékesítés és a webshop. Ezek között van átfedés olyan értelemben, hogy gyakorlatilag minden közösségi értékesítés online alapokon nyugszik.

	Az online értékesítés első lépcsője egy informatív és átlátható honlap létrehozása, amely később webshop-funkcióval is bővíthető, ezt érdemes a közösségi média különböző felületein is megtámogatni (ennek során figyelembe kell venni az aktuális trendeket, valamint a célcsoport internethasználati szokásait). Webshop-ot – a relatíve nagy költségigény és az ezzel járó kockázatok miatt – akkor érdemes létrehozni, amikor megfelelő mennyiségű eladható készlet áll rendelkezésre, illetve a folyamatos utánpótlás biztosítható. Az online értékesítés történhet személyes átvétellel a termelő telephelyén vagy átvételi pontokon, illetve kiszállítással, emellett szóba jöhetnek eseti megrendelések vagy kvázi „előfizetéses” rendszerek. Ez utóbbi elsősorban az élelmiszerek esetében fordul elő, amikor egy vagy több termelő az idényjellegű terményekből, termékekből biztosít „kosarat” a vásárló számára, aki előre nem ismeri pontosan a vásárlása tartalmát. A közösségi értékesítés társadalmi szempontból több előnnyel is bír a szimpla webshop-okkal szemben: miközben alapvető funkciója egyértelműen a kereslet és a kínálat egymásra találása, olyan járulékos hatásokkal bír, mint a közösség- és bizalomépítés, valamint az alábbi közös értékeken alapuló emberi kapcsolódás: - közvetlen vásárlás a termelőtől, egymás megismerése, - friss szezonális termékek fogyasztása, - a szállításból és a raktározásból fakadó többletköltségek és környezetterhelések mérséklése, - a csomagolóanyagok használatának visszaszorítása, újrahasználható, visszaváltható, komposztálható csomagolás előnyben részesítése, - az élelmiszerhulladék mennyiségének mérséklése. A közösségi értékesítés legelterjedtebb formái a bevásárlókörök, kosár- vagy szatyorközösségek, ahol egy bizonyos termelő körtől lehet helyi termékeket vásárolni, és az előjegyzett termékeket egy bizonyos helyen és idősávban átvenni (esetenként kiszállítás is kérhető). Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata és partnerei ebben a folyamatban koordináló, kapcsolattartó, ösztönző és tanácsadó szerepkört tölthetnek be – szakmailag támogatva a bevásárló közösségek létrehozását, valamint az online

	értékesítést tervező helyi termelők és szolgáltatók ilyen irányú kezdeményezéseit.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2024-től folyamatosan
Finanszírozás	- Európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában

Intézkedés címe	4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában
Szakmai háttér és szükségletek	Elsősorban a közfoglalkoztatási programnak köszönhetően indult be intenzíven az a folyamat, hogy a települési önkormányzatok a szociális és oktatási intézményeikben egyre nagyobb mértékben használjanak fel helyi alapanyagokat. Ez azonban ma még leginkább a közfoglalkoztatottak által megtermelt, illetve előállított terményeket, termékeket jelenti, ami egyfelől fontos és hasznos a települési önellátás szempontjából, másfelől az alacsony közfoglalkoztatási bérezés miatt egyfajta

	mesterségesen fenntartott konkurencia van jelen a helyi termelőkkel és szolgáltatókkal szemben. Egyelőre kevéssé épült be a (köz)beszerzések rendszerében a helyi termékek és szolgáltatások előnyben részesíthetősége, jóllehet ezzel a vármegye területén maradhat az itt megtermelt jövedelem, ami az érintett vállalkozások versenyképességéhez és a munkahelyteremtéshez, -megőrzéshez is hozzájárulhat.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja, hogy a közszolgáltatások ellátása minél nagyobb mértékben épüljön helyi termelőkre és szolgáltatókra. Ennek érdekében célszerű úgy alakítani a (köz)beszerzési elveket, hogy a helyi önkormányzatok és intézményeik minél több helyi terméket és szolgáltatást tudjanak használni a közfeladataik ellátása során. Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata ezt a folyamatot azzal tudja támogatni és felgyorsítani, hogy egy javaslatcsomagot állít össze és küld el a települési önkormányzatok számára, amelyben pragmatikus tanácsokat fogalmaz meg a fenti irányelvek gyakorlati alkalmazására vonatkozóan. Az útmutatóban az ezzel járó szervezeti előnyöket, valamint a magasabb szintű települési, vármegyei makrogazdasági és össztársadalmi szintű hasznokat is célszerű bemutatni a motiváltság és elköteleződés növelése érdekében. A létrehozandó vármegyei szintű online kataszterben érdemes jelölni azokat a helyi termelőket és szolgáltatókat, amelyek alkalmasak közületek kiszolgálására is. Tipikus helyi termékek, amelyeket a települési önkormányzatoknak és intézményeiknek érdemes lehet igénybe venni: - közétkeztetésben használt alapanyagok (előnyben részesítve az ökológiai gazdálkodásból származó alapanyagokat), - higiéniai és tisztítószerek, - kisértékű irodai eszközök, papíripari termékek, - bútorok, - műanyagipari termékek. A termékek mellett érdemes arra is figyelmet fordítani, hogy a szolgáltatásokat is helyi vállalkozásoktól szerezzék be (pl. takarítás, festés, őrzés-védelem, parkgondozás stb.).

	A későbbiekben a célcsoporti kör bővíthető egyéb közszférabeli szervezetekkel, egyházi és civil szervezetekkel, valamint vállalkozásokkal is, ami által lényegesen nagyobb hatás érhető el. Mindezt úgy kell végrehajtani, hogy a beszerzések megfeleljenek az európai uniós versenyjogi szabályozásnak is.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Kisvárdai Szakképzési Centrum - Mátészalkai Szakképzési Centrum - Nyíregyházi Szakképzési Centrum - Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság - Széchenyi Programiroda Nyíregyháza - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások - Civil szervezetek
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - Közfeladatokat ellátó szervezetek
Ütemezés	2024-től folyamatosan
Finanszírozás	- Közfeladatokat ellátó szervezetek saját forrása

7.4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban

Intézkedés címe	4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban
Szakmai háttér és szükségletek	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye egyedi, bár Európai szinten nem egyedülálló turisztikai kínálattal rendelkezik, amely elsősorban a kulturális, az egyházi és az aktívturizmushoz kapcsolódó attrakciókra épül. Az elmúlt években folyamatosan bővült a vonzerők köre, valamint javult a kiegészítő szolgáltatások kínálata is, amely együtt járt – részben a COVID-19 járvány határon átnyúló utazási korlátozásai miatt – a belföldi vendégforgalom növekedésével. Azonban a vármegye helyi termék- és szolgáltatási kínálata, a hagyományos mesterségek megismerése nem épült be szervesen sem a vármegye turisztikai arculatába, sem magába az idegenforgalmi kínálatba. Mindeközben az tapasztalható, hogy egyes hazai turisztikai térségek hatásosan alkalmazzák ezt az eszközt vonzerejük növelésére és turisztikai kínálat diverzifikálására. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye és az érintett turisztikai térség vonatkozásában figyelembe kell venni bizonyos hátráltató tényezőket is: - az egyértelmű üzenetek megfogalmazását és közvetítését megnehezíti a turisztikai térség nem egységes és egyértelmű arculata, valamint a célcsoport differenciáltsága, - országos és – a szomszédos országok határmenti területeinek kivételével – nemzetközi viszonylatban is versenyhátránynak számít a desztináció kedvezőtlen elérhetősége, - jelenleg esetlegesnek tekinthető a kapcsolat a helyi termelők körében, valamint a helyi termelők és a szállás- és vendéglátóhelyek között, miközben a helyi termelők számos rendszerszintű versenyhátránnyal szembesülnek (pl. részleges szaktudás, vállalkozói ismeretek hiánya, generációváltás elmaradása, korlátozott pénzügyi és humánerőforrások).
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja a Tokaj és Nyíregyháza turisztikai térség adottságaira építve minél nagyobb mértékben integrálni a helyi termékeket és szolgáltatásokat, a megőrzendő hagyományos mesterségeket a turisztikai kínálatba. Fontos, hogy Szabolcs-

	Szatmár-Bereg vármegye belső táji tagozódása további lehetőségeket teremt a térségspecifikus kínálat összeállítására, amely a négy turisztikai desztináció (Szatmár-Beregi kultúrtáj, Nyírségi turisztikai gyűrű, Nyíri Mezőségi idegenforgalmi tengely, Rétközi turisztikai tengely) egyedi adottságaira építhet. Az alábbi tevékenységek megvalósítása javasolt annak érdekében, hogy a helyi termékeket hatékonyan integrálni lehessen a turisztikai kínálatba: - Helyi termékek értékesítése a turisztikai attrakcióknál, - Helyi termékek felhasználása és értékesítése a szállás- és vendéglátóhelyeken, - Különböző árfekvésű termelői csomagok, ajándékkosarak összeállítása, - Hagyományos ételek újragondolása és beépítése a gasztronómiai kínálatba, - Helyi termékek (kizárólagos) megjelenése vásárokon, fesztiválokon, - Tematikus útvonalak és rendezvények létrehozása, megerősítése, - Turisztikai kártyarendszer bevezetése és a helyi termelők, szolgáltatók integrálása (pl. kedvezmények biztosításával), - Gasztronómiai kirándulások, élményfőzések szervezése, - Termelői piacok turisztikai vonzerővé fejlesztése és promóciója, - Helyi termékek integrálása a MICE-turizmusba[31].
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Szállás- és vendéglátóhelyek - Turisztikai attrakciók tulajdonosai és üzemeltetői - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok

[31] A mozaikszó az üzleti célú turisztikai események angol megfelelőiből áll: Meetings, Incentives, Conferences, and Exhibitions (értekezletek, jutalomutak, konferenciák, kiállítások).

	- Tourinform irodák, TDM szervezetek és egyéb turisztikai szervezetek - Vállalkozások
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2024-től folyamatosan
Finanszírozás	- Európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.5 Egységes vármegyei szintű helyi termék- és szolgáltatásmarketing

2023-ban elindítható intézkedések

7.5.1 Fogyasztásösztönzési kampányok

Intézkedés címe	5.1 Fogyasztásösztönzési kampányok
Szakmai háttér és szükségletek	Kérdőíves felmérések eredményei azt mutatják, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakosai viszonylag könnyen fel tudnak sorolni néhány jellegzetes helyi terméket (pl. alma, dinnye, meggy, szilva, burgonya, káposzta, édesburgonya, méz, tejtermékek és húsáru, szilvalekvár és -pálinka), amelyek a vármegyével azonosíthatók, de ezek beszerzési lehetőségeit nem vagy kevéssé ismerik. Leggyakrabban piacokon vásárolnak általuk helyinek ítélt termékeket, de ahogy korábban már bemutatásra került, a piacokon kínált áruk jelentős része nem tekinthető helyi terméknek. Azok, akik nem szoktak helyi termékeket vásárolni, drágának és nehezen beszerezhetőnek tartják ezeket az árukat (többlet időt, energiát és esetenként utazást igényel), emellett push-faktorként jelentkezik az is, hogy sok esetben nem lehet bankkártyával fizetni. A helyi termékekhez és szolgáltatásokhoz kapcsolódó előítéleteket mindenképpen le kell bontani.

	Jóllehet a lakosok többsége szokott helyi terméket vásárolni, általánosságban hiper- és szupermarketekben, illetve a közepes városokban is megtalálható diszkontláncokban szerzik be az élelmiszereket (egyedül a zöldség-gyümölcs termékkategóriában szerepel első helyen a piac). A helyi termékeknél a személyességnek nagy jelentősége van: a potenciális fogyasztók jellemzően ismerősöktől és maguktól a termelőktől szerzi be a szükséges információkat, interneten és egyéb forrásból egyelőre viszonylag kevesen tájékozódnak, azaz van mozgástér a központilag koordinált és innovatív marketing, valamint az online promóció területén. Míg a helyi lakosság tudatosítása a hétköznapi fogyasztói kosárba tartozó termékek folyamatos kereslete miatt szükséges, addig a kifejezetten egyedi, a vármegyére jellemző termékeket inkább a turisták keresik, akik számára más típusú üzenetek szükségesek.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja a minőségi helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet tartós növelése a tömegtermékekkel szemben a fogyasztói magatartás pozitív befolyásolásával. Ennek eszköze egy részletes piackutatáson alapuló, alaposan megtervezett és tudatosan végrehajtott diverzifikált marketingkampány, amely illeszkedik a célcsoportok jellemzőihez (vásárlási szokások, információszerzés csatornái, rendelkezésre álló jövedelem, árérzékenység, életkor stb.). A helyi termékekbe beleértendők a hagyományos ételek és azok elkészítési módja is, ami identitáserősítő tényezőként is funkcionál. Az alábbi fogyasztói szegmensekre érdemes kiemelt figyelmet fordítani: - kisgyermekes háztartások, akik számára elsődleges szempont az egészséges élelmiszerek beszerzése, - középkorú, magasan képzett és kedvező jövedelmi helyzetben lévő háztartások, akik fogyasztási döntéseik meghozatalanál nem elsődlegesen az árat, hanem a beltartalmi értékeket, valamint a társadalmi-környezeti hatásokat is nagyobb mértékben figyelembe veszik, - a Z-generációba tartozó személyek, akik sokkal érzékenyebbek a fenntarthatósággal kapcsolatos témákra, mint az idősebb korosztályok tagja,

	- a 14 éven aluliak, akik játékos formában könnyebben magukévá teszik az egészség- és környezettudatos szemlélet, és családtagjaik befolyásolása révén közvetetten nagyobb hatást tudnak elérni, - turisták, akik a helyi termékek és szolgáltatások által jobban megismerhetik Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyét, és itt-tartózkodásuk idején többnyire magasabb költési hajlandósággal jellemezhetők. A célcsoportok számára olyan rövid, tömör, informatív, figyelemfelkeltő és vizuális üzeneteket kell eljuttatni, amelyek nemcsak egyértelműen hangsúlyozzák a helyi termékek és fogyasztásának előnyeit, hanem cselekvésre, azaz vásárlásra ösztönzik őket – kihangsúlyozva a magas minőség jelentőségét az alacsony árfekvéssel szemben. Az üzenetek megfogalmazása során nagy hangsúlyt kell fektetni a logóra, a védjegyre (ha rendelkezésre áll), hogy a célcsoport minél nagyobb része ismerje és keresse az egyedi jelzéssel ellátott termékeket – ez az alapja a vármegyei szintű márkaépítésnek. Alkalmazható eszközök: - direkt marketing (reklámlevelek, televíziós, rádiós és internetes hirdetés, írásos anyagok, kiadványok, brosúrák, szórólapok, plakátok), - szemléletformáló rendezvények szervezése (pl. kóstoltatás, falusi asztal, gazdatúra, iskolai egészségnapok, élményfőzések, hagyományos mesterségek bemutatása és kipróbálása), - szakmai kiállításokon és vásárokon való részvétel, ami lehetővé teszi a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei termelők és termékek bemutatkozását és promócióját, valamint üzleti kapcsolatok kialakítását is, - fesztiválokon való részvétel, ahol a célcsoport tagjai közvetlenül elérhetők és árusításra is lehetőség nyílik, - online marketing, figyelembe véve a célcsoportok által elsődlegesen használt platformokat, közösségi média felületeket, - véleményformáló személyek bevonása, akik hatékonyan tudják befolyásolni a célcsoportok fogyasztási szokásait,

	- a storytelling módszer alkalmazása, amely élményszerűvé és személyessé teszi a helyi termékek és szolgáltatások fogyasztását, a hagyományos mesterségek megőrzését, - a helyi termékek vásárlásának és a helyi identitás erősítésének gyakorlati összekapcsolása (pl. minden megvásárolt helyi termék árából egy meghatározott összeg vagy arány egy konkrét vármegyei célra fordítandó, ami lehet valamilyen vármegyei hatókörű, fejlesztés, kezdeményezés vagy szervezet támogatása). Az optimális marketing-mix összeállítását és végrehajtását javasolt egy éves marketingmunkatervben megtervezni. Mindehhez elengedhetetlen a helyi termelők és szolgáltatók, valamint a marketingkommunikációban résztvevő szervezetek összefogása, tevékenységeik összehangolása és egy általános szakmai koordináció.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Kisvárdai Szakképzési Centrum - Mátészalkai Szakképzési Centrum - Nyíregyházi Szakképzési Centrum - Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság - Széchenyi Programiroda Nyíregyháza - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások

	Civil szervezetek
Célcsoportok	- A partnerek között felsorolt szervezetek - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2023. II. negyedévtől folyamatosan
Finanszírozás	- Terület- és Településfejlesztési Operatív Program - Vidékfejlesztési Program - Egyéb európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

Indikatív javaslatok

7.5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása

Intézkedés címe	5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása
Szakmai háttér és szükségletek	Az új Közös Agrárpolitika kialakítása során feltárták, hogy a fogyasztók ismerete viszonylag hiányos a helyi termékekkel és a védjegyekkel kapcsolatosan, ezért kiemelt európai uniós szintű cél a minőségbiztosítási és -tanúsítási rendszerek bevezetése és alkalmazása, valamint a fogyasztói/felhasználói tájékoztatás biztosítása. Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében – elsősorban az agrárhagyományokra építve – már jelenleg is számos helyi termelő és szolgáltató működik széleskörű kínálatot biztosítva a lakosság és az ide érkező turisták számára. Azonban a helyi termékek és szolgáltatások ismertsége alacsony, többek között amiatt, mert egymástól elszigetelten jelennek meg, sok esetben az adott településen sem ismerik a helyi kínálatot – ez pedig alapvetően befolyásolja a termékek és szolgáltatások értékesítési volumenét. Az online kataszter megteremtheti az alapját egy jól kategorizált és átlátható helyi termék- és szolgáltatási kínálatnak, de ez még nem eredményez napi szintű láthatóságot, általános ismertséget

	és széleskörű bizalmat – mindennek alapja egy vármegyei szintű védjegyrendszer kialakítása lehet.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés magasabb szintű célja a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye területén előállított és kínált helyi termékek és szolgáltatások fogyasztásának ösztönzése a védjegyrendszer kialakítása által, ami egy magas minőséget is garantál a potenciális fogyasztók számára. A védjegy egy iparjogvédelmi kategória, amely a termékek és szolgáltatások azonosítására és megkülönböztetésére szolgáló árujelző. Tartalmazhat betűt, számot, szót, rövidítést, ábrát és ezek grafikai kombinációit. A védjegyet kizárólag az használhatja, aki bejegyeztette, valamint akinek a védjegy tulajdonosa – meghatározott feltételek teljesítése esetén – engedélyezi. A védjegyet egy adott országban lehet bejegyezni, ami 10 éves és 10 évenként megújítható oltalmat eredményez. Ezt követően egy egyszerű bejelentéssel nemzetközi védettség szerezhető. Mind a hazai, mind a nemzetközi védelem illetékfizetési kötelezettséggel jár. A védjegyrendszer alapja egy, a vármegye értékeit és vízióját magában foglaló és visszatükröző komplett arculat kialakítása jelszóval, logóval és a logóval ellátott marketingeszközökkel (pl. vászontáska, papírtáska, papírzacskó, termékcsomagolási megoldások). Ezt követi a teljesítendő minőségi feltételeket és termékleírásokat tartalmazó működési szabályzat megalkotása. A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei védjegyrendszerbe olyan termékeket javasolt bevonni, amelyek amellett, hogy megfelelnek valamennyi jogszabályi előírásnak, magas minőséget képviselnek, előállításuk transzparens és alkalmasak arra, hogy a vármegyei értékeket közvetítsék. Ehhez egy átgondolt, komplex minőségbiztosítási rendszer megalkotása is indokolt. A szervezeti keretrendszer alapja egy védjegyiroda, amely befogadja, adminisztrálja és auditálja a helyi termelőket és termékeket. Ezt követően egy bírálóbizottság dönt a védjegyhasználati jog megítéléséről. Önmagában a védjegyrendszer és az ezzel járó ismertség nem feltétlenül jelent kellő vonzerőt a helyi termelők számára, ezért meg kell teremteni egyfajta motivációs rendszert is, amelynek

	lényege, hogy a védjegy használói bizonyos esetekben előnyhöz juthatnak (pl. pályázatok értékelésénél többletpontot kaphatnak, nagyobb eséllyel jelenhetnek meg helyi termék boltokban, helyi termék polcokon, önkormányzati beszerzéseknél). A vármegyei védjegy mint földrajzi árujelző az elsődleges funkciók (minőség garantálása, kereslet növelése) mellett fontos eszköz a lakosság identitástudatának, kötődésének megerősítésében, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye arculatának pozitívabbá formálásában. A védjegyrendszer felállítása egy hosszú és jelentős erőforrásokat igénylő feladat, emiatt kialakítása és fenntartása elköteleződést követel valamennyi érintett részéről, előzetesen érdemes megvizsgálni és értékelni a már működő rendszerek (pl. Magyar Termék Védjegy[32], Kiváló Minőségű Élelmiszer[33], Nemzeti Parki Termék Védjegy[34]) mechanizmusait.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Nyíregyházi Egyetem - Északi Agrárszakképzési Centrum - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - LEADER akciócsoportok - Települési önkormányzatok - Vállalkozások - Civil szervezetek

[32] https://amagyartermek.hu/
[33] https://kme.hu/
[34] https://www.hnp.hu/hu/szervezeti-egyseg/igazgatosag/1667/npt-vedjegy-felhivas-?fbclid=IwAR056vGNXZn-piCCm6QzK-DnLuYE7ad-z391zKbm_G3f0ZngcpWd7DRPWOk

Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága - A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2025-től folyamatosan
Finanszírozás	- Európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

7.5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása

Intézkedés címe	5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása
Szakmai háttér és szükségletek	Kérdőíves felmérések eredményei azt mutatják, hogy Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakosai viszonylag könnyen fel tudnak sorolni néhány jellegzetes helyi terméket (pl. alma, dinnye, meggy, szilva, burgonya, káposzta, édesburgonya, méz, tejtermékek és húsáru, szilvalekvár és -pálinka), de a konkrét termékek és termelők ismerete kevéssé jellemző. Jóllehet az elektronikus kataszter lehetővé teszi a helyi termékek bemutatását, a személyes kapcsolatnak és bizalomnak nagy jelentősége van a tényleges vásárlási döntések meghozatalában. Ha a potenciális vásárló – legyen szó akár vármegyei lakosról, akár turistáról – nem tud megbizonyosodni a termék minőségéről (kézbe venni, megkóstolni azt), akkor a vásárlás esélye csökken.
Intézkedés tartalma, tevékenységek	Az intézkedés célja a vármegyei helyi termékek és szolgáltatások iránti kereslet tartós növelése egy állandó bemutatóterem létrehozásával. A vámegyei helyi termék bemutatóterem ideális helyszíne Nyíregyháza belvárosának egy vonzó és gyalogosok által intenzíven használt része, amely mind a lakosok, mind a turisták által könnyen megközelíthető. Első körben javasolt olyan termékeket bemutatni, amelyek már rendelkeznek valamilyen védjeggyel vagy egyéb, a minőséget garantáló jelzéssel, így

	megteremthető a bizalom az érintett termékek iránt, illetve a minőségellenőrzéssel kapcsolatos felelősség és költség sem terheli az üzemeltetőt. A vármegyei védjegyrendszer elindulását követően egyértelműen előnyben részesíthetők az azzal rendelkező termékek. A bemutatóterme működtetése többféleképpen elképzelhető, az alábbi szervezetek jöhetnek szóba üzemeltetőként: - egy, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata tulajdonában álló nonprofit vállalkozás, - egy releváns civil, érdekvédelmi vagy egyéb szervezet, amely közvetlen kapcsolatban áll a helyi termelőkkel. A bemutatóterem 1,5-2 státusszal hatékonyan működtethető akár hétvégi nyitvatartással is. A hely otthont adhat szakmai és szemléletformáló rendezvényeknek, termékbemutatóknak, kóstolóknak – ezáltal jobban megismerhetik a fogyasztók a vármegyei termelőket és kínálatukat. Hosszú távon célként fogalmazható meg, hogy a bemutatóterem értékesítési helyszínként is működjön nonprofit jelleggel – közvetett módon hozzájárulva a védjegyrendszer fenntartásához is. Kihasználva a határmenti fekvést és az erős határon átnyúló kapcsolatokat, kölcsönösen bemutathatók a szomszédos megyék jellegzetes, minőségi termékei is.
Lehetséges felelős szervezetek és bevonandó partnerek	- Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata - Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága - Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara - Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság - Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat - Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság - Civil szervezetek
Célcsoportok	- Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei helyi termelők és szolgáltatók - Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye lakossága

	- A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyébe érkező turisták
Ütemezés	2024-től folyamatosan
Finanszírozás	- Európai uniós támogatások - Állami forrás - Saját forrás, amennyiben rendelkezésre áll

Az alábbi ábra összefoglalóan mutatja be a Stratégia teljes cél- és eszközrendszerét – valamennyi célkitűzést, prioritást és intézkedést magában foglalva.

6. táblázat: A Stratégia cél- és eszközrendszere

JÖVŐKÉP	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye a helyi termékek széleskörű kínálatát nyújtja az itt élők és a turisták számára, ami lehetővé teszi a hagyományos eljárások és a tapasztalatok átörökítését, valamint az identitás és a társadalmi kohézió megerősítését, valamint szervesen beépül a vármegye arculatába. A helyi termelők összefogásban kínálják magas minőségű termékeiket: az előállítás, a raktározás, a szállítás és az értékesítés is koordinált keretek között zajlik. A helyi termékek iránti növekvő kereslet stabil fejlődési pályát jelent a vármegye agrárvertikumában és egyéb releváns gazdasági szektorokban érintett szereplők számára – segítve az önellátásra való törekvést, a rövid ellátási láncok kiépítését és megerősítését, ezzel együtt pedig mérsékli a környezeti terhelést.				
STRATÉGIAI CÉLOK	S1. A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK MINŐSÉGÉNEK EMELKEDÉSE	S2. BŐVÜLŐ HELYI TERMÉK- ÉS SZOLGÁLTATÁSI KÍNÁLAT	S3. NÖVEKVŐ KERESLET A HELYI TERMÉKEK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK IRÁNT		
HORIZONTÁLIS CÉLOK	H1. DIGITALIZÁLTSÁG ERŐSÖDÉSE				
	H2. KLÍMASEMLEGESSÉG ÉS KLÍMAADAPTÁCIÓ				
	H3. TERÜLETI KIEGYENLÍTŐDÉS ÉS VIDÉKFEJLESZTÉS				
PRIORITÁSOK	1. A helyi termékek portfóliójának egységesítése és bővítése	2. A helyi termelői kapacitás bővítése	3. A helyi termelők vállalkozói készségének fejlesztése	4. A helyi termékek értékesítési lehetőségeinek bővítése	5. Egységes vármegyei szintű helyi termék marketing
INTÉZKEDÉSEK	1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése 1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése 1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése	2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése 2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése	3.1 Helyi termékfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása 3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése, az innováció ösztönzése	4.1 Helyi termékpiacok fejlesztése 4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése 4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek bővítése 4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában 4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban	5.1 Fogyasztás-ösztönzési kampányok 5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása 5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása

Forrás: saját szerkesztés

8 A STRATÉGIA MEGVALÓSÍTÁSA

8.1 Szervezeti keretek

A Stratégia végrehajtásához hatékonyan kialakított működési keretrendszer szükséges, amelynek alapjait a Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei paktum lefektette. A Paktumirodán belül kijelölésre került egy **helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési koordinátor**, akinek fő feladatai jelenleg az alábbiak:

- Elvégzi a projekt megvalósításával összefüggésben Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében – kivéve Nyíregyháza megyei jogú város közigazgatási területét – a helyi termékek, szolgáltatások feltárásával, az eredmények adatbázisban történő rögzítésével, annak naprakészen tartásával kapcsolatos feladatokat.
- Közreműködik a helyi termékek, szolgáltatások, illetve helyi mester, mesterség elektronikus kataszterének kialakításában.
- Közreműködik a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégia kidolgozásában.
- Részt vesz az elfogadott helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégiában foglalt célok megvalósításában.
- Részt vesz a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéshez kapcsolódó rendezvények, workshopok, fórumok, konferenciák megvalósításában.
- Részt vesz helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéshez kapcsolódó rendezvényeken akár munkaidőn kívül is.
- Közreműködik a projekt keretében készülő, a helyi termékek feltárásával és azok fejlesztésével kapcsolatos kiadványok tartalmi összeállításában.
- Részt vesz a Paktumiroda szakmai tevékenységének megvalósításában.

Az intézkedések leírásában számos olyan tevékenység szerepel, amelynek megvalósítása a koordinátor hatáskörébe tartozik, illetve tartozhat.

Ezzel párhuzamosan a paktumszervezeti tagok is bevonhatók a Stratégia céljainak elérését támogató folyamatokba. Valamennyi intézkedés esetében azonosításra kerültek azon szervezetek, amelyek közreműködhetnek azok végrehajtásában – az alábbiakban részletesen feltárjuk, hogy az egyes szervezetek, szervezeti típusok milyen felelősséget vállalhatnak, illetve milyen előnnyel járhat a részvételük a folyamatban (a bemutatott szereplők képviselői meghívásra kerültek a stratégiaalkotó workshopokra is).

Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzata a paktumprojekt keretében önként vállalt feladatként segíti a helyi termékek és szolgáltatások fejlesztési, értékesítési és marketing folyamatát, mozgósítja és motiválja a vármegyei szereplőket, valamint egyeztet a magasabb szintű döntéshozói, szakpolitikai szervezetekkel is.

A **Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Kormányhivatal** szerepe nemcsak konzorciumi partnerként megkerülhetetlen, hanem amiatt is, mert számos területen rendelkezik szakhatósági illetékességgel, amelyek közül a Stratégia szempontjából legfontosabbak az Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztály, az Agrárügyi Főosztály, az Élelmiszerlánc-biztonsági és Állategészségügyi Főosztály, a Foglalkoztatási, Foglalkoztatás-felügyeleti és Munkavédelmi Főosztály, a Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Hulladékgazdálkodási Főosztály, valamint a Közlekedési, Műszaki Engedélyezési és Fogyasztóvédelmi Főosztály.

A **kamarák** az általános érdekképviseleti feladataik ellátása mellett hatékonyan közreműködhetnek a vállalkozások, azon belül pedig kifejezetten a helyi termelők és szolgáltatók elérésében és mozgósításában. A Nemzeti Agrárgazdasági Kamara Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazgatósága, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Kereskedelmi és Iparkamara ösztönözheti és összefoghatja a vármegye területén felmerülő (mező)gazdasági kezdeményezéseket, szakmailag segítheti a vállalkozások képességeinek és készségeinek fejlesztését, közvetítheti igényeiket és szükségleteiket a magasabb döntéshozói szint felé.

Az **oktatási és képzőintézmények** (kiemelten a Nyíregyházi Egyetem, az Északi Agrárszakképzési Centrum, a Kisvárdai Szakképzési Centrum, a Mátészalkai Szakképzési Centrum és a Nyíregyházi Szakképzési Centrum) egyrészt a szükséges szakmai tudással rendelkező munkaerő általános biztosításában tudnak aktív szerepet vállalni, másrészt részt tudnak venni a kifejezetten a helyi termelőket és szolgáltatásokat célzó képzési programok fejlesztésében és végrehajtásában, harmadrészt a kutatás-fejlesztés területén lehet meghatározó szerepük (különösen a Nyíregyházi Egyetemnek).

A helyi termék és szolgáltatásfejlesztés egyik fő alkotóeleme és egyben pozitív hatása is a természeti környezet és annak megóvása. Ennek illetékese a **Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatóság**, amely alaptevékenysége ellátása mellett hatékonyan részt tud venni a helyi termelők és szolgáltatók célirányú képzésében, segítheti a márkázást és a vármegye helyi termékei számára értékesítési lehetőséget is biztosíthat látogatóközpontjaiban és egyéb releváns attrakcióknál. A Nemzeti Parki Termék Védjeggyelkapcsolatos tapasztalatainak megosztásával hozzájárulhat a vármegyei szintű védjegyrendszer kialakításához is.

A **Széchenyi Programiroda** a magyar fejlesztéspolitika meghatározó szereplőjeként részt vesz egyes európai uniós és hazai költségvetési forrásokra támaszkodó fejlesztési programok tervezésében, illetve végrehajtásában. A nyíregyházi iroda munkatársai mind az ágazati, mind a közvetlen uniós programokkal kapcsolatban komplex szolgáltatásokkal tudják segíteni a helyi termelőket és szolgáltatókat is.

A **Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat** célja a vidékfejlesztésben érintett (ön)kormányzati és társadalmi szervezetek, szakmai testületek, gazdasági szervezetek információs és együttműködési hálózatba szervezése és tevékenységük összehangolása a vidék társadalmi-gazdasági fejlődése, a felzárkóztatás, valamint a támogatási források hatékony felhasználása érdekében. A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyei területi felelős többek között információs

szolgáltatás nyújt, bővíti a szakmai hálózatot, gyűjt és megoszt jógyakorlatokat, valamint támogatja a vidékfejlesztési projektötletek megvalósítását.

A **Nemzeti Művelődési Intézet Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Igazgatóság** célja a közművelődési feladatellátás biztosítása a helyi társadalom- és gazdaságfejlesztés szolgálatában. A szervezet – a közösségi művelődést a társadalmi, gazdasági, humán fejlesztések egyik meghatározó eszközrendszereként értelmezve – küldetésének tekinti, hogy a közösségeket képessé tegye saját értékeik felismerésére és az ebből adódó lehetőségek kihasználására, valamint ennek támogatására képzések, tudásmegosztó alkalmak és képzésfejlesztés révén megfelelő szakmai utánpótlást is biztosítson. Szerepe ezen kívül az egyedi helyi termékek azonosításában és fejlesztésében lehet.

A **LEADER akciócsoportok** jelentős vidékfejlesztési támogatás fölött diszponálnak. Helyi fejlesztési stratégiájuk megalkotása és megvalósítása során kiemelt figyelmet és pénzügyi forrást fordíthatnak a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéssel kapcsolatos feladatokra. Helyi kapcsolatrendszerük mozgósításával nagymértékben hozzájárulhatnak a vármegyében felhalmozott tudás és tapasztalat megosztásához.

A **települési önkormányzatok** kiemelt szerepet töltenek be a helyi gazdaságfejlesztésben – többek között az alapvető infrastruktúrák létrehozásával és fenntartásával kiegyensúlyozott és kiszámítható feltételeket teremt a vállalkozások számára (pl. a közlekedési és a közműhálózat kiépítésével), támogathatják a kkv-szektor, ezen belül a helyi termelők és szolgáltatók működését (pl. telephely biztosításával, beszállítói kapcsolatok kialakításának ösztönzésével), segíthetik a helyi termékek és szolgáltatások promócióját és értékesítését (pl. fogyasztásösztönző kampányokkal, termelői piac működtetésével). Emellett az önkormányzatok a helyi termékek és szolgáltatások keresleti oldalán is megjelenhetnek (egyéb közszférabeli szervezetek mellett).

A **gazdasági szereplők** közvetlen megszólítása és bevonása a Stratégia megvalósításába több szempontból is megkerülhetetlen: egyrészt a helyi termelők és szolgáltatók az egész folyamat közvetlen célcsoportjának számít, másrészt azokra a vállalkozásokra is kiemelt figyelmet kell fordítani, amelyek a helyi termékek potenciális felvásárlói, feldolgozói és értékesítői lehetnek (pl. feldolgozóipari cégek, szállás- és vendéglátóhelyek, turisztikai attrakciók üzemeltetői, kereskedelmi egységek tulajdonosai és üzemeltetői).

A **civil szervezetek** megkerülhetetlen szereplők a helyi termékekhez, szolgáltatásokhoz kapcsolódó értékek, hagyományok megőrzésében és ezzel együtt a helyi identitás- és közösségfejlesztésben, emellett a fogyasztói oldalon is megjelenhetnek példaképpen bevásárló közösségek formájában. Jellemző az is, hogy egyfajta együttműködési, integrációs folyamatként maguk a helyi termelők is civil szervezetekbe tömörülnek egy-egy ágazatban – többnyire az országos szervezet regionális, vármegyei, térségi vagy helyi szintű csoportosulásaként (pl. méhészek, juh- és kecsketenyésztők, gyümölcstermesztők).

8.2 Pénzügyi keretek

A Stratégiában azonosított intézkedések megvalósításához érdemes egy optimális forráskombinációt összeállítani elsősorban az európai uniós támogatásokra és az állami forrásokra építve.

Az **európai uniós** támogatásokat részben még a 2014-2020 közötti, de nagyobbrészt (főleg az indikatív javaslatok esetében) már a 2021-2027 közötti időszak Partnerségi Megállapodásához kapcsolódó operatív programok biztosíthatják. Ezen belül kiemelkedik Terület- és Településfejlesztési Operatív Program [Plusz] (TOP [Plusz]), amely nemcsak a vármegyei paktumprojektek számára biztosít támogatási forrásokat, hanem a piacfejlesztésekhez, a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztéshez közvetett módon kapcsolódó turisztikai attrakciófejlesztésekhez, valamint a vállalkozások működését indirekt módon elősegítő infrastrukturális és egyéb feltételek biztosításához is. Emellett megemlítendő a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program Plusz (GINOP Plusz), amely a vállalkozói fejlesztéseket szolgálja, továbbá hangsúlyos a Közös Agrár Politika hazai leképeződését biztosító Nemzeti Stratégiai Tervhez kapcsolódó agráriumi és vidékfejlesztési források – ez utóbbiból részesülnek a LEADER akciócsoportok is. Ezeken kívül a COVID-19 járvány utáni Európa újjáépítését szolgálja a Next Generation EU elnevezésű program, amelyből előreláthatólag 16,2 milliárd eurónyi forrásra lesz jogosult Magyarország. Ennek központi eleme a Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz, amelynek felhasználását Magyarország Helyreállítási és Alkalmazkodási Terve alapozza meg. A HET fő komponensei közül az következők kapcsolódnak valamelyest a Stratégiához: magasan képzett, versenyképes munkaerő, felzárkózó települések, vízgazdálkodás, az energia – zöld átállás, átállás a körforgásos gazdaságra.

Az EU további forrásokat is biztosít, amelyek – együttműködve határon túli partnerekkel – igénybevehetők a Stratégia egyes résztevékenységeinek megvalósítására:

- Transzancionális programok (pl. Interreg Danube Transnational Program, Interreg Central-Europe Programme, Interreg Europe Programme),
- Határmenti programok (Románia-Magyarország, Románia-Szlovákia, Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna),
- Közvetlen brüsszeli kiírású programok (pl. Horizon 2020, Europe for Citizens).

Hazai finanszírozási források, állami fejlesztési előirányzatok főként az EU-s támogatások hazai társfinanszírozásaként jelennek meg. A kizárólag magyar költségvetésből finanszírozott támogatási programok száma és keretösszege jelenleg nem ismert teljes mértékben, de Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye szempontjából kiemelendő a Magyar Falu Program, amely elsősorban a vidéki népességmegtartó erő növelésére és a kistelepülések fejlesztésére fókuszál. Emellett a települések számíthatnak dedikált forrásokra – célzottan egy-egy beavatkozás előkészítésére és/vagy megvalósítására is.

A saját források tekintetében limitált a partnerek lehetősége egyrészt a saját hatáskörben realizálható bevételek szűkössége, másrészt a válság nyomán megjelenő pénzügyi kihívások

miatt. Ettől függetlenül lehetnek olyan szereplők (elsősorban a gazdasági szervezetek között), akik képesek és hajlandók pénzügyi erőforrásokat áldozni egyes beavatkozások (pl. telephelyfejlesztések, képzések, értékesítési csatornák kialakítása, marketing) megvalósítására. Emellett korlátozott mértékben saját bevételek generálhatók például a védjegyrendszer fenntartása során.

8.3 Ütemterv

Valamennyi intézkedés leírásánál indikatívan meghatározásra került, hogy mikor érdemes és reális elkezdeni a végrehajtást – figyelembe véve a tevékenységek logikai és szakmai egymásra épülését, a megvalósítás külső körülményeit, valamint mozgósítható financiális és humán kapacitásokat. Mindezek alapján – egy átgondolt ütemezés mentén – 2023-ban a következő intézkedések indíthatók el, amennyiben rendelkezésre állnak a szükséges pénzügyi és humán erőforrások:

1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése

1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése

2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése

3.1 Helyi termékfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása

4.1 Helyi termékpiacok fejlesztése

4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése

5.1 Fogyasztás-ösztönzési kampányok

A hosszú távú indikatív ajánlások potenciális megvalósításának ütemezését a későbbiekben lehet pontosítani, a jelenleg rendelkezésre álló információk alapján a következő menetrend javasolható, amennyiben rendelkezésre állnak a szükséges források:

2024-ben elkezdhető intézkedések:

1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése

2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése

3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése, az innováció ösztönzése

4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek bővítése

4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában

4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban

5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása

2025-ben elkezdhető intézkedések:

5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása

8.4 Monitoringrendszer

A monitoring és értékelési tevékenység kialakításánál kiindulási alapként indokolt figyelembe venni a vármegyei foglalkoztatási paktum monitoringrendszerét, ezért a Működési és Monitoring Kézikönyvben foglaltak iránymutatók a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési tevékenységek esetében is – azzal az előfeltevéssel, hogy jelen Stratégia megvalósíthatóságát számos olyan külső körülmény befolyásolhatja, amelyre Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegye Önkormányzatának és partnereinek csak korlátozott hatása lehet. A monitoring és értékelés a Stratégia előrehaladásáról, valamint a célok elérését szolgáló intézkedések hatásáról szolgáltat adatokat. A jól meghatározott, folyamatos monitoring és értékelési tevékenység javítja a tervezési folyamat és az intézkedések végrehajtásának hatékonyságát, elősegíti az erőforrások optimális felhasználását, illetve tapasztalatokat biztosít a jövőbeli tervezéshez és a Stratégia keretében meghatározott intézkedések szükség szerinti módosításához.

A monitoring és értékelés két különböző, egymással nem helyettesíthető, de egymást kiegészítő fogalom:

- az előbbi az intézkedések végrehajtásához kapcsolódó számszerű információk folyamatos gyűjtése és nyomonkövetése az elért eredményekre, a költségekre, a kockázatokra, a minőségre, a kommunikációra, az ütemezésre és a változások követésére fókuszálva;
- az utóbbi az intézkedések átfogó értékelését foglalja magában az eredmények, a hatások és a kielégíteni kívánt szükségletek alapján – javítva az eredményességet, a hasznosságot, a hatékonyságot és az átláthatóságot.

7. táblázat: Monitoring és értékelés közötti különbség

	Monitoring	Értékelés
Mire irányul?	A megvalósulás vizsgálata a kitűzött célok függvényében	A tevékenység hatásának vizsgálata a megoldani kívánt társadalmi-gazdasági probléma függvényében
Mikor végzik?	A projekt végrehajtása során folyamatos	Előzetes (ex-ante), folyamatba ágyazott és utólagos (ex-post)
Ki/kik végzik?	belső	belső
Hogyan?	operatív	elemző

Forrás: Működési és Monitoring Kézikönyv

Minden stratégiai tervezés fő kiinduló pontja a kezelést igénylő problémák, a lehetséges megoldási módok, valamint az elvárt eredmények azonosítása. Ezért szükséges a monitoring és értékelés szervezeti kereteit és folyamatait a tervezési szakaszban kijelölni. A legfontosabb elemeknek tekinthetők:

- egyértelmű célokat kijelölő, világos beavatkozási logikával rendelkező stratégia kialakítása,
- a konkrét beavatkozások részleteinek kidolgozása;
- a monitoring alapját jelentő indikátorkészlet kialakítása,
- szervezeti felelősség meghatározása.

A monitoring és értékelési tevékenység végrehajtása és koordinációja a paktumszervezet hatáskörébe delegálható, a rendelkezésére álló információkat rendszeresen megosztják a paktumszervezet tagjaival. Ennek keretében évente megtörténik az előrehaladás vizsgálata egy rövid, célirányos monitoringjelentés összeállításával (kapcsolódva a paktum keretében kidolgozandó éves monitoringjelentéshez), amely az alábbiakat tartalmazza:

- intézkedésenként az elvégzett tevékenységek bemutatása (a résztvevő szervezetek megnevezésével),
- a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési koordinátor által végzett egyéb tevékenységek felsorolása,
- az indikátorok terén elért eredmények bemutatása,
- a végrehajtás során jelentkező problémák és kihívások, valamint a lehetséges megoldási javaslatok részletezése.

A paktum Működési és Monitoring Kézikönyv az értékelést egyfajta folyamatkísérő önértékelésként emeli be a rendszerbe, ez alkalmas a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés esetében is. A fő kérdések, amelyekre az értékelés keretében célszerű választ keresni:

- Mennyire hatásosak a tervezett és végrehajtott tevékenységek, azaz bővült-e a helyi termékek és szolgáltatások kínálata, javult-e a minőségük, illetve nőtt-e a kereslet irántuk?
- Ha nem lehetett minden tevékenységet megfelelő eredményességgel végrehajtani, annak mi volt az oka?
- Szükséges-e felülvizsgálni az intézkedések körét, módosítani a szervezeti kereteket, bővíteni a partnerséget vagy egyéb változtatást eszközölni a célok elérése érdekében?

Az alábbi táblázat tartalmazza az egyes intézkedésekhez tartozó outputindikátorokat, amelyek nyomonkövetése a helyi termék- és szolgáltatásfejlesztésért felelős személy feladata lehet.

8. táblázat: A Stratégia indikátorai

Intézkedés megnevezése	Indikátor megnevezése	Mérték-egység	Forrás
1.1 A helyi termék- és szolgáltatásfejlesztés szervezeti hátterének megerősítése	A helyi termék és szolgáltatásfejlesztésben résztvevő partnerszervezetek száma	db	felelős szervezet nyilvántartása
1.2 Online helyi termék kataszter továbbfejlesztése	Az online helyi termék kataszterben szereplő szervezetek száma	db	helyi termék kataszter
1.3 Egyedi vármegyei termékek kifejlesztésének ösztönzése	Kijelölt egyedi vármegyei termékek száma	db	felelős szervezet nyilvántartása
2.1 A helyi termékek előállításához, tárolásához és szállításához szükséges infrastrukturális fejlesztések ösztönzése	Kapcsolódó infrastrukturális fejlesztésekre fordított támogatások összege	Ft	palyazat.gov.hu
2.2 Termékpályaszintű szövetkezések létrehozásának ösztönzése	Létrehozott és/vagy megerősített termékpályaszintű szövetkezések száma	db	felelős szervezet nyilvántartása
3.1 Helyi termékfejlesztéssel kapcsolatos tanácsadás biztosítása	Tanácsadásban résztvevők száma	fő	felelős szervezet nyilvántartása
3.2 Szakmai képzések, workshopok szervezése, az innováció ösztönzése	Képzéseken, workshopokon résztvevők száma	fő	felelős szervezet nyilvántartása
4.1 Helyi termékpiacok fejlesztése	Fejlesztéssel érintett piacok száma	db	palyazat.gov.hu
4.2 Helyi termék boltok és polcok kialakításának ösztönzése	Helyi termékek árusítását vállaló kereskedelmi egységek száma	db	felelős szervezet nyilvántartása
4.3 Közösségi és internetes értékesítési lehetőségek bővítése	Interneten értékesítő helyi termelők és szolgáltatók száma a kataszterben szereplő szervezetek közül	db	felelős szervezet nyilvántartása

Intézkedés megnevezése	Indikátor megnevezése	Mérték-egység	Forrás
4.4 Helyi termékek intenzívebb felhasználása a közszolgáltatások ellátásában	Javaslatcsomag a közszolgáltatásokat ellátó szervezetek részére	db	felelős szervezet nyilvántartása
4.5 Helyi termékek megjelenítése a turisztikai kínálatban	Helyi termékeket kínáló szállás- és vendéglátóhelyek száma	db	felelős szervezet nyilvántartása
5.1 Fogyasztás-ösztönzési kampányok	Fogyasztásösztönzési kampányokban részt vevő személyek száma	fő	felelős szervezet nyilvántartása
5.2 Vármegyei védjegyrendszer kialakítása	Védjeggyel rendelkező termékek száma	db	felelős szervezet nyilvántartása
5.3 Vármegyei helyi termékeket bemutatóterem létrehozása	A bemutatóteremben bemutatott termékek száma	db	felelős szervezet nyilvántartása

Forrás: saját szerkesztés

8.5 Kockázatok elemzése és kezelése

A Stratégia eredményes megvalósítása érdekében azonosítani kell azokat a kockázatokat, amelyek esetleges bekövetkezése a célok elérését veszélyezteti. Az alábbiakban a kockázatok azonosítása mellett megbecsüljük a bekövetkezés valószínűségét (alacsony, közepes, magas) és hatásának mértékét (alacsony, közepes, jelentős), valamint minden egyes kockázat esetében meghatározzuk a kockázatkezelési intézkedéseket is.

A kockázatok egy stratégiai dokumentum esetében két fő szempont alapján is csoportosíthatók:

- egyfelől a Stratégia megvalósítását veszélyeztető kockázatok különböző területeken merülhetnek fel, jelen esetben jogi-szabályozási, intézményi-szervezeti, gazdasági-pénzügyi és társadalmi szempontból kerülnek azonosításra azok a nehézségek, amelyek akadályozhatják a célok elérését.
- másfelől abból a szempontból, hogy az adott esemény bekövetkezése, illetve megelőzése befolyásolható-e a partnerek által, beszélhetünk belső vagy külső kockázatról.

9. táblázat: Kockázatelemzés

Kockázat	Bekövetkezés valószínűsége	Hatás mértéke	Kockázatmegelőzés és -kezelés részletes bemutatása
Jogi-szabályozási			
A helyi termékek és szolgáltatások jogi definíciójának hiányából fakadó bizonytalanságok vállalkozói és fogyasztói oldalon	alacsony	alacsony	A helyi termékek és szolgáltatások fogalmának pontos meghatározása a Stratégiában Folyamatos és következetes kommunikáció a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos attitűd megváltoztatása érdekében Jogszabályi módosítások kezdeményezése
A helyi termékkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos jogszabályok gyakori és kedvezőtlenül irányú változása	alacsony	közepes	Jogszabályi változások folyamatos nyomon követése, valamint az azokhoz való rugalmas alkalmazkodás Jogszabályi módosítások kezdeményezése
Intézményi-szervezeti			
A megvalósításban résztvevő partnerek korlátozott erőforrásai	közepes	magas	Olyan tevékenységek előtérbe helyezése, amelyek viszonylag kevés ráfordítással megvalósíthatók

Kockázat	Bekövetkezés valószínűsége	Hatás mértéke	Kockázatmegelőzés és -kezelés részletes bemutatása
A megvalósításban résztvevő partnerek alacsony szintű elköteleződése	alacsony	magas	Az érintettek elköteleződésének biztosítása az együttműködésből származó előnyök részletes bemutatásával
Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési koordinátor személyének változása miatt a tevékenységek végrehajtásának csúszása	alacsony	közepes	Szervezeti és személyi stabilitás biztosítása a végrehajtásért felelős szervezeten belül
Helyi termelők és szolgáltatók korlátozott együttműködési hajlandósága	közepes	közepes	Az érintettek elköteleződésének biztosítása az együttműködésből származó előnyök részletes bemutatásával
Gazdasági-pénzügyi			
A gazdaságfejlesztésre közvetlenül és közvetetten fordítható európai uniós források befagyasztása vagy megvonása	közepes	magas	A helyi termelők és szolgáltatók működési hatékonyságának növelése infrastrukturális és soft jellegű tevékenységekkel Forrásszerzési tanácsadás nyújtása a helyi termelők és szolgáltatók számára
A helyi termékek és szolgáltatások előállítási, raktározási, szállítási és értékesítési költségeinek drasztikus növekedése	magas	magas	A helyi termelők és szolgáltatók működési hatékonyságának növelése infrastrukturális és soft jellegű tevékenységekkel Forrásszerzési tanácsadás nyújtása a helyi termelők és szolgáltatók számára
Tartós keresletcsökkenés a magas infláció és az elhúzódó gazdasági válság miatt	magas	magas	Folyamatos és következetes kommunikáció a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos ismeretek bővítése érdekében A helyi termékek és szolgáltatások vásárláshoz kapcsolódó előnyök bemutatása Vármegyei szinten koordinált marketing tevékenység
A turisztikai kereslet csökkenése	közepes	közepes	A vármegye turisztikai attrakcióinak bel- és külföldi promóciója

Kockázat	Bekövetkezés valószínűsége	Hatás mértéke	Kockázatmegelőzés és -kezelés részletes bemutatása
Szállás- és vendéglátóhelyek mint potenciális felvásárlók bezárása	magas	közepes	A helyi termékek és szolgáltatások értékesítési csatornáinak diverzifikálása
A klímaváltozás negatív hatása a mezőgazdasági termelésre	magas	magas	A helyi termelők klímarezilienciájának és klímaadaptációjának növelése
Társadalmi			
A fogyasztói preferenciák kedvezőtlen irányú változásai	közepes	magas	Folyamatos és következetes kommunikáció a helyi termékekkel és szolgáltatásokkal kapcsolatos attitűd megváltoztatása érdekében A helyi termékek és szolgáltatások vásárláshoz kapcsolódó előnyök bemutatása Vármegyei szinten koordinált marketing tevékenység
A népesség természetes fogyás és elvándorlása miatti keresletcsökkenés	közepes	közepes	Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye népességmegtartó erejének növelése

Forrás: saját szerkesztés

9 FELHASZNÁLT IRODALOM

Bótáné Horváth N. (2014): Helyi termékek értékesítésének lehetőségei és korlátai vidéken, Agrártudományi Közlemények, 2014/58., DebrecenGolya, G. (2020): Exporter Guide – Hungary, Unites States Department of Agriculture, Foreign Agricultural Service, 2020

Cappelli A - Cini E. (2020): Will the COVID-19 pandemic make us reconsider the relevance of short food supply chains and local productions? Trends Food Sci Technol. 2020 May; 99:566-567. doi: 10.1016/j.tifs.2020.03.041. Epub 2020 Mar 31. PMID: 32288230; PMCID: PMC7138154.

EIT Food (2020): Food Foresight: A COVID-19 hatása Közép- és Kelet-Európa élelmiszer-ágazatára (eitfood.eu/foodforesigh)

Ferguson B. and Thompson C. (2021): Why Buy Local?, Journal of Applied Philosophy, Vol. 38, No. 1, February 2021 doi: 10.1111/japp.12459 – Why Buy Local? - Ferguson - 2021 - Journal of Applied Philosophy - Wiley Online Library

Inzsöl, R. O. (2022): A rövid ellátási lánc társadalmi-gazdasági és területi összefüggései termelői oldalról Vas megye példáján – Doktori (Ph.D) értekezés, Soproni Egyetem, 2022

'Local brands are winning hearts and minds': Rising demand for local food in Europe (foodnavigator.com)

MEGAKOM (2019): Nyíregyházi Foglalkoztatási Paktum, TOP-6.8.2-15-NY1-2016-00001, Helyi termék- és szolgáltatásfejlesztési stratégia

MEGAKOM (2020): GINOP-1.3.4-17-2018-00005 A Tokaj - Felső-Tisza - Nyírség kiemelt turisztikai térség fejlesztése és pozicionálása. Helyi termékek integrálása a turizmusba.

Mengyu Li et al. (2022): Global food-miles account for nearly 20% of total food-systems emissions. In: Nature Food

Pamukçu, H. et.al. (2021): The Effects of Local Food and Local Products with Geographical Indication on the Development of Tourism Gastronomy; Sustainability 2021, 13, 6692.; https://doi.org/10.3390/su13126692

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Koncepció (I. Kötet: Előkészítő fázis, feltáró munkarészek, helyzetelemzés, helyzetértékelés, TOP-1.5.1-20-2020-00021, Nyíregyháza, 2021. február)

Takeagreenstep: The local products that make your restaurant a really different experience (europa.eu)

Turizmus Online - Miért éri meg egy településnek a helyi termékek fejlesztése?